

De media en het strafproces

De impact van de media op de behandeling van een strafzaak, de uitspraak en de uiteindelijke straftoemeting nader beschouwd.

Naam: A.H.J. (Aniek) Saes

Universiteit: Tilburg University
Studierichting: Rechtsgeleerdheid (accent Strafrecht)
ANR: S765221

Afstudeerdatum: 8 januari 2013

Examencommissie: prof. dr. A.C.M. Spapens
mr. S.B.G. Kierkels

Dankwoord

Speciale dank gaat uit naar mijn begeleider, prof. dr. A.C.M. Spapens: Toine, voor de fijne en snelle begeleiding en zijn kritische blik. Voornamelijk in de tijden waarin ik me op een voor mij wat onbekender (vak)gebied bevond, heeft deze begeleiding enorm geholpen. Door de enthousiaste en motiverende gesprekken werd ik gestimuleerd om verder te gaan en is deze scriptie geworden zoals hij nu is. Mr. S.B.G. Kierkels, ofwel Sandra, wil ik bedanken voor het plaatsnemen in de examencommissie. Naast de bijdrage tijdens de verdediging ook ontzettend bedankt voor het doorlezen van mijn scriptie en geven van nuttige feedback in een eerdere fase.

Natuurlijk wil ik ook mijn ouders bedanken, die mij door mijn studie jaren heen op alle gebieden hebben ondersteund en zonder wie ik simpelweg nooit had kunnen studeren. Mijn oom Harry wil ik in het bijzonder bedanken voor het (wederom) doorlezen van mijn scriptie. Daarnaast wil ik mijn vriend Rikkert, mijn broer Onno en mijn familie en vrienden in het algemeen bedanken voor alle support, maar natuurlijk ook voor de nodige afleiding op zijn tijd.

Aniek Saes

Tilburg, 27 november 2012

INHOUDSOPGAVE

LIJST MET GEBRUIKTE AFKORTINGEN	6
1. INLEIDING	7
1.1 Aanleiding van het onderzoek	7
1.2 Probleemstelling	8
1.3 Verantwoording van de opzet	8
2. DE MEDIALISERING	10
2.1 Inleiding	10
2.2 De media en medialisering	10
2.2.1 <i>De term ‘de media’</i>	10
2.2.2 <i>De taken van de media</i>	12
2.2.3 <i>De medialisering</i>	12
2.3 De media en het strafrecht	14
2.3.1 <i>Medialisering van de strafrechtspleging</i>	14
2.3.2 <i>Relativering</i>	16
2.4 Tussenconclusie	17
3. CONFLICTERENDE BELANGEN	18
3.1 Inleiding	18
3.2 Belangen vóór publiciteit over strafzaken	18
3.2.1 <i>Openbaarheid en transparantie</i>	18
3.2.2 <i>Uitingsvrijheid</i>	19
3.2.3 <i>Extra prikkel voor politie en justitie</i>	20
3.3 Belangen tegen publiciteit over strafzaken	20
3.3.1 <i>Belang van het onderzoek</i>	20
3.3.2 <i>Privacybelangen</i>	20
3.3.3 <i>Risico van een oorlog om beeldvorming</i>	21
3.3.4 <i>Het recht op fair trial veiligstellen en een trial by media voorkomen</i>	22
3.3.5 <i>Veel druk op politie en justitie</i>	23
3.4 Afweging van de belangen	24
3.5 Tussenconclusie	25
4. DE ROL VAN DE PROCESPARTIJEN IN DE MEDIA	26
4.1 Inleiding	26
4.2 Politie en OM	26
4.3 Advocaat	28
4.4 Rechter	30
4.5 Overige personen	31
4.6 Tussenconclusie	32

5. TRIAL BY MEDIA	33
5.1 Inleiding	33
5.2 Trial by media	33
5.2.1 <i>Kenmerken van een trial by media</i>	33
5.2.2 <i>Gevaren van een trial by media</i>	35
5.2.3 <i>Definitie van een trial by media</i>	36
5.3 Media-analyse in de periode vóór de zitting	36
5.3.1 <i>Analysekader</i>	36
5.3.2 <i>Twee moorden gepleegd door minderjarigen</i>	38
5.3.2.1 De zaak 'moord door een minderjarige'	38
5.3.2.2 De Facebookmoord	39
5.3.3 <i>Twee zware mishandelingen de dood ten gevolge hebbend</i>	44
5.3.3.1 De zaak 'zware mishandeling de dood tot gevolg'	44
5.3.3.2 Taxichauffeur Leidseplein	46
5.3.4 <i>Twee zware mishandelingen gepleegd tijdens een sportsituatie</i>	50
5.3.4.1 De 'sliding-zaak'	50
5.3.4.2 Zaak Niels Kokmeijer	51
5.4 Tussenconclusie	56
6. DE MEDIA EN DE UITSPRAAK	57
6.1 Inleiding	57
6.2 Analysekader	57
6.3 Vergelijking van de strafzaken	58
6.3.1 <i>Facebookmoord en de zaak 'moord door een minderjarige'</i>	58
6.3.2 <i>Zaak taxichauffeur Leidseplein en de zaak 'zware mishandeling de dood tot gevolg'</i>	60
6.3.3 <i>Zaak Niels Kokmeijer en de 'sliding-zaak'</i>	62
6.4 Tussenconclusie	64
7. CONCLUSIE	66
7.1 Inleiding	66
7.2 Theoretisch kader	66
7.3 Analysekader en toetsing	67
7.4 Tot slot	69

LITERATUURLIJST 71

JURISPRUDENTIELIJST 75

Lijst met gebruikte afkortingen

aant.	Aantekening
ANP	Algemeen Nederlands Persbureau
art(t).	artikel(en)
AS	Aniek Saes (toevoeging auteur)
d.w.z.	dat wil zeggen
e.a.	en andere(n)
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens
Gw	Grondwet
HR	Hoge Raad der Nederlanden
i.w.tr.	in werking getreden
jo.	juncto
KNVB	Koninklijke Nederlandse Voetbalbond
LJN	Landelijk Jurisprudentie Nummer
LOVS	Landelijk Overleg Voorzitters Strafsectoren
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad
nr.	nummer(s)
o.a.	onder andere(n)
OM	Openbaar Ministerie
OvJ	officier van justitie
p.	pagina('s)
PIJ-maatregel	De maatregel van Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen
Rb.	Rechtbank
red.	redactie
RMO	Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling
RvD	Raad van Discipline
RvdJ	Raad voor de Journalistiek
Sr	Wetboek van Strafrecht
Stb.	Staatsblad
Sv	Wetboek van Strafvordering
Wob	Wet Openbaarheid van Bestuur

1. Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

'Nieuws verspreidt zich als een lopend vuurtje', is een bekende en vooral een oude uitspraak, maar wordt door de veranderingen in de technologie en maatschappij steeds relevanter. Bedenkers van de uitspraak zouden zich niet hebben kunnen voorstellen hoe snel het vuurtje tegenwoordig kan lopen. Een recent voorbeeld van de zogenaamde medialisering van de samenleving is het inmiddels beruchte Facebook-feestje in Haren. Wat begon als een verjaardagsfeestje van een meisje van 16 groeide door een foutje uit tot een waar evenement genaamd 'Project X', waar 30.000 mensen aangaven naartoe te zullen gaan. De sociale media werden overspoeld door Project X, nog meer mensen werden uitgenodigd en aangespoord mee te doen, iedere dag was er een update in het regionale en landelijke nieuws op televisie en radio, journalisten liepen continu door het kleine dorp, kranten berichtten er volop over, de burgemeester gaf een persconferentie en kondigde uiteindelijk zelfs preventief een noodverordening af. Zonder in te gaan op de rellen die volgden, is het feit dat iets kleins tegenwoordig heel snel groot kan worden gemaakt enorm interessant en intrigerend.

De media-aandacht blijft immers niet beperkt tot evenementen en feestjes: ook het strafrecht is een hot item. Indien er een strafbaar feit is gepleegd, met name wanneer het een ernstig feit is of wanneer er bekende personen bij zijn betrokken, berichten de kranten, sites en televisieprogramma's er ruimschoots over. Burgers en omgeving hebben recht op informatie, journalisten recht op persvrijheid en de taak de rechtspleging te controleren. Tot zoverre is de media-aandacht voor een strafzaak dan ook gerechtvaardigd, maar er zijn ook nadelen aan verbonden. Openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak is niet voor niets als bijkomende straf in het Wetboek van Strafrecht opgenomen.¹ Hiervan gaat namelijk, mede door de media-aandacht, een schandpaaleffect uit. Maar ook in de periode voorafgaand aan het onderzoek ter terechtzitting wordt er veelvuldig over zaken en verdachten bericht. Een recent en duidelijk voorbeeld van dergelijke vroegtijdige en overvloedige media-aandacht is die omtrent *verdachte* Badr Hari. Indien een verdachte, zoals in dit geval, wordt neergezet alsof hij of zij het strafbaar feit daadwerkelijk heeft gepleegd, kan een dergelijke stortvloed aan negatieve berichtgeving een *trial by media* veroorzaken. De verdachte wordt, met andere woorden, door de pers en publieke opinie al schuldig bevonden voordat hij is berecht en veroordeeld door een rechter. Zelfs al wordt hij later door de rechter vrijgesproken, waarbij hier nog niet wordt ingegaan op eventuele beïnvloeding van deze rechter, blijft dit beeld bij de mensen in de maatschappij bestaan.² Enkele voorbeelden³ van dergelijke geruchtmakende zaken zijn Benno L. ('Zwembadmonster') en Lucia de Berk ('Engel des doods'). De gevaren van een dergelijke publieke veroordeling vormde de eerste aanleiding voor het onderzoek.

¹ Art. 36 Sr; Doorenbos 2007, p. 7.

² Schouten 2011, p. 11.

³ Scheltema 2011 (2), p. 11.

1.2 Probleemstelling

In deze scriptie staat de volgende probleemstelling centraal:

De impact van de media, een trial by media en daarbij behorende belangen nader beschouwd: wat is en hoe ontstaat een trial by media en hebben de media invloed op de behandeling van een strafzaak, de uitspraak, de motivering en de uiteindelijke straftoemeting?

Om tot een antwoord te komen op deze probleemstelling zal een (analyse)kader worden ontwikkeld met punten waarop zaken met legio media-aandacht af kunnen wijken en anders kunnen worden behandeld ten opzichte van 'gewone' strafzaken. Vervolgens wordt een zestal zaken (waarvan de helft veel en de andere helft geen of slechts geringe media-aandacht heeft getrokken) met betrekking tot hetzelfde delict gepleegd onder vergelijkbare omstandigheden toegepast op dit kader.

1.3 Verantwoording van de opzet

Het eerste deel van het onderzoek bestaat uit een literatuurstudie en het ontwikkelen van het analysekader. Naast literatuur zullen ook de berichtgeving in de media en persberichten van politie en justitie als bron worden gebruikt. De scriptie start dan ook met een inleidend hoofdstuk over het begrip 'de media', de ontwikkeling van de medialisering van de samenleving en het strafrecht en de bijbehorende verandering van de media richting sensatie- en onthullingsjournalistiek.

In het daaropvolgende hoofdstuk 3 worden de conflicterende belangen bij de berichtgeving over strafzaken beschreven. Allereerst worden de argumenten vóór publiciteit over strafzaken besproken. Naast het commerciële doel van de media is binnen de democratische rechtsstaat berichtgeving over strafzaken namelijk van belang in het licht van het beginsel van externe openbaarheid.⁴ Daarnaast staat in Nederland de vrijheid van meningsuiting hoog in het vaandel, waardoor men het recht heeft informatie en meningen te openbaren, terwijl het publiek ook het recht heeft om geïnformeerd te worden over zaken van publiek belang.⁵ Na deze positieve zijde worden de belangen tegen publiciteit over strafzaken weergegeven, want dergelijke berichtgeving kent ook een keerzijde, daar het een inbreuk kan maken op de privacybelangen van de verdachte en andere betrokkenen. Bovendien kan de berichtgeving afbreuk doen aan het recht op een fair trial. Door negatieve berichtgeving, de beïnvloeding van de lezers en het schandpaaleffect kunnen de onschuldpresumptie en waarheidsvinding onder druk komen te staan.

In het vierde hoofdstuk worden vervolgens de bijdragen en rollen van verschillende partijen aan de hoeveelheid media-aandacht beschreven. Zoals vermeld hebben de media hierin een grote rol, maar ook de politie, het Openbaar Ministerie (verder ook wel: OM), de advocaat en de rechter leveren hun bijdrage door middel van mediacontacten, zoals persconferenties. De rollen van alle partijen zullen worden beschreven en bekeken wordt of er al regelgeving of beperkingen voor hen bestaan. Daarnaast

⁴ Stevens 2010, p. 660.

⁵ Brants & Van Lent 2001 (2), aant. 5.1.

kunnen bewindslieden en andere (bekende) personen met invloed, zoals Bekende Nederlanders, een duid in het zakje doen. Op de rol van deze overige personen zal slechts in beperkte mate worden ingegaan.

In hoofdstuk 5 zal het begrip *trial by media* aan de orde komen. De kenmerken, de gevaren en de definitie van een *trial by media* zullen hier worden weergegeven. Na dit algemeen theoretisch kader zal het eerste gedeelte van het analysekader worden ontwikkeld met een aantal punten waarop een *trial by media* in de periode voor de zitting kan verschillen ten opzichte van een ‘normale’ strafzaak. Vervolgens wordt met een media-analyse van zes zaken een begin gemaakt met het onderzoek naar de praktijk. Dit betreft enerzijds drie geruchtmakende zaken, namelijk de Facebookmoord (2012), de zware mishandeling met de dood tot gevolg door de taxichauffeur op het Leidseplein (2009) en de zware mishandeling van voetballer Niels Kokmeijer (2004). Anderzijds wordt dit beschreven aan de hand van drie zaken waarin hetzelfde delict werd gepleegd, uiteraard onder enigszins verschillende omstandigheden, terwijl er geen of minder media-aandacht voor de zaak was. Het betreft dan ook vergelijkbare, maar zeker niet precies dezelfde zaken. Allereerst zal worden beschreven hoe de (met name professionele) media-aandacht tot stand is gekomen en zich verder heeft ontwikkeld. De analyse zal vervolgens plaatsvinden aan de hand van het analysekader. Bekeken wordt onder andere wie de zaak in de media heeft gebracht, wat de rol van de procespartijen bij de (hoeveelheid) media-aandacht is geweest en of de privacy van de verdachte is geschonden.

Het (vervolg van het) tweede deel van de scriptie, namelijk het onderzoek naar de praktijk, betreft de uitwerking van een analysekader voor de periode van en na afloop van de terechtzitting. Dit zesde hoofdstuk start (wederom) met een analysekader, waarna de zes zaken uit hoofdstuk vijf erop worden toegepast. Bekeken wordt of de uitspraak, de motivering, de straftoemeting en de publiciteit van de zaken bekend uit de media erg verschillen ten opzichte van de zaken zonder dergelijke media-aandacht. Bij deze vergelijking dient in het achterhoofd te worden gehouden dat de zaken altijd (op details) van elkaar zullen verschillen, daar het onmogelijk is twee precies dezelfde strafzaken te vinden waarvan de ene wel buitensporige media-aandacht heeft gehad en de andere niet. Bij de vergelijking zullen met name de gepubliceerde uitspraken, maar ook de bijbehorende publiciteit als bronnen gelden.

Hoofdstuk 7 is ten slotte gewijd aan de conclusies en aanbevelingen. In dit hoofdstuk zal dan ook een antwoord op de probleemstelling worden geformuleerd.

2. De medialisering

2.1 Inleiding

Zoals in voorgaand hoofdstuk al is vermeld, zijn de samenleving en het strafrecht sterk gemedialiseerd. In dit inleidende hoofdstuk wordt beschreven wat deze ontwikkeling eigenlijk inhoudt. Allereerst zullen in paragraaf 2.2 het begrip ‘de media’ en de taken van de media worden weergegeven, waarna de medialisering in de samenleving in het algemeen wordt behandeld. Paragraaf 2.3 gaat vervolgens in op de medialisering van het strafrecht in het bijzonder en op de daarbij behorende ontwikkeling naar onderzoeks- en sensatiejournalistiek. Ten slotte volgt in paragraaf 2.4 een tussenconclusie.

2.2 De media en medialisering

2.2.1 De term ‘de media’

De term ‘media’ wordt stevast en door iedereen veel gebruikt, maar het beantwoorden van de vraag wie of wat de media precies zijn, is niet eenvoudig. Een ieder heeft er een idee over, maar een algemene en door iedereen gebruikte definitie bestaat niet. De Van Dale spreekt over ‘middelen om informatie over te dragen’.⁶ Daarnaast bestaat er wel een definitie van (massa)communicatie: ‘een proces waarin door een zender informatie via een kanaal naar een ontvanger wordt getransporteerd met het doel enigerlei effect bij die ontvanger te bewerkstelligen’.⁷ De media worden dan ook gebruikt om te communiceren, om informatie te verspreiden. Een eerste antwoord op de vraag wie of wat de media zijn, zal dan ook vaak een opsomming van de meest voorkomende vormen zijn. Interessant te vermelden echter is de visie van Marshall McLuhan⁸ die de invloed van het medium op de manier van denken voorop stelt: ‘the medium is the message’.⁹

Om het begrip duidelijker af te bakenen, worden de media vanuit verschillende gezichtspunten beschouwd. Een eerste indeling is mogelijk naar het criterium van de gebruikers van informatie, namelijk publieksinformatie (informatie gericht op het grote, algemene publiek), educatieve informatie en zaaksinformatie ofwel informatie voor bedrijf en beroep. Een volgend onderscheid is dat naar de informatiedrager: het middel waarmee informatie van de zender naar de ontvangers wordt overgebracht. Gangbaar hierbij is de indeling naar foliomedialia en elektronische media. Bij foliomedialia, ook wel printmedia genoemd,¹⁰ is papier de informatiedrager, zoals een boek, tijdschrift, krant of nieuwsblad. Bij elektronische of audiovisuele media wordt een elektronische draagwijze voor de informatieoverdracht gebruikt. Voorbeelden hiervan zijn radio, televisie, film, beeld- en geluiddragers, telecommunicatie en internet.¹¹

⁶ Via <www.vandale.nl>, laatst geraadpleegd op 26 november 2012.

⁷ Van Cuilenberg, Scholten & Noomen 1992, p. 10.

⁸ McLuhan 1964, p. 7 e.v.

⁹ Kor 2008, p. 9-10.

¹⁰ Bakker & Scholten 2009, p. 5 en 7.

¹¹ Van Cuilenberg, Scholten & Noomen 1992, p. 29-30.

Daar de markt van de media en communicatie continu in ontwikkeling is en het medialandschap sterk is veranderd en blijft veranderen, dient het onderscheid verder te worden aangescherpt. Wanneer wordt gekeken naar het *soort communicatiemedium* kan dan ook een verschil worden gemaakt tussen oude en nieuwe media. Wanneer er wordt gesproken over *oude media* worden de traditionele media bedoeld, namelijk de pers, televisie, film, fotografie en natuurlijk face-to-facegesprekken. De *nieuwe media* zijn de digitale media, zoals mobiele telefoons, computers (o.a. games, intranet) en de vormen via het Internet. Met name het Internet is explosief gegroeid de laatste jaren met talloze blogs en sociale media, maar ook met een immense verzameling aan websites. Voor het nieuws kan bijvoorbeeld tussen uiteenlopende sites van www.anp.nl en www.nos.nl tot aan www.geenstijl.nl of een plaatselijke nieuwssite worden gekozen. Het nieuwste begrip *social media* verdient heden ten dagen ook een zelfstandige positie in de indeling. Hiermee worden de verschillende mogelijkheden bedoeld om via internet informatie met elkaar te delen, waarvan de bekendste voorbeelden Facebook, YouTube, Hyves, Twitter, Wikipedia en LinkedIn zijn. De social media worden steeds populairder en belangrijker, zoals ook uit het voorbeeld uit hoofdstuk 1 over het Facebook-feestje blijkt.

Ten tweede dient een onderscheid te worden gemaakt naar de *personen die het nieuws brengen*, waarbij een volgende driedeling kan worden gemaakt: professionele verslaggevers, amateurbloggers en amateurwebsitehouders en het publiek in het algemeen. *Professionele verslaggevers* zijn het eenvoudigst te definiëren, dat zijn namelijk de journalisten. Volgens de Raad voor de Journalistiek (verder ook wel: RvdJ) wordt hieronder verstaan: degene die, hetzij in dienstverband, hetzij als zelfstandige, er zijn hoofdberoep van maakt mede te werken aan de redactionele leiding of redactionele samenstelling van publiciteitsmedia, waaronder: dag- of nieuwsblad, een persbureau, radio- en televisieprogramma's, documentaires en/of internet of viewdata.¹² De beroepsgroep kent een Gedragscode¹³ en journalistieke gedragingen kunnen worden getoetst door de RvdJ, maar deze kan geen sancties opleggen. De andere groepen zijn lastiger af te bakenen. *Amateurbloggers en websitehouders* zijn personen die (meestal) geen journalist van beroep zijn en (over een bepaald onderwerp) een website of een soort dagboek – een blog – op internet bijhouden. Mensen kunnen dit lezen en (anoniem) reageren. Op een weblog kan van alles staan: van nieuws tot eigen belevenissen en van objectieve commentaren tot heftige opinies. Weblogs en sites verschillen dan ook erg van kwaliteit.¹⁴ Sommige ervan kunnen echter een grote impact hebben, zeker wanneer de berichten worden opgepikt door de professionele media. *Het publiek in het algemeen* betreft alle Nederlanders die nieuws verspreiden via elkaar of de sociale media en erop reageren.

In deze scriptie zal worden uitgegaan van de indeling van media naar het communicatiemedium enerzijds en naar de typen personen die het nieuws brengen anderzijds. Daarnaast wordt er specifiek een onderscheid gemaakt tussen het *moment* van media-aandacht, namelijk vooraf, tijdens of na afloop van de rechtszaak.

¹² Art. 4 Statuten RvdJ.

¹³ Code voor de journalistiek, in 1995 opgesteld door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren.

¹⁴ Walenkamp & van Buuren-Verwaijen 2009, p. 186.

2.2.2 De taken van de media

De media dienen in een democratie een intermediair te vormen tussen de burgers en de politiek. In een dergelijke functie hebben de media allereerst een *informatiefunctie* door het – onafhankelijk van de staat en commercie – openbaar maken van en informeren over ontwikkelingen van belang voor de burger en de publieke zaak. Uit deze eerste functie volgt een tweede, namelijk de *opiniëringfunctie*. Dit betreft het interpreteren, beoordelen en becommentariëren van de informatie. In de derde plaats behoren de media een platform voor debat en publieke discussie te zijn: de *expressiefunctie*. De media bieden aan burgers en groepen in de samenleving de mogelijkheid zich te kunnen uiten. In de vierde plaats kent de media de *kritiekfunctie*, waaronder verschillende werkzaamheden vallen. De media dienen namelijk als controle van de macht – waardoor beloftes, daden en machtsuitoefening van politieke besluitnemers worden gevolgd en kritisch tegen het licht worden gehouden – (ook wel de waakhondfunctie genoemd), dienen misstanden in de samenleving aan het licht te brengen en discussies en confrontaties te creëren tussen verschillende opvattingen en ideeën in de sfeer van politiek, cultuur en economie.¹⁵ Ten slotte, en zeker niet als laatste, hebben de media een *amusementsfunctie*. Deze laatste functie wordt meestal niet als onderdeel van de democratie genoemd, maar is zeker in de huidige concurrerende markt erg van belang.¹⁶ Deze verschillende taken zijn oorspronkelijk onderscheiden voor de professionele media, maar sinds de opmars van amateurmedia op het Internet, worden deze ook steeds meer door de laatstgenoemden vervuld.

2.2.3 De medialisering

De Nederlandse maatschappij als geheel is in de afgelopen vijftig jaar sterk gemedialiseerd. Medialisering wordt omschreven als ‘de ontwikkeling waarin de media zich manifesteren als toegangspoort tot en locatie van kennis, begrip, emotie, ontwikkeling en ervaring, en op die wijze zowel subject als object van een epistemologisch proces beïnvloeden’.¹⁷ Met de opkomst van de televisie in de jaren ‘50 van de vorige eeuw heeft de medialisering van de samenleving een start genomen. Smaak, opvatting, kennis en emoties werden hierdoor steeds meer door de media beïnvloed en bepaald. Vervolgens werd met de intrede van de commerciële televisie in Nederland (ook hier) de verslaggeving en berichtgeving emotioneler. Door de mix van sensatie, entertainment, storytelling, emoties en feiten aan de ene kant en de toegenomen concurrentie tussen de omroepen, de nieuwe zenders en de gedrukte media aan de andere kant, werden de media steeds populairdere informatiebronnen.¹⁸ Behalve de veranderingen die zich in relatie tot de oude media hebben voorgedaan, hebben technologische ontwikkelingen in de laatste 20 jaar ook een geheel nieuw

¹⁵ Van Cuilenberg, Scholten & Noomen 1992, p. 319-321.

¹⁶ Becker & van Praag 2006, p. 157.

¹⁷ Kor 2008, p. 10.

¹⁸ Schouten 2011, p. 23.

medialandschap gecreëerd. Voorbeelden zijn de opkomst van het Internet en de social media. Eind twintigste eeuw worden de ‘pictures in our heads’ dan ook vooral gevormd door de media.¹⁹

Het hebben van vrije, niet gecensureerde media is een onmiskenbaar onderdeel van elke democratische rechtsstaat en dat geldt dus ook voor Nederland. Het hebben van steeds meer en verschillende communicatiemiddelen – de medialisering – zorgt echter ook voor veranderingen. Op de eerste plaats kunnen de media een ontzagwekkende invloed hebben op de communis opinio en op besluitvormingsprocessen. De politiek en overheid, de rechtspraak, de handel van het bedrijfsleven en wandel van Bekende Nederlanders, sporters en sportclubs: alles en iedereen die nieuwswaardig is, wordt vandaag de dag onder de loep genomen en ter verantwoording geroepen in en door de media.²⁰ Een sprekend voorbeeld hiervan is de ‘onthulling’ in het radioprogramma Argos dat er in 2012 een knallende ruzie onder artsen en chirurgen in het VU medisch centrum was ontstaan, waardoor de patiëntenzorg ernstig in gevaar kwam en de kans zelfs bestond dat patiënten onnodig zouden overlijden.²¹ Andere media sprongen hierop in en de misstanden in het ziekenhuis werden uitgebreid tentoongesteld.²² Dat de ziekenhuisdirectie vervolgens besloot ‘klokkenluiders’ longchirurg Rick Paul en longarts Piet Postmus op non-actief te zetten, trok eveneens grote aandacht en leverde veel kritiek op.²³ Het ziekenhuis werd door de Inspectie voor de Gezondheidszorg onder verscherpt toezicht gesteld,²⁴ en de bestuurders zagen na de tekenende woorden: ‘Veel media-uitingen zijn gebaseerd op niet geverifieerde informatie’²⁵ geen andere oplossing dan op te stappen.²⁶ Men dient zich aldus te realiseren dat de media veel macht en invloed hebben. Indien – in dit voorbeeld – de bestuurders en het ziekenhuis ten onrechte in een kwaad daglicht zijn gesteld, zouden de media veel schade hebben toegebracht. Indien daarentegen daadwerkelijk ongerechtigheden aan het licht komen, hebben de media hun controlerende taak juist goed vervuld. Deze invloed van de media wordt door de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (verder: RMO) ‘medialogica’ genoemd: ‘Daarmee wordt bedoeld dat het publieke debat steeds meer wordt bepaald door de mogelijkheden én begrenzingen van het medium en dan vooral de televisie. De medialogica houdt journalisten en politici gevangen in een *prisoner’s dilemma*: omdat iedereen eraan meedoet, kan niemand zich eraan onttrekken.’²⁷

Op de tweede plaats is de markt van de communicatie door het ongekeerde aanbod van informatie en mediaproducten veranderd van een aanbodmarkt in een competitieve vraagmarkt. Het publiek zal sneller afhaken indien het niet meer tevreden is, omdat er eenvoudig een alternatief kan worden

¹⁹ Scholten 1998, p. 906.

²⁰ Schouten 2011, p. 24.

²¹ ‘Patiëntenveiligheid in gevaar door ruzie artsen in VUMC’, Argos VPRO, 18 augustus 2012.

²² Zie o.a. ‘Verhoudingen tussen afdelingen medisch centrum VU verstoord’, *Trouw* 18 augustus 2012; ‘Conflict maakt longafdeling VU onveilig’, *De Volkskrant* 18 augustus 2012; “‘In het VUmc is het nog een graadje erger: door conflicten wordt niet samengewerkt”’, *Het Parool* 22 augustus 2012;

²³ ‘Weer specialist VUmc op non-actief’, *Zorgvisie* 24 augustus 2012; ‘Steun voor ontslagen longarts’, *Leeuwarder Courant* 30 augustus 2012. Er wordt zelfs de site www.steunpietpostmus.wordpress.com opgericht.

²⁴ ‘VU onder toezicht om ruziënde artsen’, *Financieel Dagblad* 22 augustus 2012.

²⁵ “‘Het probleem lijkt taaier dan we dachten’”: VUmc-bestuur over de problemen in het ziekenhuis’, *NRC Handelsblad* 23 augustus 2012;

²⁶ ‘Twee bestuursleden VUmc stappen op’, *De Telegraaf* 24 augustus 2012.

²⁷ RMO 2003, p. 7.

gevonden. Ook indien de klant zich bijzonder moet inspannen, verhoudingsgewijs meer moet betalen voor informatie of wanneer de waarde van informatie afneemt, zal hij (of zij) eieren voor zijn geld kiezen. Kortom: het publiek is verwend, veeleisend, ongeduldig en snel afgeleid.²⁸ Berichtgeving moet dan ook nieuwswaardig zijn en daarnaast sneller, persoonlijker en passend binnen een bepaald frame worden weergegeven. Vervolgens worden deze berichten, regelmatig beïnvloed door ‘meutevorming’ of een hype, vaak herhaald.²⁹ De inhoud van het nieuws heeft dan ook niet meer de prioriteit, de eigenschappen van het medium bepalen het nieuws. Door deze medialogica kan een verkeerde beeldvorming ontstaan, zoals bij de publiciteit rondom tbs-incidenten. Elk incident, zoals een ontsnapping, wordt breed uitgemeten waardoor de indruk ontstaat dat deze een toenemend probleem zijn, terwijl het feitelijk aantal incidenten niet stijgt.³⁰ Doordat de media zich binnen deze spiraal van informatiesnelheid en concurrentie moeten bewegen, zijn ze op zoek naar sensaties en onthullingen. De pers is dan ook alomtegenwoordig en daarnaast erg complex geworden.³¹ Er blijft weinig ruimte over voor nuance, accuratesse en diepgang.³² Bovendien is er ‘concurrentie’ van amateurwebsites, blogs en de sociale media, waardoor het nieuws gratis, nog sneller en vaak niet geverifieerd wordt verspreid.

2.3 De media en het strafrecht

2.3.1 Medialisering van de strafrechtspleging

Ook de strafrechtspleging is gemedialiseerd. Zoals in de vorige paragraaf is omschreven, zijn de media op zoek naar nieuwswaardige feiten. Criminaliteit en strafzaken spreken erg tot de verbeelding van het publiek en hebben zich dan ook ontwikkeld tot interessante en nieuwswaardige onderwerpen. Iedere, steeds mondiger wordende, burger heeft wel een mening over het strafrecht in het algemeen, een strafzaak in het bijzonder en over de bijbehorende ‘passende straf’ voor de verdachte. Daarnaast stuurt de behoefte aan veiligheid, respect en de identificatie met slachtoffers en nabestaanden de publiciteit over strafzaken. De grote hoeveelheid publiciteit is tevens een antwoord op de behoefte aan amusement, spanning en sensatie.³³ Criminaliteit is dan ook een zaak van nationaal mediabelang geworden.³⁴

In de eerste plaats gaat het daarbij om lopende strafzaken. De professionele pers beperkt zich al lang niet meer tot het maken van rechtbankverslagen. Journalisten zullen een verhaal zo mooi mogelijk willen weergeven en zullen de bekend gemaakte informatie dan ook op die manier verwerken. Daarnaast gaan ze steeds meer actief op zoek naar meer en achterliggende verhalen en feiten met als doel ook deze informatie te publiceren, liefst voordat justitie deze bekend maakt. Journalisten zullen

²⁸ van Cuilenburg, Neijens & Scholten 1999, p. 7.

²⁹ RMO 2003, p. 33-36.

³⁰ RMO 2006, p. 30.

³¹ RMO 2003, p. 39.

³² Kor 2008, p. 14.

³³ Schouten 2011, p. 32-34.

³⁴ Van Koppen & De Poot 2000, p. 358.

met mensen uit de omgeving en politici gaan praten teneinde meningen, extra en/of geheime informatie te ontlokken om een zo aantrekkelijk mogelijk item in het tv-programma te kunnen presenteren of een sprekend artikel in de krant te kunnen schrijven. Men spreekt dan ook wel van sensatie- en onthullingsjournalistiek. Berichtgeving en commentaar lopen in dit soort verslaggeving regelmatig door elkaar, waarmee tevens wordt geprobeerd het beleid en handelen van politie en justitie te beïnvloeden.³⁵ Op www.geenstijl.nl worden bijvoorbeeld camerabeelden van dieven en overvallers gezet.³⁶ Daarnaast duiken er steeds meer door amateurs beheerde websites en blogs over criminaliteit en lopende strafzaken op.³⁷ Ook bij het grote publiek leven deze onderwerpen sterk, waardoor er – met name indien er in de naaste omgeving een (ernstig) strafbaar feit heeft plaatsgevonden – via de sociale media steeds vaker over wordt gesproken.

Ten tweede verschijnen er steeds meer zelfbenoemde deskundigen die eigenhandig misdaadproblemen zichtbaar willen maken of fouten van justitie proberen aan te tonen. De bekendste hiervan zijn ‘misdaadverslaggever’ Peter R. de Vries, ‘undercover journalist’ Alberto Stegeman en ‘misdaadjournalist’ John van den Heuvel. In de programma’s nemen de presentatoren annex journalisten de taak van politie en justitie over door bijvoorbeeld een persoon te onderzoeken (zelf spreken ze liever van ‘ontmaskeren’) en zo de opsporingsinstanties te dwingen tot nadere actie. Een dergelijk programma kan ook tot doel hebben in een onopgeloste zaak alsnog een verdachte aan te wijzen, of een al afgesloten zaak heropend te krijgen door te laten zien dat de veroordeelde persoon mogelijk onschuldig vastzit.³⁸ Het bekendste voorbeeld is de uitzending van Peter R. de Vries Misdaadverslaggever in 2008 over de ‘bekentenis’ van Joran van der Sloot. Deze uitzending, met een kijkcijferrecord van ruim 7 miljoen³⁹, was hét gespreksonderwerp van de dag. Er zullen sinds deze uitzending nog weinig mensen twijfelen aan de (on)schuld van Joran in de zaak Holloway.

De programmamakers houden er ook van regelmatig blunders van politie en justitie uitgebreid weer te geven. Een voorbeeld hiervan is de aflevering ‘Moord, doodslag, taakstraf’ van het programma Zembla in 2007, waarin werd gesteld dat plegers van steeds zwaardere delicten weggelaten met enkel een taakstraf.⁴⁰ Ook deze uitzending leverde veel discussie, kritiek en zelfs een onderzoek van de Raad voor de Rechtspraak, het Strafbureau Landelijk Overleg Voorzitters Strafssectoren (LOVS) en het Parket-Generaal op. Uit dit onderzoek⁴¹ bleek dat de taakstraf niet de meest opgelegde straf bij ‘ernstige misdrijven’ was en dat er bovendien in het onderzochte jaar bij een bewezen moord of doodslag geen enkele keer uitsluitend een taakstraf was opgelegd.

³⁵ Schouten 2011, p. 27-28.

³⁶ Op 1 november 2012 stond bijvoorbeeld het filmpje ‘Herken de benzinedieven & win een volle tank!’ online, waaronder stond vermeld: ‘bovenstaande peutjattende tuighkloodzakjes zijn nog altijd niet gepakt’.

³⁷ Enkele voorbeelden zijn www.moordzaken.com; www.verbaljam.com/category/criminaliteit-en-recht en een heus moordarchief op www.camiller.nl.

³⁸ Schouten 2011, p. 14, 27-28.

³⁹ ‘Kijkcijfer-record voor Peter R. de Vries’, *Trouw* 4 februari 2008.

⁴⁰ Zembla, ‘Moord, doodslag, taakstraf’, VARA, 14 oktober 2007.

⁴¹ Klijn e.a. 2008, p. 30.

Ook in de Zembla-aflevering ‘Officieren van Justitie in de fout’ (2010) werd kritiek op justitie geleverd. In deze uitzending werd aandacht besteed aan een lijst van 86 strafzaken waarin politie en justitie blunders zouden hebben gemaakt, welke vervolgens door de rechter zouden zijn afgestraft door middel van niet-ontvankelijkverklaring van het Openbaar Ministerie, door vrijspraak of anderszins. Hierdoor zouden zeker 150 verdachten van mensenhandel, moord, doodslag en kinderporno vrijuit zijn gegaan.⁴² Wederom volgde een onderzoek, ditmaal door het wetenschappelijk bureau van het OM. Ook ditmaal bleek dat de werkelijkheid veel genuanceerder was dan werd beweerd: in geen van de zaken waarin verdachten onherroepelijk waren vrijgekomen, was sprake van een verdenking van moord, doodslag of kinderporno.⁴³ In zijn kroniek wijst De Roos, als externe onderzoeker betrokken bij het onderzoek, nogmaals op het feit dat Zembla in deze een stap verder ging dan het enkel wijzen op fouten binnen het OM, maar er nu ook op de man werd gespeeld door individuele ambtenaren te benoemen.⁴⁴

2.3.2 Relativering

Sommigen zien door dergelijke negatieve publiciteit de legitimiteit en autoriteit van justitie in gevaar komen. Door ‘misstanden’ uitgebreid in de media uit te meten, neemt het vertrouwen van burgers in politie en justitie af. De strafrechtspleging is een sterk gepolitiseerde zaak geworden waaraan de legitimiteit van en het vertrouwen in justitie en de rechtspraak voortdurend in de media worden afgemeten: ‘Verdwenen is de ingetogen betoogtrant, het grote vertrouwen in de handel en wandel van justitie, de instemming met het vervolgingsbeleid van het OM. Criminaliteit is nu een zaak waar de krant goede sier mee maakt en primeurs haalt, waar schandalen zich ontvouwen, alles aangewakkerd door politici en bewindslieden die graag met meningen over het beleid en over individuele strafzaken scoren’, aldus strafrechtsgeleerde Chrisje Brants.⁴⁵

Natuurlijk is de waakhondfunctie van de media erg belangrijk en komen er ook wel eens zaken aan het rollen door de media – bijvoorbeeld (mede) de aandacht die Peter R. de Vries aan de Puttense moordzaak gaf, leidde tot een vrijspraak van de ten onrechte veroordeelde Wilco Viets en Herman du Bois. De invloed die uitgaat van eigen onderzoek door journalisten dient echter ook niet te worden onderschat. Aan de Zembla-uitzendingen werd bijvoorbeeld veel meer aandacht besteed dan aan de onderzoeksrapporten die deze rapportages ontkrachten. Daarnaast komt er door de media-aandacht een druk op de officieren van justitie te liggen. Bovendien wordt in een gemedialiseerde samenleving het gevaar steeds groter dat de wettelijke waarborgen op privacybescherming en een eerlijk proces worden uitgehold door de media en kunnen ook de privacy van de betrokkenen en de waarheidsvinding in het geding komen.⁴⁶ De media hebben inderdaad als taak de wetgevende,

⁴² Zembla, ‘Officieren van Justitie in de fout’, VARA, 31 januari 2010.

⁴³ Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie 2010, p. 10.

⁴⁴ De Roos 2010, p. 2184-2185.

⁴⁵ Brants 2005, p. 51.

⁴⁶ Schouten 2011, p. 27-29.

uitvoerende en rechtsprekende macht te controleren, maar controleert ook iemand de media?⁴⁷ Op (onder meer) deze gevaren zal in hoofdstuk drie worden ingegaan.

2.4 Tussenconclusie

Sinds halverwege vorige eeuw heeft de medialisering van de samenleving een aanvang genomen. Er komen steeds meer communicatiemiddelen, het bereik wordt alsmaar groter en de informatie wordt steeds sneller verspreid. Daarnaast is er een toegenomen aandacht van politiek, pers en burgers voor criminaliteit en is het strafrecht nog meer een onderwerp van publiek belang geworden. Dit heeft geleid tot een enorme toename in de publiciteit over strafzaken. Behoudens de professionele media dragen ook amateurbloggers, crimesites en de sociale media hun steentje bij aan de hoeveelheid media-aandacht die een zaak krijgt. Journalisten kunnen daarnaast, met name in ‘geruchtmakende’ zaken, zorgen voor een sensatiegerichte en gekleurde weergave van de beschikbare informatie. Daarenboven gaan ze regelmatig met behulp van ‘goede contacten en bronnen’ ook op eigen onderzoek uit. Dit heeft dan ook geleid tot de zogenaamde onderzoeks-, sensatie- en onthullingsjournalistiek.⁴⁸ Heden ten dagen hebben de media dan ook een grote invloed (op de publieke opinie).

⁴⁷ Schouten 2011, p. 27.

⁴⁸ Brants 2005, p. 45-46.

3. Conflicterende belangen

3.1 Inleiding

In de discussie over de eventuele wenselijkheid en gevaren van media-aandacht voor strafzaken, is het allereerst zaak alle belangen vóór en tegen dergelijke publiciteit te schetsen. Om te beginnen zullen in paragraaf 3.2 de argumenten vóór publiciteit omtrent strafzaken worden weergegeven, te weten: de belangen van openbaarheid, transparantie, de stimulans voor politie en justitie en de vrijheid van meningsuiting. In paragraaf 3.3 staat vervolgens de negatieve zijde centraal, waarbij de argumenten van voortgang van het onderzoek, het recht op een fair trial, het risico van een *trial by media*, de te grote druk op politie en justitie en bescherming van de privacy van betrokkenen worden beschreven. Na in paragraaf 3.4 enkele opmerkingen over de afweging van de genoemde tegenstrijdige belangen te hebben gemaakt, eindigt het hoofdstuk met een tussenconclusie in paragraaf 3.5.

3.2 Belangen vóór publiciteit over strafzaken

3.2.1 Openbaarheid en transparantie

Een eerste argument voor publiciteit over strafzaken kan worden gevonden in het openbaarheidsbeginsel. Openbaarheid is een algemeen aanvaard gegeven in het (straf)recht – daar de (straf)rechtspleging een zaak van publiek belang is – en kent in Nederland dan ook een stevige wettelijke en zelfs Grondwettelijke verankering.⁴⁹ Openbaarheid van rechtspraak staat in art. 121 Grondwet (verder ook wel: Gw) en tevens bestaat er de Wet Openbaarheid van Bestuur (Wob). Een klassiek argument vóór openbaarheid is dat via een openbaar debat de publieke opinie in staat wordt gesteld controle uit te oefenen. Dit komt vervolgens naar voren in één van de taken van de media, namelijk de waakhondfunctie. Die publieke controle is een belangrijk democratisch recht en daarnaast een onmisbaar instrument met het oog op het handhaven en verbeteren van de kwaliteit van rechtspraak en openbaar bestuur. Bovendien is het in het openbaar straffen een bevestiging van de normen en waarden in een samenleving en daardoor bevorderlijk voor de handhaving, preventie, acceptatie en de legitimiteit van de strafrechtspleging. Democratisch recht, kwaliteit(verbetering) en handhaving zijn dan ook de drie stevige pijlers onder het openbaarheidsbeginsel.⁵⁰ De transparantie die wordt veroorzaakt door de openbaarheid draagt dan ook bijna vanzelfsprekend bij aan de kwaliteit en de doelstellingen van het straf(proces)recht.⁵¹ De media spelen als intermediair tussen burgers onderling en tussen burgers en politiek dan ook een belangrijke rol om deze functies van openbaarheid te kunnen vervullen. Burgers worden via de media van informatie voorzien, zodat zij zich een oordeel kunnen vormen en deel kunnen nemen aan het publieke debat.⁵²

Het beginsel van *externe openbaarheid* garandeert dan ook dat de media hun taak kunnen verrichten en zorgt daarmee voor een extra waarborg voor een eerlijk proces en tegen machtsmisbruik

⁴⁹ Brants 2005, p. 48-49.

⁵⁰ Scholten 1998, p. 903-904.

⁵¹ Groenhuijsen 1997, p. 422.

⁵² Van Lent 2008, p. 207.

en willekeur bij de overheid. Bevestigd wordt dit in art. 6 Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens (verder: EVRM)⁵³ met de woorden dat (de afloop van) het strafproces ‘public hearings’ dienen te zijn. In art. 121 Gw, art. 4 en 5 Wet op de Rechterlijke Organisatie (Wet RO) en art. 269 en 362 Wetboek van Strafvordering (verder ook wel: Sv) zijn dan ook de dwingende normen neergelegd dat de terechtzitting en de uitspraak openbaar zijn.⁵⁴ Lastiger ligt dit in het vooronderzoek, waar het belang van de waarheidsvinding prevaleert. Tijdens deze fase zouden de *interne openbaarheid* en daarmee de hiërarchische controle en het kennen van professionele procesdeelnemers voldoende legitimatie bieden. Niet de media, maar de verdediging en rechter-commissaris oefenen in deze fase de controle uit. Echter verschuift de aandacht en het zwaartepunt van de waarheidsvinding steeds meer naar juist dit niet zichtbare vooronderzoek.⁵⁵ Doordat het onderzoek ter terechtzitting hierdoor niet meer het meest spectaculaire onderdeel van de strafprocedure is, verplaatst ook de aandacht van de journalist zich. Mede door de eerder beschreven veranderingen in het medialandschap, de drang van journalisten naar het hebben van een primeur en dit interessanter worden van het vooronderzoek, is (meer) pre-trial publicity ontstaan.⁵⁶ Tijdens de openbare zitting heeft de publiciteit dan ook de taak van de publieke tribune overgenomen.⁵⁷ Op grond van het algemene belang van openbaarheid zou men bijgevolg kunnen stellen dat *alle* fasen van de strafprocedure zaken van publiek belang zijn en als zodanig dan ook openbaar en bespreekbaar behoren te zijn.⁵⁸ De media spelen dan ook een nóg belangrijkere rol.⁵⁹

3.2.2 Utingsvrijheid

Het recht van de uitingsvrijheid is een (uit de openbaarheid) volgend argument voor publiciteit over strafzaken. Deze uitingsvrijheid omvat verschillende aspecten, namelijk het recht om informatie en meningen te openbaren, het recht om informatie te vergaren, maar ook het recht van het publiek om geïnformeerd te worden over zaken van publiek belang. Burgers hebben dan ook het recht te weten dat er een (ernstig) strafbaar feit (in de buurt) is gepleegd. De media hebben vervolgens het recht hierover te publiceren. De vrijheid van meningsuiting staat opgenomen in art. 7 Gw en art. 10 EVRM.⁶⁰ Omdat de media een (steeds) belangrijke(re) rol spelen als publieke waakhond, wordt aan deze vrijheid een spilfunctie in de democratische samenleving toegekend.⁶¹ Dat geldt niet alleen voor het uiten van welgevallige, onschuldige of neutrale informatie, maar ook voor uitlatingen die de staat of burgers schokken, kwetsen of verontrusten.⁶² Doordat de media een discussie creëren en eventuele misstanden

⁵³ En daarnaast in art. 14 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten (IVBPR); Van Lent 2008, p. 2.

⁵⁴ Brants & Van Lent 2001 (2), aant. 2; Van Lent 2008, p. 1.

⁵⁵ Enkele voorbeelden van deze verschuiving zijn de de-audit-rechtspraak, het steeds belangrijker worden van het dossier, het aanpakken van (georganiseerde) criminaliteit met behulp van geheime opsporingsmiddelen, de nieuwe getuigenregeling en het verkorte vonnis. Brants & Van Lent 2001 (2), aant. 4, Brant & van Lent 2001, p. 89.

⁵⁶ Brants 2005, p. 49.

⁵⁷ Stevens 2010, p. 660.

⁵⁸ Brants 2005, p. 50.

⁵⁹ Brant & van Lent 2001 (2), aant. 5.

⁶⁰ Brants & Van Lent 2001 (2), aant. 5.

⁶¹ EHRM 7 december 1976, appl. nr. 5493/72, NJ 1978, 236 (*Handyside t. Verenigd Koninkrijk*) en EHRM 10 oktober 2000, appl. nr. 28635/95, 30171/96 en 34535/97 (*Ibrahim Aksoy t. Turkije*).

⁶² EHRM 7 december 1976, appl. nr. 5493/72, NJ 1978, 236 (*Handyside t. Verenigd Koninkrijk*).

aan de kaak stellen, dwingen ze de overheid tot openheid van zaken en dat draagt vervolgens bij aan de transparantie en openbaarheid die door art. 6 EVRM wordt vereist. Aan journalisten mogen, volgens het Straatsburgse Hof⁶³, in hun uitoefening van hun functie dan ook geen verdere beperkingen worden opgelegd dan noodzakelijk in een democratische samenleving. De grote mate van bescherming van de uitingsvrijheid wordt dan ook gestoeld op het belang van berichtgeving in het individuele geval én het algemene belang van een democratische samenleving in het hebben en behouden van een vrije pers.⁶⁴

3.2.3 Extra prikkel voor politie en justitie

Als derde argument ten gunste van media-aandacht voor een zaak kan worden genoemd dat de politie en het OM zich extra zullen inspannen indien de zaak op de voet wordt gevolgd. Vreemde ogen dwingen de politie de zaak serieus te nemen en er alles aan te doen deze tot een goed einde te brengen. De politie zal zich dan ook extra inspannen voor spraakmakende zaken, dat wordt bevestigd door regelmatig gedane mededelingen dat er meerdere rechercheurs op een bepaalde zaak zijn gezet.⁶⁵ Dit zou kunnen leiden tot een kortere of juist langere periode tussen het gepleegde feit en de vervolging. Daarnaast zou de publieke belangstelling ook een aanvullende prikkel voor de rechter kunnen zijn om zijn werk uiterst zorgvuldig te verrichten.⁶⁶ Bovendien kan dit leiden tot een extra goede en zorgvuldige motivering van de uitspraak.

3.3 Belangen tegen publiciteit over strafzaken

Naast de bovengenoemde voordelen, bestaan er echter ook verschillende argumenten tegen publiciteit over strafzaken. Deze belangen dienen zowel afzonderlijk als in onderlinge samenhang te worden afgewogen ten opzichte van het algemeen belang van een integere strafrechtspleging.⁶⁷

3.3.1 Belang van het onderzoek

Allereerst kunnen er legitieme redenen zijn om in het belang van het onderzoek publiciteit over strafzaken te voorkomen, bijvoorbeeld wanneer (vroegtijdige) publicatie de goede afloop van het opsporingsonderzoek zou schaden, een succesvolle aanhouding zou belemmeren, of de waarheidsvinding of de veiligheid van betrokkenen (zoals getuigen en opsporingsambtenaren) in gevaar zou brengen.⁶⁸

3.3.2 Privacybelangen

Ten tweede zijn de belangen van privacy van de betrokkenen bij het strafproces een argument tegen publiciteit. Op grond van art. 8 EVRM heeft ‘een ieder (...) recht op respect voor zijn privé leven, zijn

⁶³ Bijvoorbeeld: EHRM 26 april 1979, appl. nr. 13166/87, *NJ* 1980, 146 (*Sunday Times t. Verenigd Koninkrijk*); EHRM 10 februari 1995, appl. nr. 15175/89, *NJ* 1997, 523 (*Allenet de Ribemont t. Frankrijk*)

⁶⁴ Brants & Van Lent 2001 (1), p.82-83.

⁶⁵ Van Koppen & De Poot 2000, p. 360.

⁶⁶ Groenhuijsen 1997, p. 418.

⁶⁷ Brants 2005, p. 57.

⁶⁸ Brants & Van Lent 2001 (2), aant. 7.3.

familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie'. Allereerst is dit natuurlijk van belang voor de verdachte, maar de publiciteit zou daarnaast ook inbreuk kunnen maken op het recht op een persoonlijke levenssfeer van andere betrokkenen, zoals slachtoffers, nabestaanden en de omgeving.

In Nederland bestaat van oudsher de gewoonte verdachten niet te identificeren en te volstaan met initialen. De verdachte en zijn omgeving hebben namelijk het recht te worden gevrijwaard van inmenging in hun persoonlijke leven of openbaarmaking van details daarover. Daarnaast speelt het resocialisatiebeginsel een rol, want veroordeelden dienen na het uitzitten van hun straf weer terug te keren in de samenleving. Bovendien is niet-identificatie van belang omdat het nog altijd om verdachten gaat (onschuldpresumptie). Zeker in het huidige internettijdperk is geheimhouding meer dan ooit van belang, omdat namen van ten onrechte verdachte personen niet uit de publieke sfeer verdwijnen wanneer ze niet zijn vervolgd of zijn vrijgesproken. Juist de komst van het Internet maakt naleven van de privacyregels door de media van nog groter belang dan voorheen. In de praktijk leven steeds meer media de gentlemen's agreement met justitie niet langer na en noemen vaker – met name bij geruchtmakende zaken of bekende Nederlanders – 'in het belang van het onderzoek' of 'als waarschuwing voor het publiek' de naam van de verdachte.⁶⁹ Enkele voorbeelden: iedereen weet dat de V in Tristan van der V. staat voor 'Vlis' en ook Badr Hari wordt nergens Badr H. genoemd.

3.3.3 Risico van een oorlog om beeldvorming

De tegenstrijdigheden tussen de verschillende 'groepen' belanghebbenden in een strafzaak – namelijk politie en justitie, de verdachte en zijn advocaat, de media en slachtoffers, nabestaanden en andere betrokkenen – kunnen leiden tot een oorlog om de beeldvorming. Ieder van hen wilt dat beeld voor zichzelf zo gunstig mogelijk neerzetten. Deze beelden kunnen dan ook afwijken van de werkelijkheid. De politie en het OM hebben vaak behoefte aan stilte, maar ze kunnen zich niet onttrekken aan publiciteit: ze hebben de media zelfs nodig om aan te tonen dat ze optreden tegen de criminaliteit. Politie en OM zullen dan ook, weliswaar selectief, openheid geven. Via verdachten, betrokkenen en advocaten – die meer speelruimte hebben – beschikken de media daarnaast ook over gegevens uit het opsporingsonderzoek. Daarbovenop gaan journalisten op eigen onderzoek uit om zo uiteindelijk een (spectaculair) verhaal te kunnen schrijven of presenteren. Het gevaar van een strijd waarin een ieder een zo gunstig mogelijk beeld voor zichzelf wilt schetsen, wordt dan ook groter. Hierbij ontstaat het risico dat getuigen, autoriteiten en deskundigen door de media worden beïnvloed. Publiciteit waarin beeldvorming de werkelijkheid overschaduwet, zal al snel op gespannen voet komen staan met de kern van strafrechtspleging, namelijk vaststellen wat zich precies heeft afgespeeld: de waarheidsvinding.⁷⁰ Aldus loopt bovenstaande over in het argument dat verdachten recht hebben op een fair trial.

⁶⁹ Brants 2005, p. 57-58.

⁷⁰ Scholten 1998, p. 908-909.

3.3.4 Het recht op fair trial veiligstellen en een *trial by media* voorkomen

Art. 6 EVRM schetst een kader voor de beginselen van een behoorlijk proces waar iedere verdachte recht op heeft. Zoals genoemd in paragraaf 3.2.1 is het openbaarheidsbeginsel een onderdeel van dit kader. Aan dat kader kunnen niet alleen argumenten voor publiciteit worden ontleend, maar ook tegenargumenten. Grootschalige publiciteit over concrete zaken kan namelijk gevolgen hebben voor het recht op een eerlijk proces, de onschuldpresumptie en het recht op een onpartijdige rechter.⁷¹ Het Europese Hof heeft bepaald dat ook journalisten rekening moeten houden met art. 6 EVRM en daaruit vloeit voort dat hun commentaar de kansen op een eerlijk proces niet mag schaden en ook het vertrouwen van het publiek in de rechter niet mag ondermijnen.⁷²

De onschuldpresumptie is vastgelegd in art. 6 lid 2 EVRM: ‘Een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, wordt voor onschuldig gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan.’⁷³ Het recht dat een verdachte voor onschuldig wordt gehouden totdat een rechter het tegendeel heeft bewezen, is een van de belangrijkste mensenrechten die aan een verdachte toekomen.⁷⁴ Het Europese Hof heeft bepaald dat deze zorgplicht voor alle overheidsautoriteiten geldt en dat ook, zoals hierboven weergegeven, journalisten er rekening mee dienen te houden.⁷⁵ De situatie dat een verdachte in de media zodanig wordt neergezet alsof er geen twijfel meer over zou bestaan dat hij het feit heeft begaan, maakt dan ook inbreuk op het onschuldbeginsel. Veronachtzaming van het beginsel kan leiden tot schadelijke beeldvorming in de media, tot een publieke veroordeling en tot vooringenomenheid bij de strafprocessuele autoriteiten, en dient dan ook te worden voorkomen.⁷⁶

Daarnaast heeft men op grond van art. 6 EVRM recht op een beoordeling door een onafhankelijke en onpartijdige rechter. Nederland kent geen lekenrechtspraak, maar ook professionele rechters zijn op de hoogte van wat er over verdachten wordt beweerd. De veronderstelling dat de professionele rechter altijd in staat is te voorkomen dat massale publiciteit daadwerkelijk het proces en de uitkomst daarvan beïnvloedt, kan in de samenleving van vandaag – mede in het licht van de gerechtelijke dwalingen in de Schiedammer Parkmoord en Lucia de Berk⁷⁷ – niet worden volgehouden.⁷⁸ Een recent voorbeeld is het proces tegen Wilders, waar de rechtbankvoorzitter Moors begon met de woorden: ‘De rechtbank heeft het dossier gelezen, maar de rechtbank leest ook kranten en kijkt ook televisie tegenwoordig.’⁷⁹ Een gevaar van de publiciteit is dan ook dat de rechter niet meer volledig objectief en onpartijdig de zaak kan beoordelen. De mate waarin de verontwaardiging soms wordt opgezweept, houdt een groot risico in voor de onbevangenheid van de rechter in dergelijke zaken.⁸⁰ Een daaropvolgend nadeel van publiciteit ligt in het feit dat het vertrouwen in de rechtspraak

⁷¹ Franken 2011, p.

⁷² EHRM 29 augustus 1997, appl. nr. 22714/93, NJ 1999, 710 (*Worm t. Oostenrijk*).

⁷³ Ook in het EU-Handvest (art. 48 lid 1 en 2) en het IVBPR (art. 14 lid 2) is een dergelijke bepaling opgenomen.

⁷⁴ Doorenbos 2001, p. 239.

⁷⁵ EHRM 10 februari 1995, appl. nr. 15175/89, NJ 1995, 523 (*Allenet de Ribemont t. Frankrijk*; m.nt. E.J. Dommering) en EHRM 29 augustus 1997, appl. nr. 22714/93, NJ 1999, 710 (*Worm t. Oostenrijk*).

⁷⁶ Schouten 2011, p. 53.

⁷⁷ Stevens 2010, p.664.

⁷⁸ Franken 2011, p.

⁷⁹ Rb. Amsterdam 5 oktober 2010, L/JN BN9409.

⁸⁰ Fokkens 2000, p. 159.

kan afnemen indien de rechter een afwijkende beslissing neemt van hetgeen de media hebben geschreven en van wat het publiek verwacht en/of hoopt.⁸¹

Berichtgeving over (ernstige) strafbare feiten is te begrijpen en zelfs wenselijk, maar bij *buitensporige* en met name negatieve media-aandacht ligt risico van een *trial by media* op de loer. In de publieke beeldvorming zijn bijvoorbeeld Badr Hari en Benno L. al veroordeeld, lang voordat de strafrechter heeft gesproken.⁸² Het voorkomen van een *trial by media* is dan ook een argument tegen publiciteit, omdat terughoudendheid een *trial by media* kan voorkomen en publiciteit de kans erop juist vergroot.⁸³ In hoofdstuk 5 zal (de spanning rond) het begrip *trial by media* uitgebreid worden behandeld.

3.3.5 Veel druk op politie en justitie

Het in paragraaf 3.2.3 genoemde voordeel dat vreemde ogen politie en OM dwingen een zaak serieus aan te pakken, kan ook worden omgedraaid. Door de media-aandacht wordt een enorme druk op de politie gelegd, waardoor alle aandacht naar één bepaalde zaak of verdachte uitgaat. Dit leidt allereerst tot organisatorische problemen, want het hebben van tientallen rechercheurs op één enkele zaak is vaak niet nuttig en kan leiden tot een apart probleem van managen. Bovendien worden mensen weggetrokken van andere opsporingsonderzoeken en blijven die zaken wellicht liggen. De grote aandacht van de media voor bepaalde vormen van misdaad kan er dan ook toe leiden dat minder mediagenerieke criminaliteit niet of minder wordt aangepakt.⁸⁴ Bovendien kan de focus op uitsluitend de uit de media bekende verdachte(n) leiden tot tunnelvisie, waardoor misschien niet alle of zelfs de verkeerde daders worden gepakt. Nog een stap verder gaat het risico dat de druk te groot wordt en dat politie en OM de zaak anders, bijvoorbeeld voorzichtiger, gaan behandelen of het zelfs niet meer aandurven de zaak te vervolgen. Zonder te stellen dat de enorme mediadruk de enige oorzaak was, wilde het OM in de zaak tegen Geert Wilders bijvoorbeeld niet overgaan tot vervolging.⁸⁵

Daarnaast dient ook de druk op de rechter niet te worden onderschat. De rechter kan in zijn uitspraak rekening houden met de media-aandacht, maar moet zich hierdoor niet laten leiden. De rechter kan niet opeens een andere benadering toepassen of een extreem hoge straf opleggen als de gehele samenleving daarom schreeuwt. Vragen die hieromtrent opkomen zijn of een rechter onder (onbewuste) invloed van de media-aandacht een zwaarder(e) (vorm van een) strafbaar feit bewezen acht en/of een hogere straf oplegt, of dat de rechter juist rekening houdt met de media-aandacht en een lagere straf oplegt en of de uitspraak (meer) afwijkt van de eis van de officier van justitie (verder ook wel: OvJ).

⁸¹ Franken 2011, p.

⁸² Franken 2011, p.

⁸³ Scholten 1998, p. 911.

⁸⁴ Van Koppen & De Poot 2000, p. 360.

⁸⁵ Commissie Meijerink 2010, p. 3.

3.4 Afweging van de belangen

De openbaarheid van rechtspraak (art. 6 EVRM) garandeert in samenhang met de informatievrijheid (art. 10 EVRM) een vrije informatievoorziening over de rechtspleging. Daartegenover staat dat verdachten recht hebben op een eerlijk proces (art. 6 EVRM) en bescherming van de persoonlijke levenssfeer (art. 8 EVRM). Met dit conflict van belangen hebben de media te maken als ze publiceren over strafzaken en de overheidsdienaren indien zij zich uitspreken over strafzaken.⁸⁶ De media zullen in het algemeen zoveel mogelijk naar openbaarheid streven, maar andere belanghebbenden – zoals de politie, OM, verdachte, advocaat, slachtoffers en andere betrokkenen – zullen regelmatig juist behoefte hebben aan radiostilte of slechts een bepaalde kant willen belichten. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (verder: EHRM) heeft zich regelmatig uitgesproken over de grenzen en beperkingen van de uitingsvrijheid.

Journalisten en burgers zijn in beginsel vrij die informatie te vergaren en te publiceren of uit te zenden die zij verkiezen over een verdachte, slachtoffers, getuigen, de gebeurtenissen en de werkwijze van de justitie en de rechterlijke macht. Ook onjuiste berichtgeving of publicaties van ernstige beschuldigingen zonder deugdelijke grondslag vallen in beginsel onder de bescherming van het recht op vrije meningsuiting. Dit zelfde geldt voor uitlatingen die kwetsen⁸⁷ en voor overdrijvingen en provocaties.⁸⁸ Journalisten mogen dan ook schrijven dat de verdachte ‘een monster’ is en waarvoor hij of zij in het verleden al eens is veroordeeld. Echter, indien het recht op de vrijheid van meningsuiting botst met andere grondrechten – bijvoorbeeld godsdienstvrijheid, privacybelangen of het recht op een eerlijk proces – kan deze uitingsvrijheid worden beperkt door de in art. 10 lid 2 EVRM genoemde belangen. Indien daarbij het recht op een fair trial of de onschuldpresumptie in het geding is, gaat het vooral om de volgende drie belangen: 1) de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen; 2) het voorkomen van de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen; en 3) het waarborgen van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht. Het EHRM stelt hoge eisen bij een dergelijke inperking van de vrije meningsuiting. Deze moet namelijk bij wet zijn voorzien en strikt noodzakelijk zijn in een democratische samenleving om het aangevoerde belang te kunnen beschermen.⁸⁹ In de zaak Worm was de Oostenrijkse journalist te ver gegaan toen hij nog vóór de veroordeling van voormalig minister Androsch stelde dat hij schuldig was aan belastingontduiking. Hiermee maakte de journalist een ontoelaatbare inbreuk op het vermoeden van onschuld.⁹⁰

Daarnaast dienen ook overheidsdienaren rekening te houden met de onschuldpresumptie. In de zaak *Allenet de Ribemont* oordeelde het Hof dat een minister en twee politieambtenaren de onschuldpresumptie hadden geschonden door op de dag van de aanhouding van de klager op een persconferentie te stellen dat klager medeplichtig was aan een moordaanslag op een politicus.⁹¹

⁸⁶ Schuijt 2006, p. 241-242.

⁸⁷ EHRM 4 juni 2009, appl. nr. 21277/05 (*Standard Verlags t. Oostenrijk*).

⁸⁸ EHRM 17 december 2004, appl. nr. 49017/99, NJ 2005, 369 (*Pederson & Baadsgaard t. Denemarken*; m.nt. EJD).

⁸⁹ Schouten 2011, p. 62-63.

⁹⁰ EHRM 29 augustus 1997, appl. nr. 22714/93, NJ 1999, 710 (*Worm t. Oostenrijk*), Schuijt 2006, p. 241.

⁹¹ EHRM 10 februari 1995, appl. nr. 15175/89, NJ 1995, 523 (*Allenet de Ribemont t. Frankrijk*; m.nt. E.J. Dommering).

3.5 Tussenconclusie

Zoals in dit hoofdstuk is beschreven, bestaan er zowel goede redenen voor als tegen publiciteit bij strafzaken. De problemen die in verband daarmee kunnen ontstaan, zijn altijd het gevolg van het feit dat openbaarheid zowel noodzakelijk als potentieel schadelijk is. De belangen van openbaarheid, vrije meningsuiting en vrije media worden door niemand ontkend, maar verhouden zich soms slecht met andere gelijkwaardige aspecten.⁹² De voors en tegens dienen dan ook voorafgaand aan de publiciteit zowel door overheidsdienaren als door de media tegen elkaar te worden afgewogen. De argumenten voor publiciteit zijn het belang van de openbaarheid, de uitingsvrijheid en het bestaan van een extra prikkel voor politie en justitie. De tegenargumenten kunnen worden gevonden in het belang van een integere rechtspleging, namelijk het opsporings- en vervolgingsbelang, de privacybelangen, de oorlog om beeldvorming, het beschermen van een fair trial en een te grote druk op politie en OM.

Voor het analysekader brengen deze belangen verschillende onderzoeksvragen mee. In de eerste plaats gaat het daarbij om de manier van aanpak, het (vervolgings)gedrag, de beslissingen en de snelheid van de vervolging van de politie en het OM. Ook de (hoogte van de) strafeis van het OM en de motivering van de rechter vormen een onderzoeksvraag. Verschillen deze in zaken met media-aandacht ten opzichte van ‘normale’ zaken? Daarnaast is een onderzoeksvraag in hoeverre in de publiciteit rekening wordt gehouden met de privacy van verdachte en andere betrokkenen. Vragen die hierbij spelen zijn of de namen volledig zijn weergegeven en of er privéfoto’s zijn verspreid. Omtrent de behandeling van de zaak door de rechter en de daarbij behorende uitspraak zijn ook enkele onderzoeksvragen ontwikkeld. Tevens het verschil in (negatieve) publiciteit na het bekend worden van de uitspraak van de rechter – waaruit het afnemend vertrouwen in de rechtspraak zou kunnen blijken – vormt een element van het analysekader.

⁹² Brants 2005, p. 54.

4. De rol van de procespartijen in de media

4.1 Inleiding

Hoewel burgers en journalisten zelf op onderzoek uitgaan, is de meeste informatie in de media nog altijd afkomstig van de deelnemers van het strafproces zelf, namelijk de politie, het Openbaar Ministerie, de advocaten en de rechters. In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de rollen en bijdragen van verschillende partijen in de hoeveelheid media-aandacht omtrent een strafzaak beschreven. Telkens wordt hierbij bekeken of er regelgeving bestaat en of – met het oog op het te ontwikkelen analysekader – de verschillende partijen een eigen persbeleid voeren. Ook komt de vraag aan de orde of het soort en aantal mediacontacten verandert naarmate de zaak geruchtmakender is en al door de media is opgepikt. Allereerst worden de politie en het Openbaar Ministerie in paragraaf 4.2 onder de loep genomen, waarna in de volgende subparagraaf naar de advocatuur wordt gekeken. De bijdrage van de rechter wordt in paragraaf 4.4 beschreven. Naast deze procespartijen kunnen ook andere personen, zoals bewindslieden en Bekende Nederlanders, een aandeel in de media-aandacht hebben, maar daar wordt in deze scriptie slechts beperkt op ingegaan. In paragraaf 4.5 wordt dit dan ook kort benoemd. Het hoofdstuk eindigt met een tussenconclusie in paragraaf 4.6.

4.2 Politie en OM

Met name in grote of geruchtmakende zaken hebben politie en justitie regelmatig mediacontact. De politie kent professionele woordvoerders en het OM heeft sinds 1974 persofficieren in dienst. De verandering van passieve naar actieve voorlichting werd in gang gezet door de invoering van de Wet Openbaarheid van Bestuur in 1978. Voortvloeiend uit deze wet formuleert het Openbaar Ministerie eens in de vijf jaar beleidsregels omtrent informatieverstrekking aan de media.⁹³ Uitgangspunten van de eerste richtlijn uit 1992⁹⁴ kunnen volgens Groenhuijsen worden samengevat met de trefwoorden terughoudendheid, objectiviteit en zakelijke toonzetting,⁹⁵ maar met de per 1 mei 2012 geldende ‘Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging’ is het voorlichtingsbeleid van politie en Openbaar Ministerie (pro)actiever en alerter geworden. Naast het feit dat door deze richtlijn het voorlichtingsbeleid over landelijke of lokale thema’s en beleidsprioriteiten proactiever wordt,⁹⁶ wat niet op noemenswaardig verzet zal stuiten,⁹⁷ is voor deze scriptie met name de berichtgeving over concrete strafzaken van belang.

Volgens de aanwijzing heeft de burger het recht goed en tijdig te worden geïnformeerd over ontwikkelingen in concrete onderzoeken en strafzaken. Het OM en de politie dienen dan ook open te zijn over hun afwegingen en fouten, zodat interventies zichtbaar, merkbaar en herkenbaar zijn voor

⁹³ Schuijt 2006, p. 242-244. Deze richtlijnen zijn geen wetten, maar wel belangrijke regelgeving waar politie en Openbaar Ministerie zich aan dienen te houden. Overige deelnemers kunnen hier een beroep op doen. Groenhuijsen 1991, p. 22-23.

⁹⁴ Richtlijnen 1992.

⁹⁵ Groenhuijsen 1997, p. 419.

⁹⁶ Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging 2012, p. 3.

⁹⁷ Scholten 1998, p. 906-907.

slachtoffers, daders en hun omgeving. Het OM en de politie baseren deze openbaarheid op hun maatschappelijke opdracht.⁹⁸ Aan de andere kant heeft justitie de media ook nodig om het publiek duidelijk te maken dat er echt iets wordt gedaan aan de criminaliteit, zeker nu het vertrouwen in justitie niet meer vanzelfsprekend is en de burgers steeds mondiger, veeleisender en kritischer zijn geworden. Voorlichting is dan ook niet slechts pure informatieverschaffing, maar ook een sturingsmiddel geworden.⁹⁹ Het uitgangspunt is daarom: openheid waar mogelijk, terughoudendheid waar nodig. Er ligt aldus de lastige taak de middenweg te bewandelen tussen de doofpot en de schandpaal: men mag niet bijdragen aan sensationaliseren van het strafrecht, maar volledige geslotenheid is ook geen optie. De uitzonderingen op de openheid kunnen worden verklaard door het feit dat het OM de functie van staande magistratuur invult, waarbij een magistratelijke houding ten opzichte van de verdachte past, bijvoorbeeld door rekening te houden met de onschuldpresumptie.¹⁰⁰ Bovendien zijn – zoals in hoofdstuk 3 is beschreven – de belangen van het OM en de politie enerzijds en van de media anderzijds, regelmatig tegenstrijdig en kunnen de politie en het OM behoefte hebben aan radiostilte, terwijl de media het liefst zoveel mogelijk informatie verstrekken. Een openbare verdenking, van met name ernstige misdrijven, zal publicitaire ophef en publieke onrust opleveren, terwijl er baat is bij kalm onderzoek naar de waarheid, met respect voor ieders privacy. Dit dienen politie en justitie mee te nemen bij hun overwegingen een verdenking publiek te maken.¹⁰¹ De voorlichting door politie en justitie zal dan ook terughoudender (dienen te) zijn wanneer de belangen van privacy, een eerlijk proces of opsporing gevaar lopen.¹⁰²

Om aan het vereiste van openheid te voldoen, meldt de politie dagelijks een veelheid aan incidenten en aanhoudingen via persberichten (www.politie.nl) of tweets. Op het moment dat de verdachte wordt voorgeleid aan de rechter-commissaris, neemt het OM de woordvoering over. Het OM brengt vervolgens door middel van persberichten (www.om.nl) de media en het publiek op de hoogte van de voortgang van het onderzoek in ernstige zaken. Het is duidelijk dat het OM een selectie dient te maken, daar er nooit over alle zaken kan worden bericht. Bij deze selectie zal het benadrukken van een succesvol onderzoek door de politie en het OM een rol kunnen spelen, maar ook de maatschappelijke onrust die een zaak teweeg brengt of kan brengen kan leidend zijn. In potentie geruchtmakende zaken veranderen de houding van de politie en het OM ten opzichte van de media dan ook. In dergelijke zaken trekken de politie, het OM en eventueel de gemeente gezamenlijk op en dient er continu overleg plaats te vinden om zo de gevoelens van onrust en onveiligheid te verminderen. Grote maatschappelijke onrust en/of onjuiste berichtgeving in de media kunnen dan ook een reden zijn voor het uitvaardigen van extra persberichten.¹⁰³ Naast de gebruikelijke persconferenties schuiven

⁹⁸ Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging 2012, p. 1.

⁹⁹ Brants & Van Lent 2001 (2), aant. 7.3.

¹⁰⁰ Kor 2008, p.71 en 75.

¹⁰¹ Hermans & Meijer 2012.

¹⁰² Brants & Van Lent 2001 (2), aant. 7.3.

¹⁰³ Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging 2012, p. 2-5.

voorlichters bovendien – met name omtrent dergelijke grote zaken – regelmatig aan tafel bij De Wereld Draait Door, Pauw & Witteman, Netwerk en (zelfs) RTL Boulevard aan.

Naast deze actieve voorlichting over het opsporings- en vervolgingsbeleid in het algemeen en lopende strafzaken en onderzoeken in het bijzonder, maken de politie en het OM tevens gebruik van opsporingsberichtgeving.¹⁰⁴ Hiermee gaan ze nog een stap verder, daar er met dergelijke berichten via de (met name nieuwe) media de hulp van het publiek wordt ingeschakeld. Voorbeelden zijn het plaatsen van een opsporingsbericht op internet of het oproepen van de hulp via een televisieprogramma als *Opsporing Verzocht*.¹⁰⁵ Deze vorm van communicatie door politie en OM is iets anders dan voorlichting en zal in het vervolg van deze scriptie dan ook buiten beschouwing blijven, maar beseft dient te worden dat ook door deze vorm de publiciteit omtrent strafzaken toeneemt.

Geconcludeerd kan dan ook worden dat de politie en het OM een actief communicatiebeleid voeren ten aanzien van de media, waardoor ook deze procespartijen (kunnen) bijdragen aan de hoeveelheid aandacht die een zaak krijgt. Hierbij dient in ogenschouw te worden genomen dat journalisten de feiten zoals weergegeven door de politie en het OM nog in eigen woorden overnemen, wat kan leiden tot aanzienlijk minder zakelijke en neutrale bewoordingen. De ontuchtzaak van Benno L. is hiervan een voorbeeld. Na de – ook al niet volledig neutrale¹⁰⁶ – persconferentie van politie, OM, burgemeester en GGD, ontspoorde de berichtgeving volledig. Door het OM werd in het persbericht en op de persconferentie gesproken van ‘ontuchtige handelingen met kinderen’ en dat er 98 verschillende kinderen op de foto’s te zien waren. De kranten berichtten vervolgens (onder andere) het volgende: ‘zwembadpedo’, ‘tienduizenden seksueel getinte afbeeldingen van meisjes’, ‘meisjes in seksueel getinte poses’ en ‘op de afbeeldingen is te zien dat hij ontuchtige handelingen met 98 meisjes pleegt in en rond het zwembad’.¹⁰⁷ Politie, justitie en de media zijn door dergelijke massale en soms sensatiegerichte en gekleurde weergave van de feiten in staat de publieke opinie te beïnvloeden.¹⁰⁸ Vervolgens zal de verdediging willen reageren.

4.3 Advocaat

Ook de advocatuur draagt haar steentje aan de hoeveelheid publiciteit over een bepaalde zaak bij. Naast (advocaten van) slachtoffers en nabestaanden zijn met name raadslieden van verdachten in strafzaken nogal eens te zien, lezen of horen in de media. Andersom verwijzen de media regelmatig

¹⁰⁴ Aanwijzing Opsporingsberichtgeving 2009.

¹⁰⁵ Aanwijzing Opsporingsberichtgeving 2009, p. 1-2.

¹⁰⁶ De burgemeester sprak de woorden: ‘dit is giga, dit is afschuwelijk’, er werd gesproken van enorme hoeveelheden beeldmateriaal, zonder te zeggen – maar wel te suggereren – dat daarop strafbare gedragingen te zien waren en de nadruk werd gelegd op hulpverlening aan de slachtoffers en ouders. Stevens 2010, p. 661-662.

¹⁰⁷ O.a. ‘Eerder aangifte tegen zwembadpedo’, *De Telegraaf* 18 juni 2009; ‘Zwemschoolhouder had tienduizenden foto’s; Honderden ouders zullen niet weten of hun kind ook de dupe was’, *Het Parool* 17 juni 2009; ‘Ouders willen politie helpen’, *Brabants Dagblad* 19 juni 2009; ‘Bijna honderd meisjes slachtoffer zwemleraar’, *Metro* 17 juni 2009.

¹⁰⁸ Stevens 2010, p. 662-663.

naar hen.¹⁰⁹ Zo schuiven (enkele) strafrechtadvocaten regelmatig aan bij televisieprogramma's, geven interviews voor kranten en tijdschriften of geven commentaar voor een nieuwsbulletin. Sommigen zijn dan ook uitgegroeid tot echte Bekende Nederlanders, met Bram Moszkowicz als 'crimedeskundige' van RTL Boulevard als het duidelijkste voorbeeld. Door de advocaten worden strafzaken toegelicht, bepaalde elementen extra uitgelicht of worden zelfs complete onderdelen van het dossier bekend gemaakt. Voormalig minister van Justitie Donner verklaarde in een brief aan de Tweede Kamer lang niet altijd blij te zijn met manier waarop advocaten gebruik maken van de media: 'De wijze waarop enkele strafrechtadvocaten misbruik hebben gemaakt van hun kennis van strafdossiers heeft veel stof doen opwaaien.'¹¹⁰

De advocatuur heeft in Nederland veel vrijheid bij het bepalen en invullen van de verdedigingsstrategie en is daarbij onderworpen aan de gedragsregels 1992 van de Nederlandse Orde van Advocaten.¹¹¹ Uit de vijfde gedragsregel blijkt de primaire taak van de advocaat, namelijk het behartigen van het belang van de cliënt en niet enig eigen belang van de advocaat. Dit cliëntbelang is bepalend voor de wijze waarop de advocaat zijn zaken dient te behandelen. Het verdedigingsbelang kan voor een advocaat reden zijn te zwijgen, maar ook om juist informatie aan de media te verstekken. Dit verdedigingsbelang rechtvaardigt echter niet zonder meer elke informatieverstrekking. Gedragsegel tien geeft dit weer: 'Bij het verstrekken van informatie aan derden over een zaak die bij hem in behandeling is of is geweest, neemt de advocaat, behalve de belangen van de cliënt, tevens de gerechtvaardigde andere belangen in acht.' Onder deze andere belangen dienen (onder andere) het recht op persoonlijke levenssfeer van onder meer getuigen, slachtoffers, nabestaanden en de wederpartij, maar ook evident gerechtvaardigde belangen van justitie en politie te worden verstaan. Bovendien heeft een advocaat naast deze evenwichtige belangenafweging altijd de toestemming van de cliënt nodig voor het verstrekken van de informatie en dient hij elk misverstand te vermijden.¹¹²

Dat advocaten in strafzaken een grote vrijheid hebben die tuchtrechtelijk slechts marginaal kan worden getoetst, is (nogmaals) bevestigd in een uitspraak van de Raad van Discipline (verder: RvD)¹¹³ in de Nulde-zaak¹¹⁴ naar aanleiding van een klacht van de deken tegen de raadsman van de verdachte moeder van het vermoorde meisje waarvan het hoofd in 2001 in Nulde was gevonden, die het strafdossier ter beschikking van NRC Handelsblad had gesteld.¹¹⁵ De tuchtrechter gaat uit van: 'een bevoegdheid om inzage in een strafdossier te verlenen, tenzij...'.¹¹⁶ De minister ziet echter graag een omgekeerde uitgangspositie ('geen inzage, tenzij...'), daar volgens hem alleen zeer zwaarwegende en

¹⁰⁹ Prakken 2006, aant. 8.

¹¹⁰ *Kamerstukken II* 2004-2005, 29 279, nr. 20 (Brief van de Minister), p. 7.

¹¹¹ Te vinden via <www.advocatenorde.nl>.

¹¹² Hoekman 2008, p. 426-427.

¹¹³ Advocaten zijn op grond van art. 46 van de Advocatenwet 'aan tuchtrechtspraak onderworpen ter zake van enig handelen of nalaten in strijd met de zorg die zij als advocaat behoren te betrachten ten opzichte van degenen wier belangen zij als zodanig behartigen of behoren te behartigen, ter zake van inbreuken op de verordeningen van de Nederlandse orde en ter zake van enig handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt.'

¹¹⁴ Rb Zutphen 17 januari 2003, LJN AF3005, Rb Zutphen 17 januari 2003, LJN AF3006 en Hof Arnhem 24 oktober 2003, LJN AM3132.

¹¹⁵ Raad van Discipline Amsterdam 14 april 2003, *Nieuwsbrief Strafrecht* 2003, 232; en een redactioneel: Spronken 2003.

¹¹⁶ Prakken 2006, aant. 8.

urgente verdedigingsbelangen de advocaat kunnen ontslaan van zijn verplichting de processtukken slechts binnen de rechtszaal te gebruiken.¹¹⁷ Inmiddels is gedragsregel tien aangepast met een tweede lid dat specifiek op strafzaken ziet en als doel heeft een *trial by media* te voorkomen. Bepaald is dat een advocaat geen afschrift van processtukken aan de media verstrekt en bovendien terughoudend is met het geven van inzage in die stukken. Uitzonderingen zijn echter mogelijk indien er sprake is van ernstige schendingen van de belangen van de cliënt als kennelijk gevolg van door anderen aan de zaak gegeven ruchtbaarheid. Bovendien let niets de verdachte zelf om een kopie van zijn dossier aan de media te geven. De gedane concessies aan de minister zijn dan ook te relativiseren: inzage mag en het geven van een afschrift onder omstandigheden zelfs ook.¹¹⁸

Concluderend dient de advocaat rekening te houden met enkele zorgvuldigheidsnormen, maar hij en zijn cliënt hebben (nog steeds) heel veel vrijheid met betrekking tot mediacontacten. Een goede advocaat zal dan ook weten wanneer hij moet spreken en wanneer hij moet zwijgen.¹¹⁹ Advocaten zullen hun verdedigingsstrategie aanpassen naar mate een zaak meer in media voorkomt: ze kunnen zelf de media opzoeken en reageren op eerdere publicaties van journalisten of persberichten van politie of OM, maar advocaten zouden er ook voor kunnen kiezen juist te zwijgen.

4.4 Rechter

De rechtspraak hanteert een persrichtlijn, waarbij het uitgangspunt is dat de Raad voor de rechtspraak toelichting geeft op algemene zaken als de organisatie en financiering van de rechtspraak. Met betrekking tot concrete rechterlijke beslissingen is in de richtlijn bepaald dat de rechter in een openbare terechtzitting rechtspreekt en motiveert.¹²⁰ De motivering, met name in geval van motiveringen in een goed leesbare verhaalvorm; zogenaamde Promis-motiveringen, zou voor meer begrip bij het grote publiek moeten zorgen.¹²¹ De gerechten dienen daarnaast bij de terechtzitting de pers in staat te stellen hun functie van intermediair tussen het gerecht en het grote publiek te vervullen. In bepaalde zaken wordt zelfs toegestaan het proces live op televisie uit te zenden. Een voorbeeld is de zaak tegen Wilders waar de NOS live verslag deed vanwege de aard van de strafzaak en de grote maatschappelijke belangstelling.¹²² Bovendien kent ieder gerecht een afdeling Communicatie en één of meerdere persrechters. Zij zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de woordvoering over rechtszaken en uitspraken. De persrichtlijn is neutraal en objectief van toon en legt een sterke nadruk op de onschuldpresumptie, maar gaat uit van een actieve en open instelling jegens de media om zo dichtbij de samenleving te staan.¹²³ De rol van de rechter bij een *trial by media* zal minder groot

¹¹⁷ *Kamerstukken II* 2004-2005, 29 279, nr. 20 (Brief van de Minister), p. 7.

¹¹⁸ Prakken 2006, aant. 8.

¹¹⁹ Kor 2008, p. 70.

¹²⁰ Persrichtlijn te vinden via <www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Persinformatie/Documents/Persrichtlijn_web.pdf>.

¹²¹ De Roos 2012, p. 317.

¹²² Commissie Van Rooy 2011, p. 2.

¹²³ De agenda voor de Rechtspraak 2011-2014 te vinden via <<http://www.rechtspraak.nl/Organisatie/Raad-Voor-De-Rechtspraak/Agenda-van-de-Rechtspraak-2011-2014/Pages/default.aspx>>.

zijn dan die van andere procespartijen, omdat de persrechter strikt genomen slechts een toelichting achteraf, namelijk op de uitspraak zal geven. Zo worden enkel persberichten in goed overleg met de rechtsprekende rechter uitgevaardigd. Daarnaast wordt in zaken die de aandacht van de media hebben door een persrechter of persraadsheer een toelichting gegeven. Deze dient zo dicht mogelijk bij de formulering van de beslissing blijven.¹²⁴

Maar dat ook rechters moeite kunnen hebben met de grote druk die gepaard gaat met een mediagevoelige zaak bleek uit de al eerder genoemde strafzaak tegen Wilders. Naar aanleiding van deze strafzaak is de commissie Meijerink samengesteld met als doel de zaak te evalueren.¹²⁵ Lessen voor de toekomstige organisatie van grote en mediagevoelige zaken liggen volgens de commissie in de regierol voor het bestuur, de voorlichtingsfunctie en de betere voorbereiding en begeleiding van de behandelend kamer. De tweede evaluatiecommissie, Commissie Van Rooy,¹²⁶ concludeerde dat televisie onder bepaalde veiligheid- en privacyvoorwaarden altijd welkom zou moeten zijn.¹²⁷ Ook de rechtspraak is zich dan ook bewust van het belang van een mediabeleid.

4.5 Overige personen

Naast de verschillende procespartijen kunnen ook andere personen met aanzien een inbreng in de hoeveelheid media-aandacht hebben. Hierop zal in beperkte mate worden ingegaan en er zullen dan ook slechts enkele voorbeelden worden gegeven. Zo verschijnen bijwijlen burgemeesters of politici in de media. Uitlatingen over een specifieke strafzaak kunnen echter riskant zijn, daar voor alle overheidsdienaren als plicht geldt de onschuldpresumptie te respecteren.¹²⁸ Desalniettemin maken politici zich soms schuldig aan het maken van ongepaste opmerkingen over lopende strafzaken, waardoor ook zij hun bijdrage (kunnen) leveren aan de hoeveelheid aandacht voor en beeld- en oordeelsvorming over een zaak. Een van de meest sprekende voorbeelden is de strafzaak tegen Volkert van der G. inzake de moord op Pim Fortuijn. Na de moord hebben verschillende Kamerleden zich uitgelaten over de schuld van de verdachte, de op te leggen straf, de samenstelling van de rechtbank, het feit dat de verdachte in hongerstaking was gegaan en dat verdachte gebruik maakte van zijn zwijgrecht. Over de uitspraak van de rechter stelde de Minister van Binnenlandse zaken dat hij, als understatement, zich enigszins heeft verbaasd over het vonnis en daardoor geïnspireerd is door te gaan met de discussie over strafverzwaring. In de procedure voor het Gerechtshof Amsterdam klaagden de raadsliden over deze uitlatingen. Het gerechtshof oordeelde dat het niet is uitgesloten dat uitlatingen van publieke autoriteiten als ministers en Kamerleden een ongeoorloofde inbreuk kunnen opleveren op het vermoeden van onschuld en het recht op een onafhankelijk en onpartijdig gerecht, maar dat van een schending van art. 6 EVRM in dit geval geen sprake was. De uitlatingen werden wel ‘ongepast en

¹²⁴ De Roos 2012, p. 316.

¹²⁵ Commissie Meijerink 2010, p. 3.

¹²⁶ Commissie Van Rooy 2011.

¹²⁷ Witteveen 2012, p. 313.

¹²⁸ EHRM 10 februari 1995, appl. nr. 15175/89, NJ 1997, 523 (*Alenet de Ribemont t. Frankrijk*).

riskant’, ‘ongelukkig’ en ‘niet verstandig’ genoemd. Ondanks dat het blijft bij een waarschuwing onderstreept deze zaak het belang dat politici zich zeer terughoudend dienen op te stellen ten aanzien van aanhangige strafzaken.¹²⁹ Naast bewindslieden kunnen ook deskundigen, zoals hoogleraren, en Bekende Nederlanders hun mening verkondigen, waardoor de hoeveelheid media-aandacht kan worden beïnvloed. Een voorbeeld is Leon de Winter die het in zijn columns opnam voor verdachte Badr Hari.¹³⁰

4.6 Tussenconclusie

Naast een enorme toename in de publiciteit over strafzaken en het feit dat burgers en journalisten op eigen onderzoek uitgaan, zijn gegevens over strafzaken en verdachten veelal afkomstig van de procespartijen zelf die met de media spreken over lopende strafzaken. Dit betreffen aan de ene kant de politie, een bijzondere opsporingsdienst en/of het OM en aan de andere kant de advocaat, het slachtoffer en/of de nabestaanden. Nederland kent voor de procespartijen een aanzienlijke vrijheid op dit gebied, daar er slechts met gedragsregels wordt gewerkt. Strengere regels, zoals de mogelijkheid van de Amerikaanse rechter om een bevel te geven aan de procespartijen zich te onthouden van commentaar in de media – een zogenaamde ‘gag order’ – kent men in Nederland bijvoorbeeld niet.¹³¹ Journalisten zorgen, met name in ‘geruchtmakende’ zaken, vervolgens voor een sensatiegerichte en gekleurde weergave van deze feiten. Ook de rechters en andere personen met aanzien, zoals bewindslieden en Bekende Nederlanders, kunnen met bepaalde uitspraken de publiciteit voeden. Door deze ontwikkelingen wordt echter ook de publieke opinie over de schuld van de verdachte beïnvloed, waardoor het risico van een *trial by media* op de loer ligt.¹³² Voor het analysekader kunnen aan de hand van dit hoofdstuk drie onderzoeksvragen worden ontwikkeld, namelijk de bijdragen aan en het gedrag ten opzichte van de media van op de eerste plaats de politie en het OM, op de tweede plaats de raadsman (en eventuele slachtoffers en/of nabestaanden) en ten derde de andere personen met aanzien. De hoeveelheid, soort en lading van het mediacontact zullen hierbij worden onderzocht.

In de afgelopen hoofdstukken is het theoretisch kader omtrent media(lisering) geschetst. Hierbij zijn de conflicterende belangen beschreven, maar ook de ontwikkelingen meegenomen. Deze hoofdstukken vormen samen met het eerste deel van hoofdstuk 5 dan ook het beschrijvende onderdeel van deze scriptie. Uiteindelijk zal er een analysekader worden ontwikkeld, waarop in de komende hoofdstukken strafzaken uit de praktijk worden toegepast. De scriptie zal – aan de hand van dit kader – dan ook vervolgen met een toetsing en vergelijking van strafzaken met media-aandacht ten opzichte van zaken zonder die aandacht. In hoofdstuk 5 zal dit de periode voor de zitting betreffen en in hoofdstuk 6 de periode tijdens en na de zitting.

¹²⁹ Kuijer 2004, p. 89-91.

¹³⁰ ‘Charmante Badr Hari verdient dit niet’, *Elsevier* 20 augustus 2012.

¹³¹ Hoekman 2008, p. 424-425.

¹³² Stevens 2010, p. 663.

5. Trial by media

5.1 Inleiding

Criminaliteit en lopende strafzaken zijn, zoals gesteld, nog meer dan vroeger een zaak van nationaal mediabelang geworden. De aandacht van de media verplaatst zich hierbij verder naar voren in tijd, namelijk naar de pre-trial fase. Naast de voordelen van publiciteit over strafzaken zijn in de voorgaande hoofdstukken ook tegenargumenten betoogd. Uit de laatstgenoemde – die neerkomen op het belang van een integere rechtspleging – kunnen tevens de gevaren van een *trial by media* worden afgeleid. In dit hoofdstuk zal dieper worden ingegaan op dit begrip. In paragraaf 5.2 komen de kenmerken, de gevaren en de definitie van een *trial by media* aan de orde. In paragraaf 5.3 wordt een aantal factoren geformuleerd waarop zaken met media-aandacht en trials by media in de fase voor de terechtzitting kunnen verschillen van zaken zonder dergelijke publiciteit. Vervolgens wordt aan de hand daarvan een media-analyse gemaakt van drie geruchtmakende en drie vergelijkbare zaken. Paragraaf 5.4 sluit dit hoofdstuk af met een tussenconclusie.

5.2 Trial by media

De aandacht van de journalistiek is, zoals in hoofdstuk 2 is geschetst, in de afgelopen jaren steeds meer verplaatst van het verslaan van rechtszittingen naar de opsporings- en onderzoeksfase. Men spreekt ook wel van pre-trial publicity. Onthullingen, sensatie en primeurs zijn hierbij de leidende principes van de media. Tussen journalisten is het dan ook een race naar het beste, eerste en meest spectaculaire verhaal. De media worden in hun berichtgeving voorafgaand aan de zitting niet of nauwelijks door regels gehinderd, waardoor journalisten kunnen schrijven en zeggen wat ze willen: de naam van de verdachte, waar hij woont, of hij kinderen heeft, wat hij heeft gezegd tijdens het verhoor, zijn strafrechtelijke verleden, maar ook uitlatingen over de schuld van de verdachte.¹³³ Indien er een ernstig strafbaar feit is gepleegd of wanneer bekende personen bij de zaak zijn betrokken, berichten de kranten, professionele nieuwssites, de radio en televisieprogramma's er volop over. Daarnaast zullen amateurblogs en amateursites over de zaak en verdachte berichten en oordelen. Ook het brede publiek steekt via de social media zijn mening niet onder stoelen of banken. Aan dergelijke geruchtmakende strafzaken kleeft echter het risico dat de media-aandacht leidt tot een *trial by media*. Voordat deze term kan worden gebruikt, wat vaak snel en makkelijk gebeurt, is het allereerst zaak te achterhalen wat dit precies inhoudt.¹³⁴

5.2.1 Kenmerken van een *trial by media*

Wat moet precies worden verstaan onder een *trial by media*? Volgens Brants en Van Lent beschrijft het begrip de situatie waarin door overdadige media-aandacht voor een bepaalde strafzaak, de

¹³³ Brants 2005, p. 45-46.

¹³⁴ Er bestaat immers weinig literatuur over het fenomeen *trial by media*.

samenleving niet meer openstaat voor de rechterlijke beoordeling van de schuldvraag.¹³⁵ Het EHRM verwoordde het in de zaak Worm tegen Oostenrijk¹³⁶ als volgt: ‘It cannot be excluded that the public’s becoming accustomed to the regular spectacle of pseudo-trials in the news media might in the long run have nefarious effects on the acceptance of the courts as the proper forum for determination of a person’s guilt or innocence on a criminal charge’. Pagano stelt dat van een *trial by media* sprake is ‘wanneer het informele proces dat via de media tegen een verdachte wordt gevoerd, in de publieke opinie het rechtsproces verdringt waardoor het rechterlijk vonnis geen wortel kan schieten in de samenleving’.¹³⁷

Een eerste vereiste van een *trial by media* is dat de strafzaak veel aandacht in alle soorten media krijgt. Er zal sprake zijn van een wisselwerking tussen de diverse soorten media, waardoor de zaak uiteindelijk ‘all over the place’ is. Daarnaast dient het daarbij om sensationele en gekleurde informatie te gaan. De oude, nieuwe en sociale media roepen door middel van dergelijke informatieverbreiding vervolgens een vooroordeel tegen de verdachte op. Hierdoor ontstaat maatschappelijke onrust en grote beroering onder slachtoffers¹³⁸ en eventuele nabestaanden, waardoor de media-aandacht zeker niet minder wordt. Persconferenties, reacties en meningen van onder andere betrokkenen, procespartijen, bewindslieden en zelfs Bekende Nederlanders zijn geen uitzondering. Het volk vormt zich een onuitwisbare mening over de persoon en schuld van de verdachte, waardoor de verdachte als het ware via de media terecht staat voor het volk. In een *trial by media* wordt de verdachte, met andere woorden, door de (professionele, amateuristische en sociale) media en daarmee door de publieke opinie al schuldig bevonden voordat hij daadwerkelijk is berecht en veroordeeld door een rechter. Zelfs al wordt hij later door de rechter vrijgesproken, dan blijft dit beeld bij de mensen in de maatschappij bestaan.¹³⁹ Het uiteindelijke oordeel van de rechter zal dan ook vaak niet worden geaccepteerd door de samenleving. Schade aan de rechtspraak en verdachte zijn dan ook niet meer terug te draaien. De acceptatie van de rechtspraak in de samenleving en de gevolgen voor de betrokken partijen zijn echter moeilijk te onderzoeken. Daarvoor zouden meerdere zaken dienen te worden onderzocht en interviews met de betrokkenen worden gehouden. Dit valt dan ook buiten het bereik van deze scriptie.

Het begrip *trial by media* is komen overwaaien uit de Verenigde Staten, met als bekendste voorbeeld het proces tegen O.J. Simpson die werd verdacht van moord op zijn ex-vrouw en haar vriend.¹⁴⁰ Enkele Nederlandse voorbeelden¹⁴¹ van dergelijke geruchtmakende zaken zijn Benno L. (‘Zwembadmonster’), Lucia de Berk (‘Engel des doods’), Robert M. (‘Monster van Riga’), Willem Holleeder, Mohammed B. en Volkert van der G.

¹³⁵ Brants & van Lent 2001 (1), p. 94.

¹³⁶ EHRM 29 augustus 1997, appl. nr. 22714/93, NJ 1999, 710 (*Worm t. Oostenrijk*).

¹³⁷ Pagano 1992, p. 118.

¹³⁸ In deze scriptie zal worden gesproken van slachtoffer(s), ondanks dat hiervan pas na een veroordeling sprake kan zijn.

¹³⁹ Schouten 2011, p. 11-12; Brants 2005, p. 46.

¹⁴⁰ Schouten 2011, p. 16.

¹⁴¹ Scheltema 2011 (2), p. 11.

5.2.2 Gevaren van een *trial by media*

Uit de kenmerken van een *trial by media* in combinatie met de nadelen van publiciteit over strafzaken uit paragraaf 3.3 kunnen de gevaren van een *trial by media* worden afgeleid. Voordat deze worden geschetst, is een relativering op zijn plaats. In dergelijke zaken, zoals de hierboven gegeven voorbeelden, is de beroering ook niet zo vreemd. Het gaat namelijk meestal om zeer ernstige misdrijven, zoals zedemisdrijven die door de samenleving als een zeer ernstige, zo niet de ernstigste, misdrijven worden beschouwd. Bovendien kunnen verdachten een bekentenis hebben afgelegd, waardoor een veroordeling door het publiek niet verwonderlijk is. Plegers hebben zichzelf dan ook in die positie gebracht. Enige publiciteit en verontwaardiging is zodoende zeker op zijn plaats, maar bij trials by media slaat dit echter te ver door waardoor meerdere gevaren op de loer liggen.

Het eerste gevaar betreft het *reputatieaspect*, dat wil zeggen het risico van demonisering van de verdachte en de dreiging van een publieke veroordeling.¹⁴² Publiciteit over strafzaken werkt voor verdachten namelijk als een schandpaal. Indien er sprake is van een bevooroordeelde en veroordelende publiciteit, ontstaat er naast de rechtszaal een soort tweede arena waarin de strijd wordt gevoerd.¹⁴³ In dergelijke gevallen wordt de onschuldpresumptie teniet gedaan, want een verdachte wordt (als monster) neergezet alsof hij zonder twijfel schuldig is. Verdachte is in de oude en nieuwe, zoals de sociale media door bekend en onbekend Nederland al veroordeeld. Wat er ook in de rechtszaal gebeurt, de strijd met het publiek heeft hij verloren. Van dit stigma raakt hij niet meer verlost. Bovendien zal de privacy van de verdachte gevaar lopen daar er juist in dit soort geruchtmakende zaken volledige namen en zelfs privéfoto's worden weergegeven.¹⁴⁴

Het volgende gevaar betreft het *bewijsaspect*, namelijk beïnvloeding van en door autoriteiten, getuigen en deskundigen.¹⁴⁵ Betrokkenen zullen aan de ene kant het gevoel hebben de media te moeten ontwijken of juist te moeten opzoeken om een verklaring af te leggen. Politie en OM zullen bijvoorbeeld persconferenties houden, maar ook de advocaat van de verdachte zal regelmatig in het nieuws verschijnen. Elke partij zal de media willen beïnvloeden ten gunste van zijn eigen positie. Aan de andere kant zullen de verschillende partijen zich anders gaan gedragen naar mate er meer media-aandacht is. De politie en het OM zullen de druk vanuit de samenleving voelen, waardoor het risico op een andere aanpak, tunnelvisie en een andere, bijvoorbeeld hogere, strafeis ontstaat. Daarnaast bestaat het risico dat de beeldvorming van onder andere getuigen en deskundigen wordt misvormd.

Het derde gevaar – ook wel het *kerngevaar* van een mediaproces genoemd – is het risico van beïnvloeding van de menings- en oordeelsvorming van de rechter, waardoor zijn onbevangenheid en onpartijdigheid in het gedrang komt.¹⁴⁶ Daarbij geldt dat de professionele rechter, zoals in Nederland, minder snel wordt geacht te worden beïnvloed dan de lekenrechter. Maar de rechter is ook maar een

¹⁴² Schouten 2011, p. 127.

¹⁴³ Doorenbos 2001, p. 242-243.

¹⁴⁴ Brants 2005, p. 58.

¹⁴⁵ Schouten 2011, p. 157.

¹⁴⁶ Schouten 2011, p. 191.

mens: ook al zou hij de beeldvorming zoveel mogelijk buiten spel proberen te zetten, het is irreëel te denken dat beeldvorming nooit een rol zal spelen in de bewijsrechtelijk relevante vraag naar de overtuiging van de rechter.¹⁴⁷

Ten slotte loopt de geloofwaardigheid van de rechter en daarmee de *legitimiteit van de strafrechtspraak* gevaar wanneer de rechterlijke uitspraak niet overeen stemt met het vonnis dat in de media is geveld.¹⁴⁸ De rechter staat in een *trial by media* dan ook voor een zeer moeilijke taak: hij dient zich niet te laten beïnvloeden door het oordeel in de media, maar zal minder geloofwaardig zijn indien hij teveel van dat oordeel afwijkt.

5.2.3 Definitie van een *trial by media*

Naar aanleiding van de hierboven beschreven kenmerken en gevaren van een *trial by media* kan de volgende definitie worden ontwikkeld:

De situatie waarin een verdachte door middel van buitensporige en vooroordelende aandacht in zowel de oude als nieuwe media door de publieke opinie al schuldig wordt bevonden voordat een rechter hierover heeft geoordeeld, waardoor men niet meer open staat voor de uitspraak en er gevaren in de stigmatisering, de onschuldpresumptie, de legitimiteit van de (straf)rechtspleging en de beïnvloeding van autoriteiten, getuigen, deskundigen en uiteindelijk de rechter schuilen.

5.3 Media-analyse in de periode vóór de zitting

5.3.1 Analyse kader

In de afgelopen hoofdstukken zijn diverse punten aangewezen waarop een strafzaak met buitensporige media-aandacht kan verschillen van een zaak zonder dergelijke aandacht. Aan de hand daarvan zijn een aantal punten te onderscheiden waarop strafzaken met elkaar kunnen worden vergeleken. Onder elk punt is een aantal deelvragen gesteld waaraan kan worden gedacht bij de analyse. Het analysekader ziet er voor de periode vóór de zitting als volgt uit:

¹⁴⁷ Stevens 2010, p. 662. Ook Brants & van Lent vinden de vooronderstelling dat de juridisch geschoolde beroepsrechter zich niet laat beïnvloeden door mediaberichtgeving niet (meer) van deze tijd: Brants & van Lent 2001 (1), p. 94.

¹⁴⁸ Brants & Van Lent 2001 (1), p. 94.

Analysekader

Vóór de zitting

1. Rol van de media

- a. Wat is de rol van de professionele media?
- b. Wat is de rol van de amateurmedia?
- c. Wat is de rol van de social media?
- d. Is er sprake van een wisselwerking tussen de verschillende soorten media?

2. Vervolgingsbeleid politie en OM

- a. Is het selectie- en vervolgingsbeleid anders?
- b. Is er iets te merken van de druk vanuit de media?
- c. Zijn politie en OM voorzichtiger?

3. Mediabeleid politie en justitie

- a. Brengen politie en OM de zaak in de media?
- b. Zoeken politie en justitie de media vaker op?
- c. Vertellen politie en justitie meer (details) aan de media?

4. Mediabeleid raadsman en evt. slachtoffers/nabestaanden

- a. Zoekt de raadsman de media vaker op of juist niet?
- b. Vertelt de raadsman meer (details) aan de media?
- c. Slaan voorgaande vragen ook op slachtoffer(s) en/of nabestaande(n)?

5. Overige personen met aanzien in de media

- a. Zijn er uitspraken van bewindslieden in de media te vinden?
- b. Zijn er uitspraken van andere personen met aanzien, zoals deskundigen en Bekende Nederlanders, in de media te vinden?

6. Privacy

- a. Is de privacy van de verdachte en/of andere betrokkenen geschonden?
- b. Is de volledige naam van de verdachte en/of andere betrokkenen in de publiciteit gekomen?
- c. Zijn er (privé)foto's van de verdachte en/of andere betrokkenen in de publiciteit gekomen?

7. Snelheid van de zaak

- a. Wijkt het tijdsverloop tussen het plegen en de vervolging/zitting af?

In de volgende drie subparagrafen zal van drie geruchtmakende zaken een media-analyse worden gemaakt. Bekeken wordt hoe de media-aandacht is ontstaan, zich heeft ontwikkeld en heeft afgespeeld. Telkens wordt de alinea begonnen met de vergelijkbare zaak waar geen uitzinnige media-aandacht voor was. Daarna volgt de analyse en vergelijking van de berichtgeving van beide zaken in de media. Indien er punten en verschillen uit het analysekader opvallen, zal dit hierbij worden aangegeven.

5.3.2 Twee moorden gepleegd door minderjarigen

5.3.2.1 De zaak ‘moord door een minderjarige’¹⁴⁹

De ‘normale’ zaak betreft de moord op de 32-jarige Hannes Mager op 5 augustus 2008 te Geleen. Hannes zat in zijn auto voor zijn huis toen hij de 15-jarige ex van zijn vriendin trof. Beiden hebben tegen elkaar geschreeuwd, waarna Hannes is uitgestapt. Vervolgens trok de jongen een mes en stak Hannes neer, waarop deze laatste al roepend om hulp wegrende. De jongen riep ‘Kom hier, ik steek je kapot’ en rende achter Hannes aan. Hannes weet zich naar een voordeur te bewegen en aan te bellen. Op aandringen van een buurman liet de jongen het mes vallen. Hierop is de jongen gevlucht naar een woning om de hoek en heeft daar zelf de politie gebeld. Hannes is in de deuropening overleden.

Aanleiding van de moord was de ex van de jongen. Zij had het weekend voor de moord de relatie met de jongen verbroken en een relatie met Hannes gestart. De jongen wist van deze relatie: zowel op 4 als op 5 augustus 2008 heeft hij op de kermis tegen vrienden gezegd dat zijn ruzie met Hannes daarover ging en hij hem zou neerslaan als hij hem zou zien. Met een mes op zak is hij vervolgens op 5 augustus 2008 vanaf de kermis rechtstreeks naar het huis van Hannes gefietst en heeft aldaar de confrontatie met hem opgezocht.

De zaak kreeg niet (extreem) veel media-aandacht en de publiciteit die er was, betrof met name de Limburgse kranten en tv op de korte termijn. Uiteraard stond de steekpartij de dag erna in de kranten.¹⁵⁰ De daaropvolgende dagen werd er bericht over de (on)rust, bewaking en het lopende onderzoek in de buurt,¹⁵¹ de voorgeleiding van de verdachte¹⁵² – waarbij het OM het gerucht de grond in boorde dat er meerdere verdachten zouden zijn – en de stille tocht¹⁵³. Op de lange termijn werden enkel de belangrijkste momenten in de strafzaak verslagen, voor het eerst de beslissing van de raadkamer op 25 augustus.¹⁵⁴ Op dat moment bevestigde het OM dat de 15-jarige werd verdacht van moord. Verder werd er slechts geïnformeerd over de pro-formazitting van 14 november 2008¹⁵⁵ en de eis van de officier van justitie tijdens de inhoudelijke behandeling van de zaak¹⁵⁶. Beide zittingen vonden vanwege de minderjarigheid van de verdachte achter gesloten deuren plaats. Tot slot werd verslag gedaan over de uiteindelijke uitspraak van de rechter op 21 april 2009.¹⁵⁷ De politie en het OM hebben de zaak bekend gemaakt, maar stelden zich terughoudend op door weinig te bevestigen en enkel misverstanden uit de wereld te helpen. De advocaat van de jongen wilde geen commentaar geven. De publiciteit was dan ook met name aan de professionele media te danken. Er waren geen

¹⁴⁹ Rb Maastricht 21 april 2009, LJN BI1776.

¹⁵⁰ o.a. ‘DODELIJKE STEEKPARTIJ IN LINDENHEUVEL’, *Limburgs Dagblad* 6 augustus 2008; ‘Dode bij steekpartij in Geleen’, *De Telegraaf* 6 augustus 2008; ‘Dode bij steekpartij in Geleen; verdachte vast’, *Dagblad de Limburger* 6 augustus 2008; ‘Man (32) gedood bij steekpartij in Geleen’, *L1 nieuws* 5 augustus 2008, <www.l1.nl>.

¹⁵¹ ‘ME WAAKT OVER BUURT STEEKPARTIJ’, *Limburgs Dagblad en Dagblad de Limburger* 7 augustus 2008; ‘Leegstaand huis schuilplek 15-jarige verdachte’, *Limburgs Dagblad en Dagblad de Limburger* 7 augustus 2008.

¹⁵² ‘Verdachte (15) steekpartij voorgeleid’, *Limburgs Dagblad en Dagblad de Limburger* 8 augustus 2008.

¹⁵³ ‘HERDENKINGSTOCHT IN LINDENHEUVEL’, *Limburgs Dagblad en Dagblad de Limburger* 11 augustus 2008; ‘Stille tocht Geleen: 100 deelnemers’, *L1 nieuws* 10 augustus 2008, <www.l1.nl>.

¹⁵⁴ ‘Jongen (15) verdacht van moord’, *Dagblad de Limburger* 26 augustus 2008.

¹⁵⁵ ‘Zaak dodelijk steekpartij Lindenheuvel aangehouden’, *Dagblad de Limburger* 15 november 2012.

¹⁵⁶ ‘Celstraf geëist tegen 16-jarige dader steekpartij Geleen’, *L1 nieuws* 7 april 2009, <www.l1.nl>.

¹⁵⁷ O.a. ‘Cel 16-jarige voor doden Gelener’, *Limburgs Dagblad* 22 april 2009; ‘Steekpartij: celstraf en ‘tbs’ voor 16-jarige’, *Dagblad de Limburger* 22 april 2009.

door amateurs onderhouden blogs of websites waarop aandacht werd geschonken aan de moord. Deze was enkel opgenomen in amateursites die een overzicht gaven van (alle) moordzaken in de afgelopen tijd.¹⁵⁸ De activiteit van de social media is heden ten dage niet meer te checken, maar er zijn geen aanwijzingen dat deze (wel) vol stonden over de moord.

5.3.2.2 De Facebookmoord¹⁵⁹

Op 14 januari 2012 is de 15-jarige Joyce ‘Winsie’ Hau in de gang van haar huis in Arnhem neergestoken door een toen 14-jarige jongen uit Capelle aan de IJssel, genaamd Jinhua K. Toen de vader van Winsie in de gang ging kijken wat er gebeurde, is ook hij gestoken en daarbij in zijn gezicht en aan zijn armen gewond geraakt. Winsie is op 19 januari 2012 overleden in het ziekenhuis.

Het plan om Winsie te doden is ruim van te voren gesmeed. Jinhua handelde in opdracht van anderen, namelijk Winsie’s voormalige hartsvriendin Polly W. (16 jaar) en haar vriendje Wesley C. (17 jaar). Polly zou wraak hebben willen nemen, omdat Winsie op Facebook een boekje had open gedaan over haar slippertjes met jongens. Naar aanleiding van deze ruzie heeft Polly aan Wesley de opdracht gegeven Winsie te vermoorden. Wesley heeft dit op zijn beurt uitbesteed aan Jinhua. Jinhua werd zodoende op 9 december 2011 al benaderd de klus te klaren. Tussendoor zijn er meerdere contacten – onder andere via Facebook – tussen Jinhua, Polly en Wesley geweest over het plan en de voorwaarden, waarbij de definitieve opdracht en bijbehorende informatie op 6 januari 2012 is verstrekt. Na een mislukte poging op 12 januari 2012 (Winsie was toen niet thuis) is Jinhua op 14 januari 2012 naar Arnhem afgereisd en heeft het voorval plaatsgevonden. Jinhua K. is dezelfde dag een paar straten verderop aangehouden. De aanhoudingen van Wesley C. en Polly W. volgden later.

Korte termijn

De zaak heeft enorm veel media-aandacht (gehad). Op de dag van de steekpartij zelf heeft de politie bekendgemaakt dat er een jongen was aangehouden op verdenking van het neersteken van zijn (toen nog veronderstelde) ex-vriendinnetje en haar vader op de Stadhoudersstraat in Arnhem. Vanaf dat moment ging het rap: alle soorten media pikten het nieuws op en al snel stonden er cameraploegen en journalisten in de straat. Allereerst verscheen het persbericht van het Algemeen Nederlands Persbureau (verder: ANP) op zaterdag om 17:16 uur.¹⁶⁰ Dezelfde dag volgden nog twee (vervangende) persberichten van het ANP¹⁶¹ en stond het korte bericht op vrijwel alle nieuwssites¹⁶² en werd er in de nationale en regionale journaals op radio en tv¹⁶³ aandacht aan besteed. De maandag erop stonden alle

¹⁵⁸ Zo was er een dossier aangemaakt op www.moordzaken.com en stond de naam Hannes Mager tussen de lijst van slachtoffers van moordzaken uit 2008 op www.camillerinieuws.wordpress.com.

¹⁵⁹ Rb. Arnhem 3 september 2012, LJN BX6328 (*Jinhua K.*); Rb. Arnhem 12 november 2012, LJN BY 2835 (*Wesley C.*) en Rb. Arnhem 12 november 2012, LJN BY 2852 (*Polly W.*).

¹⁶⁰ ‘Zwaargewonde bij steekpartij in Arnhem’, *ANP* 14 januari 2012.

¹⁶¹ ‘Zwaargewonde bij steekpartij in Arnhem (2)’, *ANP* 14 januari 2012 en ‘14-jarige verdacht van neersteken ex-vriendin’, *ANP* 14 januari 2012.

¹⁶² o.a. ‘Meisje (15) zwaargewond bij steekpartij’, 14 januari 2012, <www.nos.nl>; ‘14-jarige verdacht van neersteken ex-vriendin’, 14 januari 2012, <www.nu.nl>; ‘Jongen steekt ex-vriendinnetje (15) neer’, 14 januari 2012, <www.telegraaf.nl>; ‘14-jarige verdacht van neersteken ex-vriendin’, 14 januari 2012, <www.gelderlander.nl>.

¹⁶³ o.a. NOS-journaal <www.nos.nl>; RTL-nieuws <rtlnieuws.nl>; Omroep Gelderland <www.omroep gelderland.nl>; RTV-Arnhem <www.rtv-arnhem.nl>.

soorten kranten in alle delen van het land vol over de gebeurtenis in Arnhem.¹⁶⁴ Een cameraploeg van Omroep Gelderland stond bij de school van Winsie en berichtte dat alle klasgenoten die dag zouden worden ingelicht door de directeur. Echter, stelde de verslaggeefster, waren alle kinderen al op de hoogte via Twitter.¹⁶⁵ Ook in de sociale media is het voorval dus aan de orde gekomen. Hoewel het onmogelijk is dit heden ten dagen terug te lezen, kan er – met name onder de jongeren in de omgeving – van worden uitgegaan dat via de sociale media veel (nieuws)berichten werden verspreid en er veel over het incident werd gepraat. Dit werd ook door de professionele media bevestigd. De daarop volgende dagen bleven de professionele media de ontwikkelingen in de gaten houden. Bericht werd over de (on)rust in en van de buurt,¹⁶⁶ de aanhouding van een tweede verdachte (Wesley C.),¹⁶⁷ en natuurlijk over het overlijden van Winsie.¹⁶⁸ Ook de verschillende journaals besteedden in hun bulletins aandacht aan de ontwikkelingen.¹⁶⁹ Toen Wesley C. werd voorgeleid aan de rechter-commissaris en duidelijk werd dat hij werd verdacht van het aanzetten van Jinhua om Winsie te doden, rapporteerden de media op 20 en 21 januari 2012 wederom volop.¹⁷⁰ Ook aan de aanhouding van Polly W. en het feit dat ze de hartsvriendin van Winsie was, werd rijkelijk aandacht besteed.¹⁷¹ Een woordvoerder van de politie gaf aan de pers een verklaring over de relaties tussen de aangehouden personen. Zo werd bericht dat Polly en Winsie vriendinnen waren, Wesley en Polly een relatie hadden en dat Wesley vervolgens Jinhua had aangezet tot de moord. Ondertussen ‘(wemelde het, AS) op sociale media als WhatsApp, Facebook en Twitter (...) van de berichten over de steekpartij en de gevolgen daarvan.’ Medeleerlingen twitterden dat Polly de ‘kwade genius’ achter het voorval zou zijn en dat Winsie zou zijn afgestraft voor het verspreiden van roddels over haar. Ook gingen berichten op de sociale media dat het stelletje Jinhua zou hebben betaald.¹⁷² De politie berichtte deze verhalen te onderzoeken, maar dat ze wel dachten ‘de belangrijke spelers’ in het drama te hebben aangehouden.¹⁷³

Journalisten gingen naast de beschikbare informatie van politie en OM ook op eigen onderzoek uit. Na de stille tocht, waarover tevens volop werd bericht,¹⁷⁴ zijn reacties van familieleden en andere

¹⁶⁴ o.a. ‘Jongen van 14 steekt ex-vriendin (15) en vader neer’, *Trouw* 16 januari 2012; ‘14-jarige verdacht van neersteken ex-vriendin’, *AD* 16 januari 2012; ‘Politie vreest voor leven neergestoken meisje’, *Metro* 16 januari 2012; ‘Jongen (14) steekt ex-vriendin neer’, *Reformatorisch Dagblad* 16 januari 2012; ‘14-jarige jongen steekt vriendin neer’, *Provinciale Zeeuwse Courant* 16 januari 2012; ‘Arnhemmer (14) steekt ex (15) en haar vader neer’, *Limburgs Dagblad, De Twentse Courant Tubantia en Eindhovens Dagblad* 16 januari 2012; ‘Jongen aangehouden na neersteken van ex-vriendin’, *De Stentor* 16 januari 2012.

¹⁶⁵ ‘Neergestoken meisje in levensgevaar’, 16 januari 2012, <www.omroepgelderland.nl>.

¹⁶⁶ ‘De wijk is gewoon ontzettend rustig’, *De Gelderlander* 17 januari 2012.

¹⁶⁷ o.a. ‘Tweede verdachte in zaak neergestoken meisje’, *ANP* 17 januari 2012; ‘Jongen (17) opgepakt na steekpartij’, *De Telegraaf* 18 januari 2012; ‘Tweede verdachte steekpartij Arnhem’, *Metro* 18 januari 2012; ‘Tweede aanhouding na steekpartij’, *De Gelderlander* 18 januari 2012.

¹⁶⁸ o.a. ‘Slachtoffer steekpartij Arnhem (15) overleden’, *ANP* 19 januari 2012; ‘Meisje bezwijkt alsnog aan verwondingen steekpartij’, *Trouw* 20 januari 2012; ‘Kort nieuws’, *Spits* 20 januari 2012; ‘Slachtoffer steekpartij overleden’, *Nederlands Dagblad* 20 januari 2012; ‘Steekpartijslachtoffer Arnhem (15) dood’, *Metro* 20 januari 2012; ‘Winsie (15) bezweken in ziekenhuis’, *De Telegraaf* 20 januari 2012; ‘Meisje (15) door messteken gedood; steekpartij’, *Volkskrant* 20 januari 2012.

¹⁶⁹ o.a. NOS-journaal <www.nos.nl>; RTL-nieuws <rtlnieuws.nl>; Omroep Gelderland <www.omroepgelderland.nl>; RTV-Arnhem <www.rtv-arnhem.nl>.

¹⁷⁰ o.a. ‘Viertienjarige moest meisje doodsteken’, *Haarlems Dagblad, IJmuider Courant, Noordhollands Dagblad, en De Gooi- en Eemlander* 21 januari 2012; ‘14-jarige werd aangezet tot steekpartij’, *De Gelderlander* 21 januari 2012; ‘Steekpartij: 14-jarige aangezet tot moord’, 20 januari 2012, <www.omroepgelderland.nl>.

¹⁷¹ o.a. ‘Meisje aangehouden voor steekpartij Arnhem’, *ANP* 24 januari 2012; ‘Kort nieuws’, *Spits* 25 januari 2012; ‘Arnhemse (16) vast voor fatale steekpartij’, *Metro* 25 januari 2012; ‘Arnhemse meisjes waren ‘beste vriendinnen’’, *ANP* 25 januari 2012.

¹⁷² ‘Arnhemse meisjes waren ‘beste vriendinnen’ (3)’, *ANP* 25 januari 2012.

¹⁷³ ‘VERBETERING: Arnhemse meisjes waren ‘beste vriendinnen’ (3)’, *ANP* 25 januari 2012.

¹⁷⁴ o.a. ‘Arnhem staat stil bij dood 15-jarig meisje’, *ANP* 25 januari 2012; ‘Stille tocht in Arnhem’, *Metro* 26 januari 2012; ‘Arnhem verwerkt bizarre moord’, *Leeuwarder Courant* 26 januari 2012; ‘Stille tocht voor gedode Arnhemse’, 25 januari 2012, <www.omroepgelderland.nl>.

betrokkenen gevraagd. De gissingen van hetgeen was voorgevallen, bleven zo voortduren. Bekend werd zodoende dat Winsie de verdachte jongens niet kende.¹⁷⁵ Een woordvoerster sprak namens de familie: ‘Wie haalt het in zijn hoofd om helemaal van Rotterdam naar Arnhem af te reizen om daar een onbekend, onschuldig, weerloos meisje neer te steken, terwijl haar vader erbij staat? Wie zo koelbloedig een dergelijke daad kan plegen, is geen kind meer.’ Ook de burgemeester van Arnhem sprak: ‘Het is een abrupt einde van het leven van een meisje op de drempel van volwassenheid’.¹⁷⁶ Op de sociale media gingen de speculaties onverminderd door. Medescholieren en vrienden van Winsie berichtten elkaar bijvoorbeeld via Twitter dat Jinhua 100 euro zou hebben gekregen voor zijn daad. Hierop reageerde het OM weer dat het onderzoek nog in volle gang was en er tevens werd onderzocht of er inderdaad was betaald.¹⁷⁷ Verschillende vrienden zijn hierop verhoord, waarbij tevens mobiele telefoons en computers met bijbehorende wachtwoorden van profielen op sociale mediasites zijn afgenomen. In het kader van een digitaal onderzoek onderzocht justitie de sms- en chatberichten op deze apparaten.¹⁷⁸ Vervolgens werd van de beslissingen van de raadkamer dat de verdachten langer opgesloten bleven, uiteraard ook verslag uitgebracht.¹⁷⁹ Geen van de advocaten van de drie verdachten wilde inhoudelijk reageren op de zaak.¹⁸⁰

Lange(re) termijn

Naast deze explosieve berichtgeving op de korte termijn bleef de aandacht voor de zaak bestaan. Telkens indien het OM een update gaf of er belangrijke momenten in de zaak waren, waren de media aanwezig dit te verkondigen. Zo zijn de aanhouding¹⁸¹ en vrijlating¹⁸² van een vierde verdachte, de aankondiging van de pro-formazitting,¹⁸³ het verzoek van het OM voor een openbare zitting¹⁸⁴ en de toewijzing van de rechtbank hiervan¹⁸⁵ niet onopgemerkt gebleven in de media. Het OM heeft bovenstaand verzoek gedaan, omdat het incident heeft gezorgd voor ‘een enorme schokgolf’. Volgens het OM was het van belang de zitting in de openbaarheid te houden zodat er een preventief signaal aan deze geschokte rechtsorde werd afgegeven. Volgens de persrechter is ‘het een zeer ernstige en uitzonderlijke zaak met veel impact’. Daar jongeren zelden worden verdacht van moord, vervolgde hij, ‘moet de privacy van de minderjarigen wijken voor het belang van de openbaarheid’.¹⁸⁶ Dit wijkt dan ook duidelijk af van de achter gesloten deuren behandelde zaak van de tevens minderjarige moordenaar van Hannes Mager.

¹⁷⁵ ‘Arnhemse (15) kende verdachte jongens niet’, *ANP* 25 januari 2012.

¹⁷⁶ ‘Arnhem staat stil bij dood 15-jarig meisje’, *ANP* 25 januari 2012.

¹⁷⁷ ‘Moord Arnhem voor 100 euro’, *ANP* 27 januari 2012.

¹⁷⁸ o.a. ‘Verdachten van de moord op Arnhemse Winsie langer in voorarrest’, *De Gelderlander* 28 januari 2012; ‘Vriendin neergestoken Arnhemse 30 dagen vast (2)’, *ANP* 10 februari 2012.

¹⁷⁹ o.a. ‘Moordverdachten Arnhem langer vast’, *ANP* 27 januari 2012; ‘Verdachten van de moord op Arnhemse Winsie langer in voorarrest’, *De Gelderlander* 28 januari 2012; ‘Vriendin neergestoken Arnhemse 30 dagen vast’, *ANP* 10 februari 2012.

¹⁸⁰ ‘Verdachten van de moord op Arnhemse Winsie langer in voorarrest’, *De Gelderlander* 28 januari 2012.

¹⁸¹ o.a. ‘Weer jongen (17) opgepakt voor dood Arnhemse’, *ANP* 29 februari 2012; ‘Moord Winsie: Venlose jongen vast’, *de Gelderlander* 1 maart 2012.

¹⁸² o.a. ‘Vierde verdachte onderzoek steekincident Arnhem heengezonden’, *Nieuws- en persberichten OM* 1 maart 2012, <www.om.nl>; ‘Venlonaar geen verdachte van moord Arnhemse’, *ANP* 1 maart 2012; ‘Verdachte in zaak-Winsie vrij’, *De Gelderlander* 2 maart 2012.

¹⁸³ ‘Verdachtenzaak-Winsie medio april bij rechter’, *De Gelderlander* 10 maart 2012.

¹⁸⁴ ‘OM wil openbare zitting steekpartij Arnhem’, *Nieuws- en persberichten OM* 17 april 2012, <www.om.nl>.

¹⁸⁵ ‘Tieners openbaar berecht na steekpartij’, *Nederlands Dagblad* 18 april 2012.

¹⁸⁶ ‘Roddelen op Facebook werd Winsie fataal’, *Leeuwarder Courant* 18 april 2012.

Omstreeks en vanaf april 2012 spraken de media over de term ‘(de eerste) Facebookmoord’ indien er nieuws over de zaak verscheen. De berichtgeving werd ook emotioneler en subjectiever, zoals het interview op tv¹⁸⁷ en het stuk in de krant waarin de vader van Winsie zijn verhaal deed.¹⁸⁸ De vader sprak over de risico’s van de social media, het incident zelf, de (psychische) gevolgen voor hem en zijn gezin, de geschokte omgeving, de daders en gaf zijn mening dat deze volgens het volwassenenstrafrecht zouden moeten worden berecht. Er waren meerdere voorbeelden van dergelijke gekleurde berichtgeving te vinden. De advocaten van Wesley en Polly – de advocaat van Jinhua bleef uit de publiciteit – wezen voornamelijk naar elkaars cliënt.¹⁸⁹ Arnhems damkampioen Leo Aliar droeg zijn titel van 2012 op aan de vermoorde Winsie, die ook lid was van de damvereniging.¹⁹⁰ Onderzoekster De Jong van de Universiteit Leiden vroeg zich in de krant het nut van openbaarheid in jeugdzaken af en ook de advocaten van de verdachten gingen er tegenin.¹⁹¹ Daarnaast werden er dossiers over de zaak aangemaakt op crimesites¹⁹² en verschenen er verschillende blogs en reacties over de moord.¹⁹³ De discussie over het gevaar van social media was hiermee her- en/of geopend, waarbij ook de naam ‘Facebookmoord’ werd bekritiseerd.¹⁹⁴

Uiteraard werden ook de zittingen op tv, in kranten, op de radio en sites belicht, te beginnen met die van hoofdverdachte Jinhua K. waartegen het OM de maximale jeugddetentie en jeugd TBS had geëist.¹⁹⁵ Bericht werd dat Jinhua in de rechtszaal had bekend, spijt had betuigd over zijn daad, maar er verder emotieloos bij zat. Ook de ter terechtzitting voorgelezen emotionele verklaringen van de vader en moeder van Winsie stonden in de media. Op de site van Omroep Gelderland was zelfs een liveblog te volgen.¹⁹⁶ De uitspraak van de rechter op 3 september 2012 werd breed in de kranten, op tv en de radio uitgemeten.¹⁹⁷ Een tiental cameraploegen waren erbij aanwezig, zelfs een Duitse en een Russische.¹⁹⁸ De teleurgestelde reactie en uitspraak van de vader van Winsie dat hij hoopt dat de politiek gaat nadenken over de mogelijkheid om in uitzonderlijke gevallen minderjarigen langere

¹⁸⁷ ‘Vader Joyce: pak internetgeweld aan’, 21 maart 2012, <www.omroep gelderland.nl>.

¹⁸⁸ ‘Ruzie met haar beste vriendin op Facebook werd Winsie fataal’, *De Gelderlander* 17 april 2012.

¹⁸⁹ ‘Winsie roddelde over intieme details’, *De Gelderlander* 18 april 2012.

¹⁹⁰ ‘Een engeltje voor Winsie van de damkampioen’, *De Gelderlander* 23 juni 2012.

¹⁹¹ o.a. ‘Publieke schandpaal is hard middel voor minderjarige’, *Nederlands Dagblad* 20 augustus 2012; ‘Facebookmoord’ op Winsie voor de rechter’, *De Gelderlander* 16 augustus 2012.

¹⁹² Bijvoorbeeld: <www.moordzaken.com/Joyce_Hau>.

¹⁹³ o.a. ‘Hoezo Facebook-moord?’, *Blog Jeroen Mirck* 21 augustus 2012, <www.jeroenmirck.nl>; ‘Facebook doodt geen mensen. Mensen doden mensen!’, *Blog Jan Kok* 21 augustus 2012, <www.42bis.nl>.

¹⁹⁴ ‘Term Facebookmoord niet terecht’, 21 augustus 2012, <www.omroep gelderland.nl>; Zie ook de eerder genoemde blogs; ‘Praat samen: Ben jij op internet ooit gepest?’, *Trouw* 22 augustus 2012; ‘Term onterecht’, *Reformatorisch Dagblad* 22 augustus 2012; ‘De Facebookmoord heeft niets te maken met Facebook’, *Trouw* 23 augustus 2012.

¹⁹⁵ o.a. ‘OM eist maximale jeugddetentie en jeugd TBS voor moord op 15-jarig meisje uit Arnhem’, *Nieuws- en persberichten OM* 20 augustus 2012, <www.om.nl>; ‘Hoofdverdachte Facebook-moord voor rechter’, *ANP* 20 augustus 2012; ‘Het probleem Winsie (15) moest worden opgelost’, *Het Parool* 21 augustus 2012; ‘Theo Verbruggen: OM eist maximale straf voor Facebook-moord’, 20 augustus 2012, <www.nos.nl>; ‘Theo Verbruggen: alleen maar verliezers in de zaal’, 20 augustus 2012, <www.nos.nl>.

¹⁹⁶ ‘Liveblog: Verdachte Facebook-moord voor rechter’, 20 augustus 2012, <www.omroep gelderland.nl>.

¹⁹⁷ o.a. ‘Cel en tbs voor Facebookmoord op Winsie Hau’, *ANP* 3 september 2012; ‘Eén jaar cel en tbs voor Facebookmoord’, *Reformatorisch Dagblad* 4 september 2012; ‘Celstraf en drie jaar tbs voor Facebookmoord’, *AD* 4 september 2012; ‘Vader Winsie: Straf verzacht pijn niet’, *Metro* 4 september 2012; ‘Uitspraak Facebook-moord verwacht’ en ‘Maximale straf voor Facebook-moord’, 3 september 2012, <www.nos.nl>; ‘Mittagsmagazin, Heute in Europe’, 3 september 2012, <www.zdf.de>.

¹⁹⁸ ‘Maximale straf voor Facebookmoord’, 3 september 2012, <www.omroep gelderland.nl>.

straffen op te leggen, kwam overal naar voren. Jinhua is niet in hoger beroep gegaan, waarmee de uitspraak onherroepelijk is geworden.¹⁹⁹

De zaken van medeverdachten Polly W. en Wesley C. werden in eerste instantie aangehouden.²⁰⁰ Op 26 oktober 2012 is tegen Polly W. tijdens een alsnog gesloten zitting vijf jaar gevangenisstraf en TBS geëist voor het uitlokken van de moord. Het OM bestempelt de kwestie als een ‘huurmoord onder tieners’.²⁰¹ De advocaat van Polly, Bram Moszkowicz, noemt de eis ‘draconisch en absurd’.²⁰² Tegen Wesley C. is een paar dagen later tevens vijf jaar geëist.²⁰³ Hoewel het OM berechting volgens het volwassenenstrafrecht eiste, zijn beiden op 12 november 2012 veroordeeld tot 2 jaar jeugd-detentie en 3 jaar jeugd-tbs, waarvan 1 voorwaardelijk. Deze uitspraken en de daarbij behorende teleurgestelde reactie van de vader van Winsie kregen wederom veel media-aandacht.²⁰⁴ Het OM is in hoger beroep gegaan, maar tijdens het schrijven van deze scriptie heeft het hof nog geen uitspraak gedaan.²⁰⁵

Resumé

(1) Naar aanleiding van bovenstaande analyse kan worden gesteld dat de Facebookmoord ‘all over the place’ was: in zowel de oude, de nieuwe als de sociale media werd erover bericht en er was tevens sprake van een wisselwerking tussen de verschillende soorten. Indien er nieuws op tv of internet verscheen, ontplofte Twitter en Facebook en stond het de volgende dag in de krant. Dit gold ook andersom: speculaties op de sociale media of amateursites werden vervolgens in de professionele media overgenomen. Het zijn dan ook met name de media zelf die er, met veelal emotionele en gekleurde berichtgeving, voor hebben gezorgd dat de Facebookmoord een enorme aandacht kreeg. Bijzonder was dat zelfs de buitenlandse pers interesse in de zaak heeft getoond en de zaak een eigen naam heeft gekregen. De geringe publiciteit over de moord op Hannes Mager liep daarentegen volledig via de traditionele en professionele media.

(2 en 3) Beide zaken zijn in het nieuws gebracht door de politie, maar politie en OM hebben zich verder redelijk terughoudend opgesteld. Wel gaven ze in de Facebookmoord telkens een toelichting en reageerden ze zelfs op speculaties uit de social media. Zo maakten ze duidelijk hoe ernstig de zaak was, wie de drie jongeren waren en waarvan ze werden verdacht. Hiertoe gaven ze dan ook informatie en vorderden uiteindelijk openbaarheid van de zaak. Dit in tegenstelling tot de zaak betreffende de

¹⁹⁹ o.a. ‘Dader Facebookmoord accepteert straf (3)’, ANP 17 september 2012; ‘Dader Facebookmoord gaat niet in beroep’, Metro 18 september 2012.

²⁰⁰ o.a. ‘Zaak 16-jarige verdachte aangehouden’ & ‘Zaak 17-jarige verdachte ook aangehouden’, Nieuws- en persberichten OM 21 augustus 2012, <www.om.nl>; ‘‘Opdrachtgevers’ Facebookmoord later berecht’, ANP 21 augustus 2012; ‘‘Initiators’ moord Winsie later berecht’, Het Parool 22 augustus 2012; ‘Uitstel in proces Facebookmoord klap voor familie’, De Telegraaf 22 augustus 2012.

²⁰¹ o.a. ‘Eis: vijf jaar gevangenisstraf en TBS voor uitlokken moord’, Nieuws- en persberichten OM 26 oktober 2012, <www.om.nl>; ‘Eis: 5 jaar cel + tbs voor Facebook-moord’, 26 oktober 2012, <www.rtlnieuws.nl>.

²⁰² ‘Strafeis draconisch en absurd’, De Gelderlander 27 oktober 2012.

²⁰³ ‘Opnieuw vijf jaar geëist voor uitlokken moord’, Nieuws- en persberichten OM 29 oktober 2012, <www.om.nl>.

²⁰⁴ o.a. ‘Rechter: we hebben gekozen voor het belang van behandeling’ & ‘Jeugd-detentie voor Facebookmoord’, 12 november 2012, <www.nos.nl>; ‘Facebookmoord: Tieners krijgen twee jaar cel’ & ‘Vader slachtoffer Facebookmoord: straf ‘belachelijk’’, 12 november 2012, <www.rtlnieuws.nl>; ‘Toch jeugdstraf Facebookmoord; Uitspraak dreun voor vader doodgestoken Winsie: Belachelijk’, De Telegraaf 13 november 2012; ‘Wie zo’n daad pleegt, is echt geen tiener meer’, AD 13 november 2012; ‘Vader Winsie: pikzwarte dag’, De Gelderlander 13 november 2012.

²⁰⁵ ‘Hoger beroep in zaak Winsie’, Nieuws- en persberichten OM 26 november 2012, <www.om.nl>.

moord op Hannes Mager, waar vrijwel geen informatie vanuit het OM kwam en de zaak achter gesloten deuren werd behandeld, ondanks dat het bij beide zaken om een minderjarige verdachte ging.

(4) In de Facebookmoordzaak hebben de advocaten van de verdachten – met de advocaat van Polly als actiefste – enkel gereageerd op vorderingen van het OM en beslissingen van de rechter, maar waren daarmee nog steeds actiever dan de raadsman van de moordenaar van Hannes Mager die helemaal niet wilde reageren. Een ander verschil was dat in de Facebookmoordzaak de nabestaanden, met name de vader van Winsie vaker in de media verschenen dan in de andere zaak.

(5) De Facebookmoord leidde tot enorm veel reacties en discussies over de (overdrijving van de) gevaren en invloed van de nieuwe media, waarin ook deskundigen en bekende personen zich mengden. Dit in tegenstelling tot de andere zaak.

(6) In de moordzaak van Hannes Mager werd er telkens gesproken over ‘een jongen van 15’ en was de naam van de verdachte niet bekend. In de Facebookmoordzaak waren de voornamen van de verdachten wel bekend, maar waren de achternamen telkens geanonimiseerd. Bovendien zijn er slechts tekeningen (in plaats van foto’s) van hen verschenen. De privacy is in beide zaken dan ook niet (onevenredig) geschonden, waarbij het feit dat het om minderjarigen ging, heeft kunnen meespelen.

(7) Ten slotte zijn de beide zaken snel (7 en 8 maanden) op zitting gebracht.

5.3.3 Twee zware mishandelingen de dood ten gevolge hebbend

5.3.3.1 De zaak ‘zware mishandeling de dood tot gevolg’²⁰⁶

In de nacht van 21 november 2004 fietste in Nijkerkerveen de 19-jarige Frank Hermsen langs discotheek Starlight waar enkele jongens stonden. Eén van deze jongens, Sjonnie van den H., stond half op het fietspad, waardoor Frank al fietsend zijn schouder raakte. Sjonnie, die alcohol had gedronken, riep Frank na, waarop Frank stopte. Sjonnie heeft hem vervolgens een harde klap tegen zijn hoofd gegeven waarna Frank bewegingloos bleef liggen. Sjonnie is vervolgens met de andere drie jongens in een taxi gestapt en vertrokken, Frank is aan hersenletsel overleden. Alle vier de jongens werden opgepakt en Sjonnie werd vervolgd voor zware mishandeling met de dood tot gevolg.

De zaak kreeg niet uitzonderlijk veel media-aandacht. Uiteraard werd er niet aan de zaak voorbij gegaan, want het was een ernstig misdrijf en een vorm van zinloos geweld. Bovendien was het slachtoffer jong en voetbalde hij redelijk hoog. De media-aandacht vond echter met name op de korte termijn in de plaatselijk krant (Amersfoortse Courant) en radio- en televisiezender (RTV Utrecht) en op internet plaats. De dagen na het voorval werd er uiteraard over bericht in kranten, op radio en tv.²⁰⁷

In deze berichtgeving werden reacties van familieleden, vrienden en bekenden van Frank

²⁰⁶ Rb Arnhem 3 juni 2005, LJN AT6707 en Hof Arnhem 4 januari 2006, LJN AU9491.

²⁰⁷ o.a. ‘Verslagenheid na dood Amersfoorter’, *RTV Utrecht* 22 november 2004, <www.rtvutrecht.nl>; ‘Quick-voetballer overlijdt na mishandeling’, *Amersfoortse Courant* 22 november 2004; ‘Discobezoeker (19) sterft.....’, *Het Parool* 22 november 2004; ‘Toedracht dodelijke mishandeling ongewis’, *De Gelderlander* 23 november 2004; ‘Vrijdag in heel Nederland de vlag halfstok’, *Amersfoortse Courant* 23 november 2004; ‘Politie zwijgt en advocaten vier Barneveldse verdachten mogen niets zeggen’, *Het Parool* 23 november 2004; ‘Advocaten moeten zwijgen van politie’, *Amersfoortse Courant* 23 november 2004.

weergegeven. Het betrof dan ook emotionele berichtgeving, vol met onbegrip over de gebeurtenis. De politie verklaarde slechts dat er vier verdachten uit Barneveld waren aangehouden en dat er geen wapens waren gebruikt. Verder hield de politie zich stil en ook de advocaten van de verdachten mochten niets zeggen van justitie. Ook op internet was de eerste dagen veel over de vechtpartij te vinden. Er verschenen weblogs²⁰⁸ en dossiers op (crime)sites.²⁰⁹ Daarnaast stroomde het digitale condoleanceregister van Frank vol en werden op de Barneveldse jeugdsite 'toktokcity.nl' veel (boze) reacties geplaatst. Daar werden ook de voornamen Edward, Sjonnie en Wesley als namen van drie verdachten genoemd.²¹⁰ Naast hun namen zouden ook foto's van de verdachten op verschillende weblogs circuleren.²¹¹ De burgemeester gaf aan 'onthutst' te zijn over het voorval, maar riep jongeren op tot bezinning en terughoudendheid tegen de pers, omdat 'niemand gebaat is bij escalatie'.²¹² Verder werd er bericht over de begrafenis en herdenkingen van Frank.²¹³ Na het vrijkomen van één verdachte verscheen zijn advocaat kort in het nieuws.²¹⁴ De raadkamer gaf vervolgens een toelichting op het vrijlaten van twee andere verdachten.²¹⁵ Hoofdverdachte Sjonnie v.d. H. bleef in hechtenis, waarop zijn advocaat ook een reactie gaf.²¹⁶

Daarna werd het rustiger in de media en werden in de professionele media enkel de ontwikkelingen in de zaak bericht, zoals over de pro-formazitting²¹⁷ en de reconstructie van het incident.²¹⁸ Advocaat en OM gaven een toelichting. De eerstvolgende berichtgeving betrof het onderzoek ter terechtzitting.²¹⁹ Daaropvolgend werd uiteraard bericht over de uitspraak²²⁰ en het onderzoek ter terechtzitting en uitspraak in het door verdachte ingestelde hoger beroep.²²¹

²⁰⁸ Bijvoorbeeld: < <http://weblog.roelonline.net/archives/002606.php>>.

²⁰⁹ Bijvoorbeeld: < www.moordzaken.com/Frank_Hermesen> en < www.dodenzijnnietstil.nl/frankhermsen>.

²¹⁰ 'Condoleancesite Frank Hermesen druk bezocht', *RTV Utrecht* 24 november 2004, < www.rtvutrecht.nl>; 'Zo'n prachtmens', *De Telegraaf* 23 november 2004.

²¹¹ 'Foto's verdachten dodelijke mishandeling op internet', *Rotterdams Dagblad* 24 november 2004.

²¹² 'Burgemeester Burgering grijpt in', *Amersfoortse Courant* 26 november 2004.

²¹³ o.a. 'Vrijdag begrafenis vermoorde Frank Hermesen', *RTV Utrecht* 23 november 2004, < www.rtvutrecht.nl>; 'Clubgenoten dragen vandaag de bloemen naar buiten', *Amersfoortse Courant* 25 november 2004; 'Druk afscheid Frank Hermesen', *De Telegraaf* 27 november 2004; 'In Quick-1 doet rugnummer 11 niet meer mee', *De Volkskrant* 27 november 2004; 'Leiding discotheek Starlight vraagt minuut stilte', *Amersfoortse Courant* 27 november 2004; 'Witte ballonnen, toezpraken, minuten stilte voor Hermesen', *Amersfoortse Courant* 29 november 2004.

²¹⁴ 'Advocaat denkt dat verdachte geen straf krijgt', *Amersfoortse Courant* 1 december 2004.

²¹⁵ 'Twee verdachten vrij in zaak Hermesen', *RTV Utrecht* 3 december 2004, < www.rtvutrecht.nl>; 'OM wilde alledrie verdachten in hechtenis houden', *Amersfoortse Courant* 4 december 2004.

²¹⁶ 'Nog een van de vier verdachten in hechtenis', *De Stentor (diverse edities)* 7 december 2004.

²¹⁷ 'Verdachte moord Hermesen ontkent alles', *RTV Utrecht* 4 maart 2005, < www.rtvutrecht.nl>; 'Rechtbank buigt zich over de voortgang in Hermesen-zaak', *Amersfoortse Courant* 4 maart 2005; 'Verdachte ontkent fatale klap', *Amersfoortse Courant* 5 maart 2005.

²¹⁸ 'Dodelijke vechtpartij nagespeeld', *Amersfoortse Courant* 3 februari 2005; 'Fataal gevecht Frank Hermesen gereconstrueerd', *RTV Utrecht* 10 februari 2005, < www.rtvutrecht.nl>; 'Een vechtpartij kostte Amersfoorter Frank Hermesen (19) in november vorig jaar het leven...', *Amersfoortse Courant* 11 maart 2005.

²¹⁹ 'Drie jaar cel geëist in zaak Hermesen', *RTV Utrecht* 20 mei 2005, < www.rtvutrecht.nl>; 'Student Frank om niks doodgeslagen', *De Telegraaf* 21 mei 2005; 'Tweelingbroer kan amper verder zonder zijn idool' & 'Eis drie jaar voor dood Hermesen', *Amersfoortse Courant* 21 mei 2005.

²²⁰ 'Celstraf voor fatale klap aan Hermesen', *RTV Utrecht* 3 juni 2005, < www.rtvutrecht.nl>; 'Barnevelder de cel in voor dood Hermesen', *Amersfoortse Courant* 4 juni 2005; 'Celstraf voor doodslaan discoganger', *De Stentor (diverse edities)* 4 juni 2005; 'Celstraf voor fatale klap', *AD* 4 juni 2005.

²²¹ o.a. 'Eis: vier jaar voor doodslaan Frank Hermesen', *RTV Utrecht* 21 december 2005, < www.rtvutrecht.nl>; 'Vier jaar geëist tegen Barnevelder voor doodslag', *Reformatisch Dagblad* 22 december 2005; 'Drie jaar cel in zaak-Hermesen', *RTV Utrecht* 4 januari 2006, < www.rtvutrecht.nl>; 'Barnevelder krijgt drie jaar cel voor doodslag Hermesen', *AD* 5 januari 2006.

5.3.3.2 *Taxichauffeur Leidseplein*²²²

Na een avondje stappen met zijn broer in Amsterdam wilde Rob Sitek op 5 juli 2009 op het Leidseplein een taxi naar huis nemen. Rob kreeg met taxichauffeur en tevens geoefend vechtsporter Sidi Mohamed B. ruzie over de prijs van de taxirit, waarbij beiden naar elkaar schreeuwden. Een andere taxichauffeur kwam tussen hen in en nam Sidi mee om zo het conflict te sussen. Ook Rob ging weg, maar kwam vrijwel direct terug en liet zich beledigend uit naar Sidi door te zeggen dat hij moest oprotten naar zijn eigen land. Sidi B. zocht vervolgens weer de confrontatie met Rob op en spuugde in zijn richting, waarop Rob een 'bitch slap' aan Sidi gaf. Sidi B. stapte achteruit en stompte vervolgens met zijn vuist tegen het hoofd van Rob. De onder invloed van alcohol zijnde Rob zakte in elkaar en kwam met zijn hoofd op het asfalt terecht. Hij werd naar het ziekenhuis gebracht waar hij enkele uren later kwam te overlijden. Sidi B. werd vervolgd voor zware mishandeling met de dood tot gevolg.

Korte termijn

Mede door de toen al bestaande (discussie over de) taxiproblematiek op met name het Leidseplein heeft de zaak enorm veel media-aandacht gehad. De dag volgend op de vechtpartij heeft de politie bekendgemaakt dat een taxichauffeur was opgepakt, omdat hij een man in het ziekenhuis had geslagen. Vanaf dat moment ging de media-aandacht snel en werd het boek omtrent de klachten over taxichauffeurs weer geopend. Allereerst verscheen er een persbericht van het ANP,²²³ gevolgd door een tweede persbericht in verband met het overlijden van Rob.²²⁴ Ook stond het bericht op vrijwel alle nieuwssites²²⁵ en werd een item in de regionale en nationale journaals op radio en tv²²⁶ opgenomen. De reacties van wethouder van verkeer Gorson ('absoluut dieptepunt') en burgemeester Cohen van Amsterdam ('verschrikkelijk') werden hierin weergegeven. Tevens de directeur van Amsterdamse Taxicentrale TCA verscheen in het nieuws: 'Dit is dramatisch. Het is buitengewoon slecht voor het imago van de taxibranche'.²²⁷ De maandag na het voorval hebben alle regionale en nationale kranten er aandacht aan besteed.²²⁸ Reacties van staatssecretaris Huizinga, van gemeenteraadsleden van verschillende politieke partijen, van buurtbewoners en van collega-taxichauffeurs stonden hierin. Er werd extra toezicht bij de taxistandplaats ingesteld, Cohen drong aan op een nieuwe taxiwet en staatssecretaris Huizinga van verkeer kondigde aan die week de Tweede Kamer over de nieuwe maatregelen te informeren.²²⁹ Daarnaast verscheen er emotionele berichtgeving, zoals over de taxi's

²²² Rb. Amsterdam 21 april 2010, LJN BM1702 en Hof Amsterdam 2 augustus 2011, LJN BR3937.

²²³ 'Taxichauffeur slaat man ziekenhuis in', *ANP* 5 juli 2009.

²²⁴ 'Man dood na ruzie met taxichauffeur', *ANP* 5 juli 2009.

²²⁵ o.a. 'Cohen wil meer greep op taxibranche' en 'Taxichauffeur slaat klant dood', 5 juli 2009, <www.nos.nl>; 'Man dood na ruzie met taxichauffeur', 5 juli 2009, <www.nu.nl>; 'TCA geschokt door dode na taxiruzie', 5 juli 2009, <www.telegraaf.nl>.

²²⁶ o.a. NOS-journaal <www.nos.nl>; AT5-nieuws <www.at5.nl>; nieuws RTV N-H <www.rtvnh.nl>.

²²⁷ 'TCA geschokt dor dode na taxiruzie', *ANP* 5 juli 2009; 'Richard van Veen en Robert Flos over taxi-onrust', *NOS-journaal* 6 juli 2009, <www.nos.nl>.

²²⁸ o.a. 'Man dood na vuistslag taxichauffeur in A'dam', *NRC Next* 6 juli 2009; 'Taxichauffeur slaat klant dood bij ruzie in Amsterdam', *AD* 6 juli 2009; "'Dit is de hel van Amsterdam'", *Dagblad de Limburger* 6 juli 2009.

²²⁹ o.a. 'Weer meer greep op taximarkt', *NOS-journaal* 6 juli 2009, <www.nos.nl>; 'Vanaf weekend toezicht op Leidsplein', *AT5 Nieuws* 5 juli 2009, <www.at5.nl>; 'Extra toezicht bij taxistandplaats Leidseplein', *ANP* 6 juli 2009; 'Nieuwe taxiwet moet sneller'; Burgemeester Cohen wil dat er haast gemaakt wordt na dodelijk gevecht', *Trouw* 6 juli 2009; 'Dode na vuistslag van taxichauffeur', *De Volkskrant* 6 juli 2009; 'Deze standplaats wordt straks extra bewaakt; Discussie over liberalisering van de taxibranche laait opnieuw op na de dodelijke vuistslag van een taxichauffeur afgelopen zondag', *NRC Next* 7 juli 2009.

die met rouwlintjes reden, de inzamelingsactie voor en het interview met de weduwe van Rob Sitek in het tv-programma Hart van Nederland.²³⁰ Tijdens de dagen die volgden werd er in de professionele media met name bericht over de toestand en problemen binnen de taxibranche.²³¹ Op internet werden ondertussen door amateurs verschillende sites opgezet²³² en kreeg Rob een dossier op crimesites.²³³ Daarnaast verschenen diverse boze blogs, ingezonden brieven aan kranten en harde reacties erop.²³⁴ Doel van veel amateurs was de identiteit van de verdachte te achterhalen. Zo werden foto's van zijn taxi, maar ook van zijn taxikaart en dus van hem zelf verspreid.²³⁵ Daarnaast stond zijn volledige naam in de media. Op Geenstijl.nl stond bijvoorbeeld de sarcastische tekst: 'De hardwerkende taxi-ondernemer Sidi Mohamed Belghiti kickbokste wellicht ietwat onnodig Rob Sitek hartstikke dood.'²³⁶ Sidi had ter bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer een advocaat in de arm genomen, maar daarop werd vervolgens door en op de sites cynisch gereageerd.²³⁷ Hoewel het heden ten dagen onmogelijk is de berichtgeving in de sociale media te achterhalen, kan er vanuit worden gegaan dat ook via deze vorm van media over het incident werd gesproken. In het vervolg van deze paragraaf zal echter niet meer op deze vorm worden ingegaan.

Met betrekking tot de zaak zelf werd bericht dat Sidi werd voorgeleid aan de rechter-commissaris.²³⁸ Het OM liet naar aanleiding van deze voorgeleiding weten de man te verdenken van zware mishandeling met de dood tot gevolg. De politie deed vervolgens twee oproepen aan alle getuigen van het incident zich te melden.²³⁹ Naast berichtgeving over de uitvaart van Rob,²⁴⁰ werd er veel verslag gedaan over de angst en gevoelens van onveiligheid, de plannen dit aan te pakken en de daartoe genomen maatregelen.²⁴¹

Lange(re) termijn

Ook op de langere termijn hield de aandacht voor de zaak aan. De ontwikkelingen in de rechtszaak, zoals de beslissing van de raadkamer Sidi langer vast te houden,²⁴² maar ook de ontwikkelingen in de

²³⁰ 'TCA-taxi's rijden met rouwlintjes door Amsterdam', *ANP* 6 juli 2009; 'Complete interview met weduwe van Rob', *Hart van Nederland* SBS6 6 juli 2009, <www.hartvannederland.nl>; 'Inzameling voor weduwe Sitek', *Dagblad de Limburger* 8 juli 2009.

²³¹ 'Amsterdam komt met gebiedsverboden' en 'Gemeenteraad in spoed bijeen over taxiruzie', *ANP* 8 juli 2009.

²³² Bijvoorbeeld: <www.robsitek.nl> en <www.amsterdamtegengeweld.nl>.

²³³ Bijvoorbeeld: <www.moordzaken.com/Rob_Sitek>.

²³⁴ Bijvoorbeeld: 'Rob Sitek wou gewoon een avondje stappen', 6 juli 2009, <www.hetparool.nl>; 'Man doodgeslagen door taxichauffeur – Cohen geschokt', 5 juli 2009, <www.pasteurella.blogspot.nl>.

²³⁵ 'Taximoord 020: We hebben beeld', 6 juli 2009, <www.geenstijl.nl>; 'Taxi en taxipas van verdachte taxichauffeur', 6 juli 2009, <www.at5.nl>.

²³⁶ 'Taxi-toezicht: Er is helemaal NIETS aan de hand!', 7 juli 2009, <www.geenstijl.nl>.

²³⁷ 'Moordende taxichauffeur wil GeenStijl slopen', 8 juli 2009, <www.geenstijl.nl>.

²³⁸ 'Taxichauffeur verschijnt voor rechter-commissaris' en 'Verdachte chauffeur taxiruzie blijft in cel', *ANP* 8 juli 2009; 'Taxichauffeur voor de rechter', *Hart van Nederland* SBS6 8 juli 2009, <www.hartvannederland.nl>.

²³⁹ 'Politie zoekt getuigen van taxiruzie', *ANP* 10 juli 2009; 'Getuigenoproep dood Rob Sitek', *Hart van Nederland* SBS6 10 juli 2009, <www.hartvannederland.nl>; 'Politie zoekt meer getuigen van taxiruzie', *ANP* 16 juli 2009.

²⁴⁰ 'Uitvaart Rob Sitek', *Hart van Nederland* SBS6 10 juli 2009, <www.hartvannederland.nl>; 'TCA-erehaag voor slachtoffer taximoord', 10 juli 2009, <www.nos.nl>; 'EREHAAG', *Dagblad de Limburger* 11 juli 2009.

²⁴¹ o.a. 'CDA, PvdA en CU zijn positief over 'Taxibrief'', *NRC Next* 10 juli 2009; 'Huizinga pakt taxi's hard aan', *Nederlands Dagblad* 10 juli 2009; 'Bang voor taxi-onveiligheid', *De Volkskrant* 11 juli 2009; 'Eerste gebiedsverboden opgelegd aan taxirijders', 12 juli 2009, <www.nos.nl>; 'Gebiedsverbod voor taxichauffeurs', *De Volkskrant* 13 juli 2009.

²⁴² 'Taxichauffeur blijft langer in cel', *AT5 Nieuws* 20 juli 2009, <www.at5.nl>; 'Verdachte dodelijke taxiruzie langer vast', *ANP* 20 juli 2009.

taxibranche²⁴³ werden nog altijd op de voet gevolgd. Journalisten gingen hierbij tevens op eigen onderzoek uit door verschillende betrokkenen te interviewen. Zo werden meningen van onder andere bewindslieden en taxichauffeurs hierbij getoond. Vanaf oktober verschenen de procespartijen meer in het nieuws. Het Openbaar Ministerie maakte op 13 oktober 2009 bekend dat Sidi ook werd verdacht van een ander geweldsmisdrijf.²⁴⁴ De dag erna volgde de pro-formazitting, waarover tevens werd bericht.²⁴⁵ Hierin gaven zowel het OM als de advocaat van Sidi, Geert-Jan Knoops, een reactie. Het OM achtte Sidi schuldig aan het opzettelijk zwaar mishandelen van Rob, de verdediging beriep zich op zelfverdediging. Ook over de tweede pro-formazitting van 6 januari 2010 – waarin Sidi zich richtte tot de weduwe en ontkende dat zijn klap de dood had veroorzaakt – en de beslissing hem langer vast te houden, werd volop verkondigd.²⁴⁶ De advocaat van Sidi vertelde vervolgens in het AT5 misdaadprogramma Blauw: ‘Meneer B. heeft wel het gevoel dat hij in wezen al door de publieke opinie is veroordeeld. Wat hij ook doet, het leidt niet tot een verandering van die opinie.’ In ditzelfde programma reageerde de broer van Rob verontwaardigd hierop.²⁴⁷ Van de beslissing van de rechtbank tijdens de derde pro-formazitting om Sidi in voorlopige hechtenis te houden, werd wederom verslag gedaan.²⁴⁸ De dag voor de inhoudelijk behandeling gaf broer Ron Sitek een (emotioneel) interview aan AT5.²⁴⁹ Met zijn andere broer André Sitek stond een soortgelijk interview in De Telegraaf.²⁵⁰ De inhoudelijke behandelingen, inclusief het lang verwachte rapport van het Nederlands Forensisch Instituut, volgden op 7 en 8 april 2010. In alle kranten, op alle nieuwswebsites, op de radio, op de televisie en verschillende blogs werd deze zaak gevolgd.²⁵¹ In de journaals werden ook advocaat Knoops en het OM aan het woord gelaten. Daarnaast werden reacties van taxichauffeurs en een woordvoerder van taxicentrale TCA gevraagd. Ook over de strafeis van drie jaar van de OvJ en de verontwaardiging hierover van de nabestaanden werd bericht.²⁵²

²⁴³ o.a. ‘Veel incidenten rond taxivervoer’, Tros Nieuwsshow Radio 1, 22 augustus 2009; ‘Amsterdam denkt aan oprichten eigen taxibureau’, ANP 2 september 2009; ‘Kakkerlakken verzieken markt’, Trouw 3 september 2009; ‘Eigen maatregelen moeten taximarkt Amsterdam ordenen’, Trouw 4 september 2009; ‘Taxiwet niet verruimd’, Nederlands Dagblad 10 september 2009; ‘Situatie taxi’s ongewijzigd; Taxichauffeurs in A’dam krijgen geen extra bevoegdheden’, Spits 10 september 2009; ‘Taxiproblemen verplaatsen zich naar omgeving congressentrum’, Metro 24 september 2009.

²⁴⁴ o.a. ‘Taxichauffeur niet vies van slaan’, AT5 Nieuws 13 oktober 2009, <www.at5.nl>; ‘OM: taxichauffeur mishandelde al eerdere iemand (3)’, ANP 13 oktober 2009.

²⁴⁵ o.a. ‘Rechtszaak over taxiruzie Amsterdam’ en ‘Veel onduidelijkheid over fatale taxiruzie’, NOS-journaal 14 oktober 2009, <www.nos.nl>; ‘Rob Sitek overleden na ruzie over ritprijs’, Hart van Nederland SBS6 14 oktober 2009, <www.hartvannederland.nl>; ‘Taxidode door ruzie om ritprijs’, Nieuws RTV N-H 14 oktober 2009, <www.rtvnh.nl>; ‘Taxidode Leidseplein na ruzie om ritprijs (2)’, ANP 14 oktober 2009.

²⁴⁶ o.a. ‘Taxichauffeur ontkent doden Sitek’, Nieuws RTV N-H 6 januari 2010, <www.rtvnh.nl>; ‘Verdachte taxichauffeur opnieuw voor de rechter’, Hart van Nederland SBS6 6 januari 2010, <www.hartvannederland.nl>; ‘Ik ben niet de oorzaak van dood Sitek (2)’, ANP 6 januari 2010; ‘Taxichauffeur in zaak Sitek langer vast’, Hart van Nederland SBS6 7 januari 2010, <www.hartvannederland.nl>

²⁴⁷ ‘Taxichauffeur Sidi B al publiekelijk veroordeeld’, Blauw AT5 12 januari 2010, <www.at5.nl>.

²⁴⁸ ‘Verdachte zaak Sitek langer vast’, Nieuws RTV N-H 9 maart 2010, <www.rtvnh.nl>; ‘Verdachte taxichauffeur blijft in cel (2)’, ANP 9 maart 2009.

²⁴⁹ ‘Broer Sitek: “Rob overleed door de klap”’, AT5 Nieuws 6 april 2010, <www.at5.nl>.

²⁵⁰ ‘Rob doodgeslagen na telefoontje aan politie; “Ik hoop dat die taxichauffeur dader toegeeft”’, De Telegraaf 7 april 2010.

²⁵¹ o.a. ‘Taxichauffeur voor de rechter in Amsterdam’ en ‘Taxichauffeur voor de rechtbank in Amsterdam’, NOS-journaal 7 april 2010, <www.nos.nl>; ‘Sitek belde politie voor fatale klap’ en ‘Rob Sitek stierf door klap, niet door val’, AT5 Nieuws 7 april 2010, <www.at5.nl>; ‘Taxichauffeur Rob Sitek berecht’, Hart van Nederland SBS6 7 april 2010, <www.hartvannederland.nl>; ‘Papa wilde alleen maar naar huis (3)’, ANP 7 april 2010; ‘Taxidode Leidseplein was nooit agressief’, 7 april 2010, <www.nu.nl>; ‘Taxichauffeur sloeg zijn klant dood ‘uit zelfverdediging’’, AD 8 april 2010; ‘Eis drie jaar voor dood Rob Sitek’, 8 april 2010, <www.yersinia.worldpress.com> en <www.pasteurella.blogspot.nl>.

²⁵² o.a. ‘Eis drie jaar voor klap chauffeur’, NOS-journaal 8 april 2010, <www.nos.nl>; ‘Eis: 3 jr cel verdachte zaak Sitek’, Nieuws RTV N-H 8 april 2010, <www.rtvnh.nl>; ‘Familie slachtoffer verlaat kwaad rechtszaak. Justitie zegt dat taxichauffeur doelbewust confrontatie zocht. Eis doodslag Rob Sitek: drie jaar’, Het Parool 8 april 2010; ‘Eis: 3 jaar voor taxirijder’, NRC Handelsblad 8 april 2010; ‘Eis drie jaar voor fatale klap chauffeur’, Leeuwarder Courant 8 april 2010; ‘Drie jaar cel geëist om doodslaan Sitek’, De Telegraaf 9 april 2010.

Uiteraard verschenen ook de uitspraken van de rechters in de media. Er werden diverse (verontwaardigde) blogs geschreven door amateurs,²⁵³ maar de samenleving werd met name door de professionele media geïnformeerd. Zo kwam de uitspraak van de rechtbank op 21 april 2010 op internet, op de tv, in de kranten en op de radio.²⁵⁴ Daarbij werden ook de teleurgestelde reacties van de nabestaanden en andere critici weergegeven. Zo reageerde de weduwe direct na de uitspraak: 'Ik en mijn dochters hebben levenslang, hij staat over een paar maanden weer buiten' en ook zijn broer Ron Sitek gaf aan woedend te zijn over het vonnis.²⁵⁵ Dezelfde broer was op 24 april 2010 te gast bij de talkshow van Sylvana Simons en sprak daar wederom zijn ontgoocheling uit.²⁵⁶

Aandacht was er verder voor het instellen van hoger beroep door beide partijen.²⁵⁷ Het OM vaardigde een persbericht uit over de eis in hoger beroep.²⁵⁸ De uitspraak van het Hof op 2 augustus 2011 werd vervolgens in alle professionele media uitgemeten.²⁵⁹ Dat het Hof de straf verlaagde, waardoor Sidi zijn straf al had uitgezeten, leidde tot verontwaardigde reacties van met name de nabestaanden van Rob.²⁶⁰

Resumé

(1) Uit bovenstaande analyse blijkt dat de zaak van de taxichauffeur op het Leidseplein ontzettend veel aandacht in de media heeft gekregen. Met name de professionele media hebben bij de hoeveelheid berichtgeving een grote rol gespeeld. Journalisten gingen hierbij ook op eigen onderzoek uit. Verspreid door het gehele land werd er over de zaak bericht, zowel op tv, op de radio en in kranten als op het Internet. Daarnaast werden door amateurs stukken op websites en blogs geschreven. Het incident was dan ook in alle soorten media aanwezig.²⁶¹ Bovendien betrof het emotionele en gekleurde informatie, mede door de vele boze en verontwaardigde reacties. De ontzetting omtrent de vechtpartij en dood van Frank Hermsen was met name in de omgeving Amersfoort voelbaar. De media-aandacht, met veelal emotionele en persoonlijke berichtgeving, speelde zich dan ook met name regionaal af. Dit betrof echter zowel de traditionele als de nieuwe media, namelijk kranten, radio, televisie, sites en forums. Het publiek liet zich horen via ingezonden brieven en reacties op forums en websites. Sociale media speelde nog geen rol, daar Facebook en Hyves pas sinds 2004 bestaan.

²⁵³ Bijvoorbeeld: <www.forum.fok.nl/topic/1582383> en <www.pasteurella.blogspot.nl>.

²⁵⁴ o.a. 'Twee jaar cel voor fatale klap taxichauffeur', *NOS-journaal* 21 april 2010, <www.nos.nl>; 'Twee jaar celstraf in zaak Sitek', *Nieuws RTV N-H* 21 april 2010, <www.rtvnh.nl>; 'Teleurstelling bij familie Sitek', *Hart van Nederland* SBS6 21 april 2010, <www.hartvannederland.nl>; '24 maanden voor meppende taxichauffeur', 21 april 2010, <www.geenstijl.nl>; 'Twee jaar cel voor fatale klap taxichauffeur (3)', *ANP* 21 april 2010; 'Noodlot trof Sitek, 2 jaar volstaat', *Het Parool* 22 april 2010.

²⁵⁵ 'Broer Rob Sitek: "Woedend over vonnis!"', *AT5 Nieuws* 21 april 2010, <www.at5.nl>.

²⁵⁶ 'SYLVANA', *NPS Nederland* 2, 24 april 2010.

²⁵⁷ 'OM: Hoger beroep in Sitek-zaak', *Nieuws RTV N-H* 4 mei 2010, <www.rtvnh.nl>; 'Hoger beroep in zaak Sitek', *Hart van Nederland* SBS6 5 mei 2010, <www.hartvannederland.nl>; 'OM in beroep tegen celstraf taxichauffeur', *ANP* 4 mei 2010.

²⁵⁸ 'OM eist in hoger beroep 24 maanden gevangenisstraf tegen taxichauffeur voor dodelijke mishandeling', *Nieuws- en persberichten OM* 19 juli 2011, <www.om.nl>; 'OM eist 2 jaar in beroep tegen taxichauffeur (3)', *ANP* 19 juli 2011.

²⁵⁹ o.a. 'Taxichauffeur krijgt 20 maanden cel', *Hart van Nederland* SBS6 2 augustus 2011, <www.hartvannederland.nl>; 'Hof geeft lagere straf in zaak Sitek', *Nieuws RTV N-H* 2 augustus 2011, <www.rtvnh.nl>; 'Lagere straf voor fatale klap taxichauffeur Leidseplein', 2 augustus 2011, <www.nu.nl>; 'Hof geeft taxichauffeur lagere celstraf (3)', *ANP* 2 augustus 2011; 'Taxichauffeur korter in cel na 'mishandeling'', *De Telegraaf* 3 augustus 2011; 'Lagere straf in zaak Sitek opgelegd', *Metro* 3 augustus 2011.

²⁶⁰ 'Moordende taxichauffeur al weer vrij', 2 augustus 2011, <www.geenstijl.nl>.

²⁶¹ De bijdrage van de sociale media viel echter niet meer precies na te gaan.

(2 en 3) Naast de media zelf hebben ook de betrokken partijen een bijdrage geleverd aan de hoeveelheid media-aandacht in de zaak tegen Sidi B. Zo verschenen politie en OM redelijk vaak in de media. De politie maakte de zaak namelijk bekend en deed daarnaast nog enkele oproepen aan getuigen zich te melden. Het OM gaf enkele persberichten uit en reageerde regelmatig op vorderingen en beslissingen in de zaak, bijvoorbeeld over de verwijten en bijbehorende strafeis. De persrechter gaf telkens toelichtingen op de uitspraken. In de zaak-Hermsen hield politie zich in eerste instantie stil. Later gaven politie, OM en de raadkamer slechts korte toelichtingen.

(4) De heer Knoops, raadsman van Sidi B, vertoonde zich vaak in de media. Zo gaf hij bijvoorbeeld een interview voorafgaand aan de inhoudelijke behandeling. Ook de nabestaanden van Rob Sitek droegen, door middel van onder andere interviews en reacties, hun steentje bij aan de hoeveelheid publiciteit voor de zaak. In de andere zaak gaf de raadsman van Sjonnie v.d. H. enkel toelichtingen en bleven de nabestaanden uit de publiciteit.

(5) De zaak taxichauffeur Leidseplein heeft het slechte imago van de taxibranche bevestigd en leidde dan ook tot veel (politieke) discussies over een nieuwe taxiwet, taxikeurmerken en extra toezicht. Er verschenen dan ook veel deskundigen en bewindslieden in de media. In de zaak-Hermsen verscheen slechts de burgemeester in het nieuws om de jongeren tot terughoudendheid te roepen.

(6) Foto's van Sidi B., van zijn taxi en zijn taxipas verschenen op diverse internetsites, waaronder Geenstijl.nl. Tevens werd zijn volledige naam bekendgemaakt en zijn er grove stukken over hem geschreven. In de zaak-Hermsen verschenen speculaties over de verdachten op internet, maar in dit geval 'slechts' op een jongerenforum. Hierbij werden namen en foto's getoond. De privacy van de verdachten, zeker die van Sidi B., is dan ook aangetast.

(7) De zaak inzake de taxichauffeur is na 9 maanden op zitting gebracht. De andere zaak na 6 maanden. Een reden hiervoor is dat het onderzoek van het Nederlands Forensisch Instituut in de zaak van de taxichauffeur lang op zich liet wachten. Echter kwam ook in hoger beroep de zaak bekend uit de media veel later op zitting dan de andere zaak: respectievelijk 15 en 9 maanden.

5.3.4 Twee zware mishandelingen gepleegd tijdens een sportsituatie

5.3.4.1 De 'sliding-zaak'²⁶²

De 'normale' zware mishandeling in een sportsituatie ging over een sliding tijdens de voetbalwedstrijd tussen amateursclubs DFS Alkmaar en Dindua uit Enkhuizen op 16 april 2005. In een sprintduel om de bal maakte de in volle snelheid zijnde speler van Alkmaar een sliding met gestrekt been, ongeveer 20 cm boven de grond, op een speler van Dindua. Laatstgenoemde was eerder bij de bal, waardoor de tackle te laat kwam en het gestrekte been vol tegenstanders onderbeen raakte. Slachtoffer brak hierbij zijn been en moest meerdere operaties ondergaan. Zelfs na een intensieve revalidatie was het onzeker of hij ooit weer zou kunnen voetballen. De Alkmaarse speler kreeg rood en is door de Koninklijke

²⁶² Rb Alkmaar 7 juli 2006, LJN AY3897 en Hof Amsterdam 16 mei 2007, LJN BB0156.

Nederlandse Voetbalbond (verder: KNVB) voor acht wedstrijden geschorst. Daarnaast heeft slachtoffer aangifte tegen hem gedaan wegens zware mishandeling. De zaak heeft amper media-aandacht gekregen. Slechts over de uitspraak van de politierechter werd in één krant bericht.²⁶³

5.3.4.2 Zaak Niels Kokmeijer²⁶⁴

Op 17 december 2004 werd de Eerste divisie voetbalwedstrijd Sparta Rotterdam tegen Go Ahead Eagles (Deventer) gespeeld. Bij een stand van 2-2 werd in de 83e minuut van deze wedstrijd aanvaller en maker van beide goals Niels Kokmeijer hard onderuit gehaald door Sparta-speler Rachid Bouaouzan. Door deze sliding, uitgevoerd in volle snelheid en met gestrekt been, liep Kokmeijer een dubbele beenbreuk en zenuwshade in zijn rechterbeen op. Hij werd vijf keer geopereerd, maar de blessure bleek zo ernstig dat hij zijn voetbalcarrière moest beëindigen. Het was zelfs onzeker of hij ooit weer normaal zal kunnen lopen. Bouaouzan kreeg voor zijn tackle een rode kaart en werd door de KNVB voor tien wedstrijden geschorst, maar Sparta verzwaarde deze schorsing tot alle resterende wedstrijden van het seizoen. Daarnaast deed Kokmeijer aangifte, waardoor Bouaouzan vervolgens door het OM werd vervolgd voor zware mishandeling.

Korte termijn

De kwestie rondom Niels Kokmeijer heeft ontzettend veel belangstelling getrokken. Na afloop van de wedstrijd werd er al over de zware overtreding bericht door middel van een persbericht²⁶⁵ en in de samenvattingen op tv.²⁶⁶ De akelige beelden werden hierbij ook getoond. Dit filmpje zou overigens tot op heden niet meer van YouTube verdwijnen.²⁶⁷ De met name regionale kranten²⁶⁸ en journaals op televisie²⁶⁹ berichtten de volgende dag uiteraard over het voorval. Een paar dagen later werd de berichtgeving emotioneler en pikten steeds meer nationale kranten het nieuws op, bijvoorbeeld over de noodzakelijke tweede operatie van Niels. In deze emotioneel getinte berichtgeving verklaarde zijn trainer dat Niels het erg zwaar had: hij had ontzettend veel pijn en maakte zich zorgen over zijn toekomst. Tevens liet hij zich uit over de boosheid binnen de club over de ‘misselijkmakende’ overtreding en de volgens hen daarbij behorende straf: ‘ik kon er bijna niet naar kijken. Ik werd er misselijk van toen ik het zag. Zo schop je dus een tegenstander moedwillig het ziekenhuis in. We moeten ons nog verder beraden, maar als het aan ons ligt komt die jongen er niet met een lichte straf vanaf.’²⁷⁰ Rachid Bouaouzan ging ondertussen door het stof en gaf aan zich te schamen over zijn actie,

²⁶³ ‘Werkstraf na grove sliding’, *De Telegraaf* 8 juli 2006.

²⁶⁴ Rb Rotterdam 10 augustus 2005, LJN AU0860; Hof Den Haag 29 mei 2006, LJN AX5782 en HR 22 april 2008, LJN BB7087, NJ 2008, 375.

²⁶⁵ ‘GOUDEN GIDS DIVISIE Ernstige beenbreuk Kokmeijer’, *ANP* 17 december 2004.

²⁶⁶ Uitgezonden op SBS6 en tevens te vinden via de sites <www.SBS6.nl> en <www.GoudenGidsDivisie.nl>.

²⁶⁷ <www.youtube.com>, zoekterm ‘Niels Kokmeijer’.

²⁶⁸ o.a. ‘Beenbreuk Niels Kokmeijer’, *De Gelderlander* 18 december 2004; ‘GA Eagles speelt zeer verdienstelijk gelijk bij koploper Sparta (2-2) – Zwarte avond na blessure Kokmeijer’, *De Stentor (diverse edities)* 18 december 2004; ‘Vertrek Snoei nabij’, *De Telegraaf* 18 december 2004.

²⁶⁹ o.a. ‘Ernstige beenbreuk Kokmeijer’, *RTV Oost* 18 december 2004, <www.trvoost.nl/archief>; en waarschijnlijk (telkens) ook op Omroep Deventer, maar het archief op <www.deventer televisie.nl> reikt niet zo ver.

²⁷⁰ o.a. ‘Tweede operatie voor Kokmeijer’, *De Stentor (diverse edities)* 20 december 2004; ‘GA Eagles denkt over aangifte’, *De Stentor (diverse edities)* 20 december 2004; ‘Kokmeijer voor tweede keer aan been geopereerd’, *Provinciale Zeeuwse Courant* 20 december 2004;

naar eigen zeggen het domste dat hij ooit had gedaan.²⁷¹ Hij kreeg dan ook ontzettend veel kritiek, zelfs van zijn eigen supporters. Op de fansite van Sparta stonden reacties als: ‘Nooit meer voetballen’ en ‘Contract verscheuren’.²⁷² Op de site van Go Ahead Eagles werd er ondertussen via het speciaal geopende gastenboek (<http://nielsterugophetveld.mygb.nl>) – naast beledigingen aan het adres van Rachid – massaal steun aan Niels betuigd.²⁷³ Ondanks dat Bouaouzan op dinsdag 21 december tijdens een bezoek aan Niels zijn excuses had aangeboden, heeft Kokmeijer aangifte wegens zware mishandeling tegen hem gedaan. Ook dit nieuws staat op internet²⁷⁴ en in de kranten²⁷⁵ en is op televisie en radio²⁷⁶ te beluisteren en bekijken. De blessure bleek zo ernstig dat Niels Kokmeijer vreesde voor zijn carrière als profvoetballer en de mogelijkheid wilde hebben schadevergoeding te kunnen verhalen. Daarnaast werd er bericht over het schikkingsvoorstel van de KNVB aan Bouaouzan van twaalf wedstrijden schorsing, waarvan twee voorwaardelijk, en de disciplinaire maatregel van Sparta de speler uit de selectie te zetten.²⁷⁷ In de media waren ondertussen de termen ‘(zware) aanslag’ en ‘doodschop’ niet vreemd als de actie van Bouaouzan werd bedoeld. Tevens werden er meningen van deskundigen over de zaak gepubliceerd, zoals van een advocaat.²⁷⁸

Lange(re) termijn

Op langere termijn bleef er aandacht vanuit de media voor de zaak bestaan. De partijen waren actief in het verstrekken van informatie, maar journalisten gingen ook zelfstandig op onderzoek uit. Veel deskundigen en (woordvoerders van) betrokkenen werden dan ook aan het woord gelaten in de media. Zo gaf de scheidsrechter zijn opinie over de actie (‘zinloos geweld’)²⁷⁹ en werd er bericht over het voorstel van de vakbond voor profvoetballers een calamiteitenfonds voor dergelijke uitzonderlijke gevallen in te stellen.²⁸⁰ Natuurlijk werd er uitgebreid bericht toen duidelijk werd dat Niels zijn voetballoopbaan moest beëindigen en het zelfs maar de vraag was of hij ooit nog normaal zou kunnen lopen.²⁸¹ Naast dergelijke emotionele en persoonlijke informatie, zoals ook over de andere operaties,

‘Eagle Kokmeijer opnieuw geveld door beenbreuk’, *De Volkskrant* 20 december 2004; ‘Bouaouzan schaamt zich kapot’, *Dagblad van het Noorden* 20 december 2004.

²⁷¹ ‘Niels Kokmeijer onder het mes’, *Leeuwarder Courant* 20 december 2004; ‘Kokmeijer breekt been bij doodschop’, *Eindhovens Dagblad* 20 december 2004; ‘Korte berichten’, *De Stentor (diverse edities)* 20 december 2004.

²⁷² ‘Persona non grata na ‘doodschop’’, *Amersfoortse Courant* 20 december 2012.

²⁷³ o.a. ‘Korte berichten’, *De Stentor (diverse edities)* 20 december 2004; ‘Voetbal Eerste divisie. Niels Kokmeijer krijgt veel steunbetuigingen’, *Goudsche Courant* 21 december 2004; ‘Gastenboek op internet voor ernstig geblesseerde voetballer druk bezocht’, *Het Parool* 21 december 2004; ‘Steun voor Kokmeijer’, *De Telegraaf* 21 december 2004.

²⁷⁴ ‘GOUDEN GIDS DIVISIE Kokmeijer doet aangifte’, *ANP* 21 december 2004.

²⁷⁵ o.a. ‘Niels Kokmeijer doet aangifte bij de politie’, *Goudsche Courant* 22 december 2004; ‘Kokmeijer gaat confrontatie aan met Bouaouzan’, *De Stentor (diverse edities)* 20 december 2004; ‘Morfinepompje in de hand’, *Brabants Dagblad* 22 december 2004; ‘Speler Eagles doet aangifte na doodschop’, *Leeuwarder Courant* 22 december 2004; ‘Kokmeijer doet aangifte wegens ‘aanslag’ op been’, *De Volkskrant* 22 december 2004.

²⁷⁶ ‘Voetballer Kokmeijer doet aangifte’, *RTV Oost* 21 december 2004, <www.trvoost.nl/archief>. Daarnaast was Kokmeijer te horen in het Radio 1-journaal, blijkt uit ‘Schorsing van tien duels voor Bouaouzan’, *Trouw* 22 december 2004.

²⁷⁷ ‘Niels Kokmeijer doet aangifte’, *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant* 22 december 2004; ‘Tien duels Bouaouzan’, *De Telegraaf* 22 december 2004.

²⁷⁸ ‘Kokmeijer staat sterk in zijn aangifte tegen Bouaouzan’, *De Stentor (diverse edities)* 24 december 2004.

²⁷⁹ ‘Charge op GA Eagles-speler Kokmeijer en spreekkoren overschaduwden jubileumjaar arbiter Koopman – ‘In mijn rapport schreef ik: zinloos geweld’’, *De Stentor (diverse edities)* 8 januari 2005.

²⁸⁰ o.a. ‘BETAALD VOETBAL Proprof wil calamiteitenfonds na zaak Kokmeijer’, *ANP* 11 januari 2005; tevens in het NOS Sportjournaal van 11 januari 2005.

²⁸¹ o.a. ‘GOUDEN GIDS DIVISIE Kokmeijer moet loopbaan beëindigen’, *ANP* 11 januari 2005; ‘Niels Kokmeijer zal nooit meer voetballen’, *Dagblad van het Noorden* 12 januari 2005; ‘Nachtmerrie compleet’, *De Telegraaf* 12 januari 2005.

richtte de berichtgeving zich steeds meer op het juridische vlak van de affaire.²⁸² Dat Bouaouzan werd verhoord door de recherche gaf de advocaat van Kokmeijer reden een reactie te geven: ‘Dat de recherche nog altijd bezig is met het onderzoek zegt wel iets over de ernst van de zaak’.²⁸³ Vervolgens werd het heuglijke nieuws dat Kokmeijer het ziekenhuis mocht verlaten uitgebreid weergegeven.²⁸⁴ Ter ondersteuning daarvan gaf Kokmeijer verschillende interviews.²⁸⁵ Een belangrijke dag (voor de media) was 10 maart 2005, toen het OM bekend maakte Bouaouzan strafrechtelijk te zullen vervolgen en Kokmeijer daarnaast naar de arbitragecommissie van de KNVB stapte.²⁸⁶ Het was (nog) niet vaak voorgekomen in de geschiedenis van het betaalde voetbal dat het OM strafvervolging instelde tegen een speler naar aanleiding van een overtreding op het veld, maar het OM stelde zich op het standpunt dat het in dit voorval ver boven een ‘gewone’ voetbalovertreding ging. Dit leidde dan ook wederom tot veel reacties: positief door Kokmeijer zelf, (opnieuw) zijn advocaat en een oud-voetballer alias advocaat;²⁸⁷ negatief door de woordvoerder van Sparta en de directeur van spelersorganisatie Proprof.²⁸⁸ Laatstgenoemde stelde hierbij over Bouaouzan: ‘De speler in kwestie heeft iedereen al over zich heen gekregen, is eigenlijk al door iedereen veroordeeld. Daar mag men ook wel bij stilstaan.’ Daarnaast verschenen er verschillende opiniestukken in kranten.²⁸⁹ De advocaat van Bouaouzan was in eerste instantie niet bereikbaar voor commentaar, maar wees later alle schuld van zijn cliënt van de hand door te stellen dat Kokmeijer zelf niet voldoende oplette.²⁹⁰ Er zou volgens hem slechts sprake zijn van een ongelukkige botsing. ‘Het is de wereld op zijn kop’ was de reactie van de advocaat van Kokmeijer.²⁹¹ Naast de professionele media, bleven forums en blogs op internet niet uit, evenals legio reacties daarop.²⁹² Tevens werd er bericht over de return Go Ahead Eagles tegen Sparta die tijdelijk werd gestaakt vanwege scheldkoren en een spandoek van de supporters van de Eagles in de richting van Bouaouzan.²⁹³ Niels en zijn advocaat gaven daarnaast wederom enkele interviews.²⁹⁴ Er kan dan ook worden gesteld dat het incident-Kokmeijer de gemoederen bezig hield.

²⁸² o.a. ‘GOUDEN GIDS DIVISIE Advocaten buigen zich over zaak Kokmeijer’, *ANP* 13 januari 2005; ‘Sparta zal nu schuld moeten bekennen’, *NRC Handelsblad* 13 januari 2005.

²⁸³ ‘Recherche verhoort Bouaouzan’, *AD* 26 januari 2005.

²⁸⁴ o.a. ‘Kokmeijer mag ziekenhuis uit’, *RTV Oost* 6 februari 2005, <www.trvoost.nl/archief/>; ‘GOUDEN GIDS DIVISIE Kokmeijer mag ziekenhuis verlaten’, *ANP* 6 februari 2005; ‘Kokmeijer naar huis’, *De Telegraaf* 6 februari 2005.

²⁸⁵ o.a. ‘Er is nog leven na die verschrikkelijke schop’, *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant* 19 februari 2005.

²⁸⁶ ‘OM vervolgt Bouaouzan’, *RTV Oost* 10 maart 2005, <www.trvoost.nl/archief/>; ‘Voetballer strafrechtelijk vervolgd’, *Nieuws- en persberichten OM* 10 maart 2005, <www.om.nl/>; ‘Kokmeijer ook naar arbitragecommissie KNVB’, *ANP* 10 maart 2005.

²⁸⁷ ‘GOUDEN GIDS DIVISIE OM vervolgt Sparta-speler Bouaouzan’, *ANP* 10 maart 2005; ‘Kokmeijer ook naar arbitragecommissie KNVB’, *ANP* 10 maart 2005; ‘KOKMEIJER ‘OM neemt geweld op voetbalveld serieus’’, *ANP* 10 maart 2005.

²⁸⁸ ‘Kokmeijer tevreden over rechtzaak’, *RTV Oost* 10 maart 2005, <www.trvoost.nl/archief/>; ‘KOKMEIJER Voetbalorganisaties volgen ‘primeur Kokmeijer’’, *ANP* 10 maart 2005; ‘Kokmeijer ook bij KNVB tegenover Bouaouzan en Sparta’, *De Stentor (diverse edities)* 11 maart 2005.

²⁸⁹ ‘Het openbaar ministerie vervolgt Sparta-voetballer Rachid Bouaouzan voor zijn zware overtreding tegen Niels Kokmeijer van Go Ahead Eagles’, *Amersfoortse Courant* 30 maart 2005; ‘Moet Sparta-voetballer Rachid Bouaouzan achter de tralies verdwijnen?’, *Dagblad van het Noorden* 16 juli 2005.

²⁹⁰ ‘VOETBAL – Advocaat: Niels Kokmeijer had beter moeten uitkijken’, (o.a.) *Goudsche Courant* 22 april 2005.

²⁹¹ ‘Kokmeijer had beter moeten uitkijken’; Bouaouzan weigert schuld op zich te nemen in arbitragezaak’, *AD* 10 mei 2005.

²⁹² Bijvoorbeeld: ‘Oorlog op het veld’, 25 april 2005, <www.geenstijl.nl/>; updates verschenen verder o.a. op <www.voetbalprimeur.nl/> en <www.voetbalzone.nl/>.

²⁹³ ‘Sparta’s trieste lot: uithuilen en weer opladen; Duel bij Eagles tijdens gestaakt door spandoek over Kokmeijer’, *AD* 21 mei 2005.

²⁹⁴ ‘Advocaat Kokmeijer: overtreding Bouaouzan over de grens’, *ANP* 2 juni 2005.

Uiteraard was er veel berichtgeving in kranten, op tv, radio en sites over de zittingen, te beginnen met de bekendmaking dat het OM zware mishandeling ten laste legde.²⁹⁵ Het OM verweet Bouaouzan dan ook opzet met betrekking tot het toebrengen van zware verwondingen. Het daaropvolgende onderzoek ter terechtzitting van 27 juli 2005 en de aldaar geëiste straf van het OM werden uitgebreid uitgemeten in de media.²⁹⁶ Bericht werd over de (herhaalde) spijtbetuiging van Bouaouzan en over de uitleg van de officier van justitie dat het Niels niet ging om wraak op Bouaouzan, maar om het mijden van dergelijke acties uit het voetbal. Deze ‘kickbokstrap’ had volgens de OvJ ‘niks met voetbal te maken’.²⁹⁷ In de periode tussen deze zitting en de uitspraak is er veel aandacht voor de zaak en voetballers geweest. Zo kreeg de zaak een eigen aflevering van het programma ‘Spraaakmakende zaken’²⁹⁸ en kreeg Niels Kokmeijer een eigen pagina op Wikipedia.²⁹⁹ De uitspraak van de rechter op 10 augustus 2005 kreeg natuurlijk in alle soorten media volop de aandacht.³⁰⁰ Naast de teleurgestelde reacties van Bouaouzan en zijn advocaat en de blije reactie van Kokmeijer, werden tevens reacties van deskundigen alias bekenden weergegeven, zoals van de voorzitter van de vereniging voor contractspelers, een oud-voetballer, de woordvoerder van de KNVB en van Go Ahead Eagles. Tevens werd er bericht over de arbitragezaak, zoals de (afwijzing van het) wrakingsverzoek van de arbitragecommissie,³⁰¹ de voorlopige uitspraak en de schikking.³⁰² Uiteraard verscheen ook berichtgeving over de zitting en uitspraak van de rechtszaak in hoger beroep,³⁰³ de civiele vorderingen³⁰⁴ en de zitting en uitspraak van de Hoge Raad.³⁰⁵ Bij deze berichtgeving werden ook diverse deskundigen aan het woord gelaten, zoals een sportrechtadvocaat.

Resumé

(1) Uit bovenstaande analyse kan worden afgeleid dat de zaak omtrent Niels Kokmeijer, zeker in vergelijking met de andere zaak, enorm veel media-aandacht kreeg. Hierbij speelde vooral de professionele – zowel de nieuwe als de oude – media een rol. Kranten en websites berichtten volop over de zaak en ook televisieprogramma’s en journaals gingen er niet aan voorbij. Journalisten gingen

²⁹⁵ o.a. ‘OM: Zware mishandeling Kokmeijer’, *RTV Oost* 13 juli 2005, <www.trvoost.nl/archief>; ‘OM beschuldigt Bouaouzan van zware mishandeling’, *De Volkskrant* 14 juli 2005; ‘Bouaouzan beschuldigd van zware mishandeling’, *De Stentor (diverse edities)* 14 juli 2005.

²⁹⁶ o.a. ‘Werkstraf geëist tegen Bouaouzan’, *NOS journaal* 27 juli 2005, <www.nos.nl>; ‘Eis werkstraf Sparta-speler’, *RTV Oost* 27 juli 2005, <www.trvoost.nl/archief>; ‘BETAALD VOETBAL Kokmeijer tussen hoop en vrees’, *ANP* 27 juli 2005; ‘Profvoetballer om grove overtreding voor de strafrechter; Strafrecht’, *Trouw* 27 juli 2005.

²⁹⁷ ‘Bouaouzan heeft spijt van zijn ‘onbesuisde actie’’, *De Volkskrant* 28 juli 2005.

²⁹⁸ ‘Spraaakmakende zaken’, *IKON Nederland* 1, 6 augustus 2005.

²⁹⁹ <www.nl.wikipedia.org/wiki/Niels_Kokmeijer>, sinds 7 augustus 2005.

³⁰⁰ ‘Rechter legt Bouaouzan werkstraf op’ & ‘Werkstraf voor Sparta-speler Bouaouzan’, *NOS journaal* 10 augustus 2005, <www.nos.nl>; ‘Kokmeijer tevreden over uitspraak’, *RTV Oost* 10 augustus 2005, <www.trvoost.nl/archief>; ‘BETAALD VOETBAL Vonnis sterkt Kokmeijer’, *ANP* 10 augustus 2005; ‘Rachid Bouaouzan moet boeten’, *De Telegraaf* 11 augustus 2005.

³⁰¹ o.a. ‘BETAALD VOETBAL Raadsman Bouaouzan wraakt arbitragecommissie’, *ANP* 19 september 2005; ‘Verzoek Bouaouzan afgewezen’, *RTV Oost* 18 november 2005, <www.trvoost.nl/archief>; ‘Bakzeil Bouaouzan in zaak-Kokmeijer’, *De Stentor (diverse edities)* 19 november 2005.

³⁰² o.a. ‘Niels Kokmeijer krijgt eerste schadeloosstelling’, *Dagblad van het Noorden* 17 maart 2007; ‘Sparta schikt met Kokmeijer’, *ANP* 20 november 2007 en *RTV Oost* 20 november 2007, <www.trvoost.nl/archief>.

³⁰³ o.a. ‘Minder straf voor Spartaan Bouaouzan’, *NOS journaal* 29 mei 2006, <www.nos.nl>; ‘Geen taakstraf Bouaouzan’, *RTV Oost* 29 mei 2006, <www.trvoost.nl/archief>; ‘Hof schrappt taakstraf Bouaouzan’, *De Volkskrant* 30 mei 2006.

³⁰⁴ ‘Kokmeijer zet Sparta onder druk’, *De Stentor (diverse edities)* 8 juni 2006; ‘Kokmeijer eist 8,5 ton van Sparta’, *AD* 8 juni 2006; ‘Sparta vecht beslag Kokmeijer aan’, *RTV Oost* 20 juni 2006, <www.trvoost.nl/archief>; ‘Kokmeijer en Sparta maken afspraak over ‘smartegeld’’, *AD* 30 juni 2006.

³⁰⁵ o.a. ‘Raad: Sportovertreding mishandeling’, *NOS journaal* 23 april 2008, <www.nos.nl>; ‘Zware voetbalovertreding is mishandeling’, *RTV Oost* 23 april 2008, <www.trvoost.nl/archief>; ‘Kokmeijer blij met uitspraak Hoge Raad’, *ANP* 23 april 2008; ‘Doodschop is zware mishandeling’, *AD* 24 april 2008; ‘Mishandeling?; Tribune’, *NRC Handelsblad* 26 april 2008.

hierbij ook op eigen onderzoek uit. Het (lezende) publiek liet zich horen via ingezonden brieven en reacties op blogs en websites. De rol van de sociale media was te verwaarlozen, daar Facebook en Hyves pas sinds 2004 bestaan. Geconcludeerd kan dan ook dat het incident en de zaak rondom Niels Kokmeijer, met uitzondering van de social media, in alle soorten media aanwezig was. De berichtgeving was daarnaast gekleurd en emotioneel. Termen als ‘De Schop’, ‘doodschop’, ‘aanslag’ en ‘kickbokstrap’ waren niet vreemd en veroordeelden de actie van Bouaouzan eigenlijk al. Er was dan ook zeker sprake van buitensporige media-aandacht. De ‘media-aandacht’ van de andere zaak betrof slechts één krantenartikel. Aan de ene kant is dit logisch daar het om amateurvoetbal ging, maar aan de andere kant hoeft de overtreding daardoor niet minder zwaar te zijn.

(2 en 3) Politie en OM verschenen in de zaak Niels Kokmeijer redelijk vaak in de media. Regelmatig gaf de officier van justitie een toelichting, waarbij duidelijk op de ernst van de overtreding werd ingegaan. Dit in tegenstelling tot de andere zaak. In de zaak Niels Kokmeijer legde het OM opzet ten laste, in de andere zaak vordert het OM (uiteindelijk) slechts schuld.

(4) Niels Kokmeijer en zijn raadsman verschenen erg vaak in het nieuws en zochten de media ook zelf op. Dit zorgde voor enorme emotionele berichtgeving, bijvoorbeeld over zijn pijn, angst en afscheid. De meeste informatie kwam dan ook, naast de geringere hoeveelheid informatie van het OM, van de kant van het slachtoffer af. Sprekend zijn dan ook Niels zijn woorden: ‘Ik heb wel dertig of veertig journalisten gesproken. Echt ongelofelijk. (...) Ik leg het graag zelf uit. Ik weet het beste wat me is overkomen’.³⁰⁶ Het slachtoffer in de andere zaak heeft de media niet opgezocht.

(5) De zaak Kokmeijer leidde tot veel discussies. Deskundigen gaven dan ook in bijna elke berichtgeving een toelichting en/of hun mening. Hierbij ging het bijvoorbeeld om woordvoerders van organisaties als de KNVB, de vakbond Proprof en de betrokken voetbalclubs, maar ook om de scheidsrechter, oud-voetballers en (sportrecht)advocaten.

(6) In de eerst omschreven zaak zijn geen namen van verdachte of slachtoffer bekendgemaakt. Ook zijn er geen foto’s verschenen. Dit in tegenstelling tot de zaak Niels Kokmeijer, waar Rachid Bouaouzan met volledige naam in de media verscheen. Tevens verschenen er foto’s en filmpjes. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het ook om professionele en bekende voetballers ging die altijd al in de media verschenen en een voorbeeldfunctie hadden. De privacy is dan ook niet geschonden.

(7) De zaak Niels Kokmeijer is ongeveer 7 maanden na het incident op zitting gebracht. De andere zaak daarentegen pas na het verstrijken van ruim 14 maanden. Met betrekking tot de termijnen gelegen tussen de uitspraak in eerste aanleg en hoger beroep verschilden beide zaken niet veel (9 en 10 maanden) van elkaar.

³⁰⁶ ‘Voor Kokmeijer is er volop leven na de doodschop’, *De stentor (diverse edities)* 18 maart 2005.

5.4 Tussenconclusie

Mede door de verschillende ontwikkelingen beschreven in de voorgaande hoofdstukken bestaat er enorm veel interesse voor het strafrecht. Kortom: het strafrecht is hot. Indien echter in de periode voorafgaand aan het onderzoek terechtzitting de media-aandacht buitensporig is, zijn hier ook nadelen aan verbonden. Het risico van een *trial by media* ligt dan op de loer. De verdachte staat in dat geval niet alleen voor de rechter, maar ook voor – de naam zegt het al – de media en dus de maatschappij terecht. Over de verdachte en de zaak is in alle soorten media negatieve en beschuldigende informatie te vinden, kortom ze zijn ‘all over the place’. Dit zorgt voor maatschappelijke onrust, een beeldvorming en veroordeling bij het grote publiek. Naast het risico dat ook betrokkenen en rechters erdoor worden beïnvloed, zal de uitspraak van de rechter dan ook niet vaak meer worden geaccepteerd in de maatschappij.

Vervolgens is in dit hoofdstuk een start genomen bij de toepassing van het theoretisch kader in de praktijk. Bij de vergelijking van de hoeveelheid en soort media-aandacht van drie mediagerichten en drie vergelijkbare maar minder geruchtmakende zaken, vielen een aantal punten op. Bij de zaken bekend uit de media waren niet alleen de journalisten actiever, maar traden ook politie en OM actiever richting de media op en gaven daartoe meer informatie. Tevens advocaten, slachtoffers en/of nabestaanden zochten op hun beurt de media vaker op. Bedacht dient te worden dat door dit ‘meedoen’ van alle partijen een zaak dan ook pas echt geruchtmakend kan worden. Daarnaast gaven meer deskundigen en/of betrokkenen een reactie, verschenen meer details over de verdachten in de media en verschilde de snelheid waarmee de zaken op zitting werden gebracht. De geruchtmakende zaken leidden daarbovenop altijd tot een (herleving van) een discussie in de maatschappij. Bovendien werden er in twee zaken, ondanks de vergelijkbaarheid van de andere twee zaken, door het OM of de rechter andere keuzes gemaakt. De rechtszaken in de Facebookmoord vonden (op één na) bijvoorbeeld in de openbaarheid plaats, terwijl de andere zaak – tevens een minderjarige verdachte – achter gesloten deuren plaatsvond. In de zaak Niels Kokmeijer werd Bouaouzan opzet verweten, terwijl in de andere zaak – tevens een grove overtreding – slechts om schuld aan het lichamelijk letsel werd verzocht.

6. De media en de uitspraak

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal de analyse worden uitgebreid naar de fase van de zitting en de fase daarna. In paragraaf 6.2 wordt dan ook een aantal vragen geformuleerd waarop zaken met media-aandacht en trials by media in de fase van en na de terechtzitting kunnen verschillen van zaken zonder dergelijke publiciteit. Het gaat hierbij met name over het verschil in strafmaat en de manier en hoeveelheid van motivering. Vervolgens wordt aan de hand van dit kader een vergelijking gemaakt tussen de drie geruchtmakende zaken uit de media-analyse van het voorgaande hoofdstuk en een drietal soortgelijke zaken zonder dergelijke media-aandacht. De centrale vraag hierbij is of de zaken en uitspraken – met name op het gebied van strafmaat en motivering – erg van elkaar verschillen. Het hoofdstuk sluit in paragraaf 6.4 af met een tussenconclusie.

6.2 Analyse kader

In paragraaf 5.3.1 is het eerste onderdeel van het analysekader weergegeven, namelijk voor de periode voorafgaand aan de zitting. In deze scriptie zijn daarnaast ook punten aangewezen waarop een mediagericht ten tijde van de zitting en de periode daarna kan verschillen van een zaak zonder buitensporige media-aandacht. Op welke punten een spraakmakende zaak anders wordt behandeld dan een ‘gewone’ zaak is hierbij dan ook de leidende vraag. Wederom is onder elk punt een aantal deelvragen opgesteld waaraan kan worden gedacht bij de vergelijking tussen de verschillende zaken. Het (vervolg van het) analysekader ziet er als volgt uit:

Analysekader

De zitting

8. Strafmaat

- a. Wijkt de beslissing en/of de straf af van de eis van de officier van justitie?
- b. Wijkt de soort straf af?
- c. Wijkt de hoogte van de straf af?
- d. Is de media-aandacht meegenomen bij de bepaling van de straf?
- e. Is er verschil te ontdekken in de (hoogte van de) schadevergoeding?

9. Motivering

- a. Is de motivering uitgebreider of juist minder uitgebreid?
- b. Verschillen de gronden voor toe- of afwijzing?
- c. Acht de rechter een ander(e) (vorm van een) strafbaar feit bewezen?
- d. Wordt de media-aandacht in de motivering genoemd?

Na de zitting

10. Publiciteit na zitting

- a. Verschilt de hoeveelheid en aard van de media-aandacht na de zitting?
- b. Is er (on)tevredenheid over de uitspraak te bespeuren?

In de volgende paragrafen zal een zestal uitspraken aan de hand van dit schema met elkaar worden vergeleken. Dit betreffen de zaken waarvan in hoofdstuk 5 een media-analyse is gemaakt, namelijk aan de ene kant de uit de media bekende Facebookmoord, de zaak van de taxichauffeur op het Leidseplein en de zaak Niels Kokmeijer en aan de andere kant enigszins vergelijkbare zaken die zonder dergelijke media-aandacht zijn gebleven. Bij de vergelijking zullen de relevante punten uit het analysekader worden aangegeven. Vooropgesteld dient te worden dat het nooit om twee identieke zaken gaat en beiden altijd (op details) van elkaar zullen verschillen. Het is onmogelijk twee precies dezelfde strafzaken te vinden waarvan de ene wel buitensporige media-aandacht heeft gehad en de ander niet. Dit dient bij de vergelijking altijd in gedachten te worden gehouden. Verschillen kunnen (en zullen) onder andere zitten in de status van de dader, de plaats van het delict, de reden van het plegen en het aantal gepleegde strafbare feiten. Voordat er met de vergelijking kan worden begonnen, zullen dan ook telkens de meest uit het oog springende verschillen worden aangegeven. Naast deze belangrijkste verschillen wordt in iedere strafzaak rekening gehouden met de aard, de ernst en de omstandigheden van het geval, alsmede met de persoon van de verdachte. Deze elementen zullen dan ook nooit hetzelfde zijn. Er zal, indien nodig, tijdens de vergelijking tevens op andere verschillen worden gewezen.

6.3 Vergelijking van de strafzaken

6.3.1 Facebookmoord en de zaak ‘moord door een minderjarige’

Uit de beschrijving in paragraaf 5.3.2 kan worden afgeleid dat de zaken van Hannes Mager en de zogenaamde Facebookmoord vergelijkbaar zijn, daar het in beide zaken om een steekpartij en een bewezen moord gepleegd door een minderjarige gaat. Er zijn echter ook meerdere verschillen aan te wijzen. Allereerst zijn er bij de Facebookmoord meerdere verdachten en zal hier slechts de zaak van hoofddader Jinhua K. worden vergeleken met die van de moordenaar van Hannes. Een ander groot verschil is dat Jinhua K. meerdere strafbare feiten heeft gepleegd door naast Winsie ook haar vader met een mes te steken.

(8) De eis van de officier van justitie tegen Jinhua K. betrof maximale jeugddetentie voor de duur van één jaar en de maatregel van plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (verder: PIJ-maatregel) voor de duur van twee jaar. De rechter kwam uiteindelijk tot de volgende op te leggen straf: één jaar jeugddetentie en drie jaar PIJ-maatregel, waarvan de laatste voorwaardelijk. De duur van de maatregel is dan ook langer dan door de officier van justitie is geëist, omdat de rechtbank uit het requisitoir van de OvJ meende af te leiden dat beoogd was de maximale straf en maatregel op te leggen. Tegen de 15-jarige moordenaar van Hannes Mager had de OvJ negen maanden jeugddetentie en twee jaar PIJ-maatregel gevorderd. De rechter besliste in dit geval overeenkomstig deze eis.

Een eerste verschil is dan ook dat de rechter in de mediagevoelige zaak afweek van de eis van de OvJ en in de andere zaak niet. Overeenkomstig is dat in beide zaken dezelfde soort straf

(jeugddetentie) en maatregel (Plaatsing in Jeuginrichting) zijn opgelegd. Beide daders waren dan ook verminderd toerekeningsvatbaar verklaard. Wel zit er een verschil in de hoogte, daar Jinhua drie maanden langer in jeugddetentie dient te verblijven en één jaar voorwaardelijk PIJ-maatregel extra krijgt opgelegd. Jinhua heeft echter ook een tweede strafbaar feit gepleegd.

(8 en 9) De motivering in de Facebookmoordzaak is uitgebreider en langer dan de motivering in de andere zaak.

Met betrekking tot de strafbaarheid van de verdachten wordt beiden zwaar aangerekend dat ze zich schuldig hebben gemaakt aan een zeer ernstig feit: ze hebben slachtoffers grootste goed ontnomen, namelijk zijn of haar leven. Beiden hadden zich kunnen bedenken, maar hebben dit niet gedaan. De beroepen op de strafuitsluitingsgronden psychische overmacht (Jinhua) en noodweer of noodweereces ('15-jarige jongen') werden dan ook van tafel geveegd en beide verdachten werden strafbaar geacht. De moordenaar van Hannes werd daarnaast aangerekend dat hij geen openheid van zaken had gegeven door leugenachtige verklaringen af te leggen en zijn handelen goed te praten.

In beide strafzaken wordt (de invloed van) de media niet letterlijk in de motivering genoemd en is dan ook niet als reden voor een bepaalde soort of hoogte van de straf gegeven. In de Facebookmoord wees de rechter bij het vaststellen van de sanctie – net als bij de beslissing omtrent de openbaarheid van de zittingen – echter duidelijk(er) op de impact van de moord op geheel Nederland. Bij de motivering van de sanctie(s) is namelijk meegenomen dat 'deze gebeurtenis een enorme schok in de buurt, de stad en het land (heeft) teweeggebracht'. In de zaak tegen de 15-jarige moordenaar van Hannes wordt buiten de attendering op de georganiseerde stille tocht in de buurt 'enkel' gesteld dat 'de dood van Hannes (...) een grote schok voor familie en vrienden (was)'.

(10) Zoals in paragraaf 5.3.2.2 is weergegeven, heeft de uitspraak in de zaak tegen Jinhua K. zeer veel media-aandacht gekregen. Na de uitspraak verschenen er nog steeds berichten, onder andere over het feit dat Jinhua zich neerlegde bij zijn straf,³⁰⁷ de discussie over de invloed van de sociale media,³⁰⁸ maar ook over de plaatsing van een wensboom op het schoolplein van de school waar Winsie op zat.³⁰⁹ Het betrof dan ook subjectieve berichtgeving, veelal met een emotionele lading. De uitspraak in de moord van Hannes Mager werd, zoals weergegeven in paragraaf 5.3.2.1, enkel kort bericht. Na de uitspraak is er in de media geen aandacht meer aan de zaak besteed.

Over de uitspraak van de Facebookmoord is veel ontevredenheid te bespeuren. De vader van Winsie vat dit kernachtig samen door te zeggen dat de uitspraak niet als een verrassing kwam, maar dat hij toch teleurgesteld is: 'Ik ben mijn dochter kwijt en hij krijgt één jaar cel. Dat verschil is wel heel groot.' Verder zei hij te hopen dat de politiek gaat nadenken over de mogelijkheid in

³⁰⁷ o.a. 'Dader Facebookmoord accepteert straf (3)', *ANP* 17 september 2012; 'Dader Facebookmoord gaat niet in beroep', *Metro* 18 september 2012.

³⁰⁸ Naast diverse ingezonden brieven zie o.a.: 'Toon een beetje respect voor de massamens', *De Volkskrant* 26 september 2012; 'Het staat op Twitter, stuur snel een cameraploeg!', *Trouw* 27 september 2012.

³⁰⁹ 'Levensboom voor slachtoffer Facebookmoord', *ANP* 9 oktober 2012; 'Wensboom voor Winsie', *De Telegraaf* 10 oktober 2012.

uitzonderlijke gevallen minderjarigen langere straffen op te leggen.³¹⁰ Op deze opmerking werd vervolgens gereageerd.³¹¹ Ook dit soort berichtgeving is niet over de andere moordzaak te vinden.

6.3.2 Zaak taxichauffeur Leidseplein en de zaak 'zware mishandeling de dood tot gevolg'

In paragraaf 5.3.3 zijn de zaken van de taxichauffeur op het Leidseplein en van de zware mishandeling en dood van Frank Hermsen beschreven. In beide zaken ging het om (zinloos) geweld alias een vechtpartij. Beide verdachten hebben het slachtoffer één rake klap gegeven, waardoor deze is te komen overlijden. Er zijn echter ook verschillen tussen de zaken, allereerst in de dader. In de geruchtmakende zaak betrof dit een geoefend vechtsporter die het feit in de hoedanigheid van taxichauffeur pleegde. De taxichauffeur stond daarnaast terecht voor een ander, twee jaar eerder gepleegd delict. In de zaak Hermsen werd verdachte 'slechts' vervolgd voor de zware mishandeling. Daarnaast had het slachtoffer in de zaak van de taxichauffeur ook een eigen aandeel, daar hij zelf had gedronken, had gescholden en geslagen. In de zaak Hermsen ging er geen ruzie aan de klap vooraf.

(8) In de zaak tegen de taxichauffeur Sidi B. heeft de OvJ in eerste aanleg een gevangenisstraf voor de duur van drie jaar geëist. De rechtbank heeft hem vervolgens veroordeeld voor zware mishandeling de dood ten gevolge hebbend en een gevangenisstraf voor de duur van twee jaar opgelegd. Het Hof achtte slechts mishandeling de dood ten gevolge hebbend bewezen en heeft de straf verlaagd naar 20 maanden. De strafeis tegen Sjonnie v.d. H. bedroeg een gevangenisstraf van drie jaar, waarvan zes maanden voorwaardelijk en een bijbehorende proeftijd van drie jaar. Als bijzondere voorwaarde was reclasseringstoezicht geëist. De rechtbank ging met deze strafeis van de OvJ mee, maar vond een proeftijd van twee jaar voldoende. Het Hof liet deze straf in stand.

Een eerste verschil zit dan ook in het feit dat de opgelegde straf aan Sidi B. meer afweek van de door de OvJ geëiste straf dan in de andere, minder bekende, zaak. Dit verschil werd door de uitspraak en strafoplegging van het Hof nog groter.

Overeenkomstig is het feit dat beiden een gevangenisstraf hebben gekregen, zij het dat Sjonnie een voorwaardelijk deel heeft gekregen en daartoe trainingen (dader-slachtofferproject, agressieregulatie en/of alcoholgebruik) dient te volgen. Een verschil zit wel degelijk in de hoogte van de gevangenisstraf, daar die van de taxichauffeur lager is. Dat de straf in hoger beroep lager was, is te verklaren doordat slechts mishandeling in plaats van zware mishandeling was bewezen. Het feit dat de gevangenisduur in eerste aanleg al van elkaar verschilde, is te verklaren doordat de rechter mee is gegaan met het standpunt van de verdediging en expliciet rekening heeft gehouden met de grote media-aandacht: 'De rechtbank weegt voorts mee dat verdachte te maken heeft gehad met grote media-aandacht, waarbij hij met naam en toenaam is vermeld. Verdachte zal eventuele gevolgen van die aandacht ook na afloop van deze strafzaak blijven ondervinden.' Daarnaast had Rob ook enig schuld, daar hij had gedronken, Sidi had uitgescholden en hem een tik had gegeven. Maar aan de

³¹⁰ o.a. 'Vader Winsie vindt straf te laag', *BN DeStem* 4 september 2012.

³¹¹ o.a. 'Het is niet barmhartig om mild te straffen; Column', *NRC Handelsblad* 7 september 2012.

andere kant waren er – afgezet tegen Sjonnie v.d. H. – ook veel strafverzwarende omstandigheden, zoals het plegen van het misdrijf in de hoedanigheid van taxichauffeur, het zijn van een geoefend kickbokser en het feit dat hij voor een extra strafbaar feit is veroordeeld.

(9) De motivering van zowel de rechtbank als het hof zijn uitgebreider en langer in de zaak Taxichauffeur Leidseplein dan in de andere zaak.

De rechtbank achtte bewezen dat taxichauffeur Sidi door de harde vuistslag willens en wetens de aanmerkelijke kans had aanvaard dat hij slachtoffer zwaar lichamelijk letsel zou toebrengen. Het Hof stelde vast dat verdachte eenmaal met zijn vuist tegen slachtoffers hoofd heeft gestompt, maar achtte voorwaardelijk opzet op het toebrengen van zwaar lichamelijk handelen niet bewezen ‘gelet op het handelen van de verdachte, de uiterlijke verschijningsvorm daarvan en de omstandigheden waaronder dat handelen heeft plaatsgevonden’. In de andere zaak achtte het Hof ook bewezen dat verdachte slachtoffer hard tegen zijn hoofd had gestompt. Het Hof vervolgde (simpelweg) dat ‘het toedienen van een (vuist-)slag tegen het gezicht/hoofd gemakkelijk kan leiden tot zwaar lichamelijk letsel. Verdachte heeft door te handelen zoals hieronder is bewezenverklaard bewust de aanmerkelijke kans aanvaard dat hij zwaar lichamelijk letsel aan het slachtoffer zou toebrengen.’ In deze zaak was opzet op zwaar lichamelijk letsel dus wél bewezen. De redenen die het Hof hiervoor geeft zijn echter ook op de zaak tegen de taxichauffeur toe te passen. Wat hier precies het verschil maakt, is dan ook niet geheel duidelijk.

(10) Na afloop van de rechtszaken tegen Sidi B. verdween niet alle media-aandacht. Zo werd er bericht over het neerleggen van een gedenktegels bij de taxistandplaats op het Leidseplein en werd bij de bekendmaking van de verplaatsing van en de uiteindelijke verhuizing van de taxistandplaats naar de gebeurtenis verwezen.³¹² Daarnaast werd er bericht over de vrijlating van Sidi,³¹³ verscheen er een vragende blog of hij na zijn straf weer als taxichauffeur aan de slag mag³¹⁴ en werd de discussie over toezicht op taxistandplaatsen doorgezet, waarbij regelmatig naar het incident werd verwezen.³¹⁵ Nabestaanden van Rob, zoals zijn weduwe, verschenen regelmatig in deze berichtgeving. Bij discussies of artikelen over de wetgeving omtrent de taxibranche wordt nog altijd vaak verwezen naar de dood van Rob Sitek.³¹⁶ Na de uitspraak van het Hof in de andere zaak ‘zwere mishandeling de dood tot gevolg’ verscheen nog enkele berichtgeving. Dit betrof met name een verwijzing of herinnering indien er interviews met spelers van of nieuws over de oud-voetbalclub van slachtoffer verscheen. Zo

³¹² ‘Gedenktegels Sitek op Leidseplein’, *Nieuws RTV N-H* 5 november 2010, <www.rtvnh.nl>; ‘Het enige dat ik kan voor Rob is vechten’, *Metro* 5 november 2010; ‘Taxistandplaats Leidseplein verdwijnt’, *Nieuws RTV N-H* 13 juli 2011, <www.rtvnh.nl>; ‘Taxistandplaats Leidseplein verdwijnt’, *ANP* 13 juli 2011; ‘Taxi’s Amsterdam verhuizen in weekend’, *Nieuws RTV N-H* 15 september 2011, <www.rtvnh.nl>.

³¹³ ‘Moordende taxichauffeur al weer vrij’, 2 augustus 2011, <www.geenstijl.nl>.

³¹⁴ ‘Mag Sidi Mohamed B. weer op de taxi?’, <www.red-amsterdam.nl>.

³¹⁵ ‘Misstanden taxi hard aangepakt; Handhavers delen forse boetes uit bij controles’, *De Telegraaf* 25 september 2012.

³¹⁶ Bijvoorbeeld: ‘Mooi taxiplan, maar papier is geduldig’, *Het Parool* 14 maart 2011.

wordt daar jaarlijks de ‘Frank Hermsen-penaltybokaal’ uitgereikt³¹⁷ en werd er vijf jaar na datum een herdenkingswedstrijd voor hem gespeeld.³¹⁸

Over de uitspraken in de zaak van de taxichauffeur waren, zoals uit paragraaf 5.3.3.2 blijkt, ontzettend veel teleurgestelde en ontevreden reacties, met name van de nabestaanden van Rob. De broer van Rob verklaarde na de uitspraak van de rechtbank het ongelooflijk te vinden dat het leven van zijn broer slechts twee jaar cel waard is. Hij vervolgde: ‘Wij zijn onthutst en zeer teleurgesteld in de rechtspraak van ons land’.³¹⁹ Ook de weduwe gaf in een interview met SBS6 aan geen vertrouwen meer in het systeem te hebben.³²⁰ Met betrekking tot de andere zaak waren dergelijke negatieve reacties over de uitspraak niet te vinden. De nabestaanden hadden geen begrip voor de beslissing van Sjonnie v.d. H. in hoger beroep te gaan, maar spraken zich niet uit tegen de opgelegde straf. Ze wilden de zaak achter zich laten.³²¹

6.3.3 Zaak Niels Kokmeijer en de ‘sliding-zaak’

Van de zaak Niels Kokmeijer en de andere ‘sliding-zaak’ is in paragraaf 5.3.4 een beschrijving en media-analyse gemaakt. Bij beide zaken gaat het om een zware overtreding op het voetbalveld met zwaar lichamelijk letsel als gevolg, maar ook deze zaken zijn zeker niet identiek. Enkele belangrijke verschillen zitten allereerst in het feit dat het bij de eerste zaak gaat om professionele voetballers en de tweede zaak amateurvoetbal betreft en ten tweede dat er (daardoor) geen beeldmateriaal van de actie bestaat. De zaak Niels Kokmeijer is daarnaast tot bij de Hoge Raad gekomen, de andere zaak tot aan het Hof.

(8) De eis van de officier van justitie tegen Bouaouzan betrof een voorwaardelijke gevangenisstraf voor de duur van zes maanden met een proeftijd van twee jaar, alsmede een werkstraf voor de duur van 240 uur, subsidiair vervangende hechtenis. Bouaouzan werd door de rechtbank veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van zes maanden (proeftijd 2 jaar) en een taakstraf van 200 uur, subsidiair vervangende hechtenis. Dit was iets lager, maar kwam ongeveer overeen met de eis van het OM. In hoger beroep viel de taakstraf weg en werd Bouaouzan enkel veroordeeld tot zes maanden voorwaardelijke straf. Deze uitspraak werd door de Hoge Raad bevestigd. Hiermee verschilde de opgelegde straf meer van de geëiste straf. Tegen de amateurvoetballer had de OvJ een taakstraf van 80 uur geëist en, indien de werkstraf niet naar behoren zou worden verricht, vervangende hechtenis. De rechter legde een werkstraf van 60 uur en subsidiair vervangende hechtenis op. Deze werkstraf werd door het Hof slechts in voorwaardelijke vorm opgelegd, met een proeftijd van twee jaar.

³¹⁷ ‘VAN DE VELDEN – Hoogland Sparta Nijkerk Roda’46 IJsselmeervogels Quick Valleivogels’, *AD/Amersfoortse Courant* 24 mei 2006; ‘Velthuizen laat het afweten...’, *AD/Amersfoortse Courant* 29 augustus 2011.

³¹⁸ ‘Sport Kort’, *AD/Amersfoortse Courant* 14 november 2009; ‘Herdenkingswedstrijd voor Frank Hermsen’, *RTV Utrecht* 17 november 2009, <www.rtvutrecht.nl>.

³¹⁹ ‘Familie Sitek verbijsterd over straf taxichauffeur’, *De Telegraaf* 22 april 2010.

³²⁰ ‘Burgerinitiatief bij zaak Sitek’, *Hart van Nederland SBS6* 27 april 2010, <www.hartvannederland.nl>.

³²¹ ‘Vader Hermsen: wij moeten dit de rest van ons leven dragen – Ongelof bij hoger beroep’, *AD/Amersfoortse Courant* 22 december 2005.

Een eerste verschil zit dan ook in het feit dat de uiteindelijk opgelegde straf tegen Bouaouzan meer verschilde van de eis van de OvJ dan in de andere zaak. Andere verschillen zitten in de soort en de hoogte van de opgelegde straffen: voorwaardelijke gevangenisstraf in de zaak Kokmeijer tegenover een (voorwaardelijke) taakstraf in de andere zaak. De hoogte van de (later vervallen) taakstraf van Bouaouzan verschilde tevens erg van die opgelegd aan de amateurvoetballer. Verklaringen voor deze verschillen zitten in het feit dat is bewezen dat Bouaouzan voorwaardelijk opzet tot het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel heeft gehad en de amateurvoetballer slechts (bewuste) schuld aan dergelijk letsel had.

(9) De motiveringen van zowel de rechtbank als het hof zijn in de zaak Kokmeijer uitgebreider en langer dan de motiveringen in de andere zaak.

De rechtbank acht bewezen dat Bouaouzan zich door de actie willens en wetens heeft blootgesteld aan de aanmerkelijke kans dat hij niet de bal, maar het slachtoffer zou raken en hem daardoor zwaar lichamelijk letsel zou toebrengen. Waarom in deze zaak wel opzet is aangenomen en in de andere niet, zou kunnen worden verklaard door het feit dat het om een professionele voetballer ging en er filmmateriaal beschikbaar was, maar de rechter heeft zich daar niet over uitgelaten. Bovendien waren, de motivering van de rechters lezende, beide overtredingen ontzettend grof en niet voetbalwaardig. De rechtbank neemt in de zaak tegen Bouaouzan slechts het volgende in aanmerking: naar algemene ervaringsregels is de kans op zwaar lichamelijk letsel groot bij het op hoge snelheid en kracht, met gestrekt been en geschoeide voet raken van andermans been; het inkomen met gestrekt been wordt bestraft met een rode kaart; slachtoffer had het been bij de bal. Deze bewezenverklaring betreffende het opzet zou dan ook volledig op de andere zaak van toepassing kunnen zijn. In die zaak stelt de rechter na het schetsen van de betreffende actie slechts dat ‘gelet op het voorgaande (...) de politierechter van oordeel (is) dat niet wettig en overtuigend is bewezen dat de verdachte het primair ten laste gelegde (d.w.z. zware mishandeling, AS) heeft begaan’. Er zit dan ook een verschil in de gronden voor toe- of afwijzing.

Bij de motivering van de straffen die aan Bouaouzan worden opgelegd, wordt de media-aandacht niet genoemd. Wel wordt zijn voorbeeldfunctie genoemd en de omstandigheid dat zijn verrichtingen de voetbalwereld in een kwaad daglicht hebben gesteld en hebben bijgedragen aan normvervaging in de maatschappij als geheel.

(10) Zoals weergegeven in paragraaf 5.3.4.2 hebben de uitspraken van de rechts- en arbitragezaken rondom het incident-Kokmeijer veel media-aandacht gekregen. Dit betekende echter niet het einde van de berichtgeving over de gebeurtenis en de betrokken personen. Over Niels Kokmeijer verscheen en verschijnt er nog regelmatig nieuws. Zo werd hij columnist voor *De Stentor*,³²² bondscoach van het

³²² ‘Kokmeijer geeft mening in column ‘Buitenspel’’, *De Stentor (diverse edities)* 17 september 2005.

Nederlands beachsoccersteam,³²³ opende hij het meldpunt Fair Play³²⁴ en gaf hij nog regelmatig interviews.³²⁵ Ook de eventueel gemaakte medische misser trok veel media-aandacht.³²⁶ Deze berichtgeving en interviews leveren nog altijd veel reacties van lezers op. Daarnaast zijn er verschillende blogs³²⁷ en verscheen Niels op televisie, zoals in het programma ‘Hoe is het toch met...’.³²⁸ Indien aan mensen wordt gevraagd naar ernstige sportongelukken wordt Niels Kokmeijer dan ook nog altijd genoemd.³²⁹ In dergelijke lijstjes staat hij altijd hoog genoteerd.³³⁰ Ook over (de voetbalcarrière van) Bouaouzan werd bericht, zoals zijn overstap naar andere clubs. In deze berichtgeving werd hij telkens herinnerd aan de overtreding op Niels Kokmeijer, zelfs in 2012. Bouaouzan zei hierover dan ook de sprekende woorden: ‘Het is iets wat me voor het leven zal achtervolgen’.³³¹ Hierbij speelt mee dat hij voor de strafzaak al een bekende voetballer was. In het tijdschrift NUsport deed hij in oktober 2012 voor het eerst zijn eigen verhaal.³³² Ten slotte werd en wordt in de nog altijd gevoerde discussie of voetbalovertredingen dienen te worden bestraft, permanent verwezen naar het incident-Kokmeijer.³³³ Vaak indien een voetballer een grove overtreding maakt die ernstige gevolgen heeft voor de tegenstander, wordt dit voorbeeld erbij gehaald. De (uitspraak in de) andere zaak werd, zoals weergegeven in paragraaf 5.3.4.1, slechts in één krantenartikel belicht.

6.4 Tussenconclusie

Het vervolg van het analysekader, de invloed van de media op de rechter, is in dit hoofdstuk behandeld. Snel wordt geroepen dat de media invloed heeft op de behandeling van een strafzaak, maar zo eenvoudig als wordt gesteld, is dit niet aan te tonen. De vergelijking van strafzaken is namelijk lastig, daar het nooit om twee identieke zaken gaat. Bij de beperkte vergelijking in deze scriptie strafte de rechter uiteindelijk niet evident anders in de geruchtmakende zaken ten opzichte van de onbekende zaken. Bij de analyse van de uitspraak, strafmaat en motivering van de drie geruchtmakende zaken met de drie vergelijkbare zaken zonder dergelijke media-aandacht, vielen echter wel een aantal punten op. Allereerst was bij alle drie de geruchtmakende zaken het verschil tussen de door de OvJ geëiste straf en de uiteindelijk opgelegde straf groter dan bij de andere zaken. Daarnaast verschilden de opgelegde straffen wel telkens iets van elkaar. Ten opzichte van de ‘normale zaken’ werd in de zaak omtrent de Facebookmoord een hogere straf opgelegd, in de zaak tegen de taxichauffeur een lagere en in de zaak

³²³ ‘PAALBERICHT Kokmeijer aan slag bij strandvoetbalbond’, *De Stentor (diverse edities)* 5 januari 2006.

³²⁴ ‘SPORTIVITEIT Niels Kokmeijer opent meldpunt Fair Play’, *De Gelderlander* 6 september 2006.

³²⁵ Bijvoorbeeld: ‘De verschrikkingen van een jaar zonder voetbal’, *De Volkskrant* 23 december 2005; ‘Moedeloos, maar niet gebroken; “Als ik een van mijn oude clubs zie voetballen, is dat heel confronterend”’, *Eindhovens Dagblad* 16 december 2006; ‘Ik ben niet het type dat instort; Zo blijft Niels Kokmeijer geïnspireerd’, *NRC Next* 30 april 2010; ‘Niels Kokmeijer: ‘Het was een soort van aanslag’’, *Elf Voetbal Magazine* 22 april 2011; ‘Het gaat heel goed met me’, *AD* 21 augustus 2012.

³²⁶ Bekendgemaakt op Eredivisie Live; daarnaast o.a.: “Fouten bij behandeling Kokmeijer”, *RTV Oost* 11 november 2008, <www.trvoost.nl/archief>; ‘Foute diagnose Kokmeijer’, *De Telegraaf* 11 november 2008;

³²⁷ Bijvoorbeeld ‘Niels Kokmeijer had nog kunnen voetballen! (met filmpje)’ op <www.voetbal.blog.nl>.

³²⁸ ‘Hoe is het toch met...’, *EO Nederland* 1, 19 april 2011.

³²⁹ ‘Ploeggenoten Weylandt verlaten Giro’, *NOS Journaal* 11 mei 2011, <www.nos.nl>.

³³⁰ ‘Voetbal & doodschoppen – Top 10 Van Ewals Lienen en Danny Hesp tot Eduarda da Silva’, *AD* 26 februari 2008.

³³¹ ‘Bouaouzan opgebloeid bij Helsingborgs IF’, *RTV Oost* 3 oktober 2012, <www.trvoost.nl/archief>.

³³² ‘De boetedoening van Bouaouzan’, *NUsport* 4 oktober 2012, <www.nusport.nl>.

³³³ ‘Moeten voetbalovertredingen bestraft worden?’, *Lunch Radio* 1, 12 oktober 2010.

tegen Bouaouzan een andere soort straf. Ondanks de vergelijkbaarheid werd in twee van de drie zaken een ander(e) (vorm van het) delict bewezen. In zaak taxichauffeur Leidseplein werd mishandeling bewezen, terwijl in de vergelijkbare zaak zware mishandeling werd bewezen. In de zaak Niels Kokmeijer werd de opzetvorm bewezen, terwijl in de vergelijkbare zaak slechts schuld werd bewezen. Opmerkelijk hierbij is dat de motivering waarmee deze zwaardere vorm werd gerechtvaardigd telkens ook op de andere zaak kon worden toegepast. Verder was opvallend dat in alle drie de bekende zaken de motivering langer en uitgebreider was en verwees de rechter indirect of direct naar hetgeen de zaak teweeg had gebracht. Na de uitspraak bleef er meer aandacht voor de geruchtmakende zaken dan voor de andere zaken en was er meer ontevredenheid over de uitspraken van de Facebookmoord en de taxichauffeur van het Leidseplein dan over de vergelijkbare zaken. Aanleiding voor een verdergaand en uitgebreider onderzoek is er dan ook zeker.

7. Conclusie

7.1 Inleiding

Nieuws gaat als een lopend vuurtje. Dat was de uitspraak waar deze scriptie mee begon. Aan het einde van deze scriptie komend, is het duidelijk dat – hoewel het om een oude uitdrukking gaat – deze heden ten dage meer dan ooit de spijker op zijn kop slaat. De medialisering van de samenleving zorgt ervoor dat nieuws nóg sneller kan worden verspreid. Door de medialisering van de strafrechtspleging slaat dit ook op nieuws omtrent het strafrecht in het algemeen en strafzaken in het bijzonder. De voor- en nadelen van publiciteit over strafzaken, de rollen van de procespartijen en andere betrokkenen en een beschrijving van het fenomeen *trial by media* maakte het theoretisch kader van de scriptie compleet. Uit dit theoretisch gedeelte is vervolgens een analysekader ontwikkeld waaraan een aantal rechtszaken zijn getoetst. Aan de hand van deze twee lijnen, theorie en toepassing in de praktijk, werd de volgende probleemstelling opgesteld:

De impact van de media, een trial by media en daarbij behorende belangen nader beschouwd: wat is en hoe ontstaat een trial by media en hebben de media invloed op de behandeling van een strafzaak, de uitspraak, de motivering en de uiteindelijke straftoemeting?

In deze conclusie zal worden geprobeerd een antwoord te formuleren op bovenstaande vraag. In paragraaf 7.2 zal (de ontwikkeling van) het theoretisch kader worden geschetst, waarna in paragraaf 7.3 het analysekader volgt. Hierbij worden tevens de bevindingen van de vergelijking van de verschillende zaken weergegeven. De scriptie eindigt in paragraaf 7.4 met een laatste woord.

7.2 Theoretisch kader

Voordat over de invloed van de media kan worden geoordeeld, wat snel en eenvoudig wordt geroepen, is het allereerst van belang te bepalen wie de media zijn. Hierbij kan een tweetal indelingen worden gemaakt. Allereerst naar het soort communicatiemedium (oude en nieuwe, waaronder sociale media) en daarnaast naar de personen die het nieuws brengen (professionele verslaggevers, amateurbloggers en websitehouders en het publiek in het algemeen). Daarnaast is met betrekking tot media-aandacht over strafzaken het onderscheid naar het moment van belang (vooraf, tijdens of na afloop van de rechtszaak).

De samenleving is door de komst van steeds meer communicatiemiddelen, het toenemend bereik en de snelheid ervan sterk gemedialiseerd. De media hebben een grote invloed, maar moeten daarnaast stevig met elkaar concurreren. Berichtgeving moet dan ook nieuwswaardig zijn, wil het gepubliceerd worden. Daar het strafrecht volledig aan deze eisen voldoet, is ook de strafrechtspleging gemedialiseerd. Lopende strafzaken verschijnen dan ook regelmatig in het nieuws, maar het blijft niet bij het enkel verslag doen van de zitting. Voordat een rechter over de zaak heeft geoordeeld, is een zaak namelijk veel spectaculairder en sensationeler. Journalisten gaan dan ook op eigen onderzoek uit

om zo achter meer informatie en achterliggende verhalen te komen. Daarnaast doen politie, het OM, de rechter, advocaten en anderen deskundigen of betrokkenen regelmatig een duit in het zakje door het bekend maken van (voor hen gunstige) informatie. Bovendien is het gebruikelijk als journalist eigenhandig misdaadproblemen en/of strafzaken aan het licht te brengen of zelfs op te lossen. Dit heeft dan ook geleid naar sensatie- en onthullingsjournalistiek. Daarnaast verschijnen er steeds meer amateurs die een eigen website of blog (over criminaliteit) bijhouden en hun mening niet onder stoelen of banken steken. Het publiek kan hier vervolgens weer op reageren. Bovendien zijn de sociale media een immens populaire manier om nieuws te verspreiden en meningen te verkondigen. Concluderend kan dan ook worden gesteld dat de samenleving en strafrechtspleging niet meer zonder media zijn voor te stellen. Er wordt dan ook snel geroepen dat de media een enorme macht hebben en ook van invloed op een strafzaak kunnen zijn. Voordat dit kan worden beoordeeld, is het echter zaak de voors en tegens van media-aandacht voor een strafzaak tegenover elkaar te zetten.

Bij media-aandacht omtrent een strafzaak spelen verschillende en conflicterende belangen een rol. Belangen die vóór dergelijk aandacht spreken zijn het openbaarheidsbeginsel, het recht van de uitingsvrijheid en de positieve prikkel die ervan uitgaat voor politie en justitie. Geen berichtgeving over strafzaken leveren niet-Nederlandse taferelen op, waar een democratische rechtsstaat dan ook ver vanaf wilt blijven. Echter kunnen er ook (zwaarder wegende) belangen tegen publiciteit over strafzaken zijn en dient er dan ook een belangenafweging te worden gemaakt. Bij de tegenargumenten kan worden gedacht aan het belang van het onderzoek, belangen van privacy, het risico van een oorlog om beeldvorming, het uitgaan van te veel druk op politie en justitie en het belang van het recht op een fair trial. Indien er immers overvloedige negatieve en veroordelende berichtgeving over een verdachte verschijnt voordat een rechter over de schuldvraag heeft gesproken, bestaat er het risico van een *trial by media*. Dit begrip wordt snel en eenvoudig gebruikt. Opmerkelijk is echter dat er weinig duidelijkheid over bestaat, daar er niet veel literatuur over is te vinden. Voordat echter ook maar kan worden geïnsinueerd dat de verdachte is ‘afgemaakt’ door de media en dit vervolgens invloed heeft gehad op het strafproces, is het dan ook van belang dit begrip af te bakenen. Een *trial by media* betreft dan ook de situatie waarin een verdachte door middel van buitensporige en veroordelende aandacht in zowel de oude als de nieuwe media door de publieke opinie al schuldig wordt bevonden voordat een rechter hierover heeft geoordeeld, waardoor men niet meer open staat voor de uitspraak en er gevaren in de stigmatisering, de onschuldpresumptie, de legitimiteit van de (straf)rechtspleging en de beïnvloeding van autoriteiten, getuigen, deskundigen en uiteindelijk de rechter schuilen.

7.3 Analyse kader en toetsing

Naar aanleiding van het theoretische gedeelte geschetst in de eerste vier en halve hoofdstukken, is een analysekader ontwikkeld waarop een strafzaak met buitensporige media-aandacht kan verschillen van een zaak zonder dergelijke aandacht. Het gaat hier onder andere om de risico's van contrast in de

behandeling van de zaak, het gedrag van de procespartijen en de uiteindelijke uitspraak van de rechter. Het analysekader bestaat dan ook uit de volgende *tien categorieën*: (1) de rol van de verschillende soorten media; (2) het vervolgingsbeleid van politie en OM; (3) het mediabeleid van politie en justitie; (4) het mediabeleid van de raadsman en eventuele slachtoffer(s) en/of nabestaande(n); (5) het optreden van personen met aanzien in de media; (6) de privacy; (7) de snelheid van de zaak; (8) de strafmaat; (9) de motivering; en (10) de publiciteit na de uitspraak. Categorieën 1 tot en met 7 behoren dan ook tot de periode voorafgaand aan de zitting, categorieën 8 tot en met 10 hebben betrekking op de zitting zelf en de daaropvolgende periode.

Vervolgens is een drietal zaken bekend uit de media parallel aan een drietal vergelijkbare zaken zonder dergelijke media-aandacht op dit analysekader toegepast. Een nuancering hierbij is dat de zaken altijd op individueel niveau van elkaar verschillen, wat een vergelijking van strafzaken altijd lastig maakt. De zaken bekend uit de media betroffen de Facebookmoord, de zaak taxichauffeur Leidseplein en de zaak Niels Kokmeijer. Deze zaken hebben in alle soorten media ontzettend veel en vaak gekleurde aandacht (gehad). Over de andere zaken is uiteraard ook in meer of mindere mate bericht, maar dit viel in het niet bij de berichtgeving over de eerdergenoemde zaken. Bij de toepassing van de zaken op het analysekader kwamen bij alle drie de vergelijkingen veelal dezelfde punten naar boven. Zonder te stellen dat dit enkel door de druk vanuit de media en maatschappij kwam, vielen de volgende dingen op.

Bij de analyse van de periode voorafgaand aan de zitting viel allereerst op dat in de bekende zaken alle personen genoemd in het kader actiever waren. Opgemerkt dient te worden dat het actiever zijn van alle partijen inherent is aan en ook nodig is om te kunnen spreken van een bekende en geruchtmakende zaak. Het is dan ook logisch dat de partijen een reactie willen geven tussen al die berichtgeving, maar aan de andere kant hoeft dit (vanuit de druk van de media) niet altijd in het belang van de zaak te zijn. Echter, gingen in de bekende zaken de journalisten op eigen onderzoek, hielden amateurjournalisten blogs en websites bij en liet het publiek zich horen via reacties of de sociale media. Vaak was er tevens sprake van een wisselwerking tussen de verschillende media. Daarnaast waren politie en justitie actiever richting de media. Ze brachten de zaak in het nieuws, zochten de media vaker op en gaven meer informatie. Daarbovenop zochten advocaten, slachtoffers en/of nabestaanden de media vaker op en was opmerkelijk dat alle bekende zaken een discussie opende of heropende. De Facebookmoord over de rol en gevaren van sociale media, de zaak van de taxichauffeur over toezicht op taxistandplaatsen en de zaak Niels Kokmeijer over de vraag of grove sportovertredingen via het strafrecht moeten worden bestraft. Hiertoe gaven veel deskundigen en personen met aanzien hun mening. Met betrekking tot de analyse van de privacy van de verdachten kan worden gesteld dat deze in de Facebookmoord en de zaak Niels Kokmeijer niet was geschaad. De taxichauffeur is wel met naam en toenaam in de media verschenen. De snelheid waarmee de zaken op zitting zijn gebracht week in twee van de drie vergelijkingen sterk van elkaar af.

Bij de analyse van de (inhoudelijke) behandeling van de rechtszaak viel ook een aantal dingen op. De rechter heeft in de bekende zaken niet evident anders gestraft dan in de zaken die minder aandacht in de media hebben getrokken. Wel verschilde de straf telkens iets van elkaar, waarbij het verschil tussen de zaak van de taxichauffeur op het Leidseplein en de andere zaak het grootste was. Opvallend was wel dat bij alle drie de geruchtmakende zaken het verschil tussen de door de OvJ geëiste straf en de uiteindelijk opgelegde straf groter was dan bij de andere zaken. Ten opzichte van de 'normale zaken' werd in de zaak omtrent de Facebookmoord een hogere straf opgelegd dan geëist, in de zaak tegen de taxichauffeur een lagere en in de zaak tegen Bouaouzan een andere soort straf. Het verschil kan liggen aan afwijkingen in de eis van de officier van justitie, in de opgelegde straf door de rechter of aan een combinatie van beiden. Daarnaast was opvallend dat in alle drie de bekende zaken de motivering langer en uitgebreider was en dat de rechter indirect of direct verwees naar hetgeen de zaak had teweeggebracht. Bovendien was ook inhoudelijk bij elke vergelijking een opmerkelijk verschil te ontdekken. Ten eerste vonden de rechtszaken in de Facebookmoord in de openbaarheid plaats, terwijl de vergelijkbare zaak – tevens een minderjarige verdachte – achter gesloten deuren werd afgehandeld. Ten tweede werd in zaak van de taxichauffeur op het Leidseplein mishandeling bewezen geacht, terwijl in de andere zaak – tevens één rake klap – zware mishandeling werd bewezen. Ten derde werd in de zaak Niels Kokmeijer opzet bewezen, terwijl in de vergelijkbare zaak – tevens een grove overtreding – slechts schuld werd bewezen. Opmerkelijk hierbij is dat de motivering waarmee deze zwaardere vorm werd gerechtvaardigd telkens ook op de andere zaak kon worden toegepast.

Bij de analyse van de periode na afloop van de uitspraak viel op dat er meer aandacht voor de geruchtmakende zaken bleef dan voor de andere zaken. Tevens was er meer ontevredenheid over de bekende uitspraak te bespeuren dan over die van de vergelijkbare zaak. De daadwerkelijke invloed van de media op de betrokkenen en de legitimiteit van de rechtspraak op langere termijn is echter in een dergelijk kleinschalig onderzoek niet na te gaan. Daarvoor zouden meerdere partijen die ooit bij een dergelijke zaak zijn betrokken, dienen te worden ondervraagd. Opvallend was dat indien een publiek persoon betrokken raakt in een strafzaak (Bouaouzan), hij daar in de toekomst langer aan wordt herinnerd.

7.4 Tot slot

Uit bovenstaande kan worden geconcludeerd dat het effect van de media op de behandeling van strafzaken moeilijk is aan te geven. Uitspraken dat de media een enorme invloed heeft of dat er sprake is van een *trial by media* worden snel gedaan, maar de daadwerkelijke impact is niet zo eenvoudig aan te tonen. Allereerst bestaat er weinig literatuur en duidelijkheid over wat een *trial by media* precies is. Bovendien zijn een vergelijking en een analyse ingewikkelder dan op het eerste gezicht vaak lijkt. Strafzaken zijn nooit identiek, wat een vergelijking lastig maakt. Zelfs vergelijkbare zaken kennen verschillen waardoor een afwijkende behandeling is gerechtvaardigd. Details kunnen namelijk de doorslag geven. Bovendien verwijzen rechters vaak niet expliciet naar de invloed van de media-

aandacht op hun uitspraak. Daarnaast is in deze scriptie slechts een beperkt aantal zaken met elkaar vergeleken, waardoor er geen significante resultaten zouden kunnen uitrollen, maar er sprake is van een eerste aanzet.

Ondanks deze relativeringen vielen er toch een aantal punten op. Allereerst werd er in de bekende zaken, afgezet tegen de 'normale' zaken, niet evident anders (soort straf en strafmaat) gestraft. Alleen met betrekking tot het taxichauffeurarrest en de andere mishandelingszaak zouden vraagtekens bij het verschil in hoogte van de straffen kunnen worden gezet. Ten tweede week in alle bekende zaken de uiteindelijk opgelegde straf door de rechter meer af van de eis van de OvJ dan in de onbekende zaken. Ten derde was de motivering van de rechter in alle drie de geruchtmakende zaken langer en uitgebreider. Of de rechter hiermee inhaakt op het gevaar van ontevredenheid over de uitspraak is een uitgebreider onderzoek waard. In dat onderzoek zouden dan ook interviews dienen plaats te vinden met de personen die met de media-aandacht te maken hadden, zodat tevens de gevolgen na afloop van het proces kunnen worden weergegeven. Een grootschaliger onderzoek is tevens aan te bevelen, omdat in alle drie de zaken ten vierde een bijzonder inhoudelijk punt opviel.

Concluderend kan dan ook worden gesteld dat er meer dan voldoende aanleiding is voor een grootschaliger onderzoek en analyse in deze ingewikkelde materie. Uit het beperkte onderzoek uit deze scriptie blijkt namelijk al dat er spanning is tussen media-aandacht en een strafproces, zodat na een uitgebreider onderzoek waarschijnlijk concretere aanbevelingen kunnen worden gedaan.

Literatuurlijst

Bakker & Scholten 2009

P. Bakker & O. Scholten, *Communicatiekaart van Nederland: overzicht van media en communicatie*, Amsterdam: Kluwer 2009.

Becker & Van Praag 2006

U. Becker & P. van Praag, *Politicologie: basisthema's & Nederlandse politiek*, Apeldoorn: Het Spinhuis 2006.

Brants 2005

C.H. Brants, 'Trial by media: publiciteit in het vooronderzoek', in: A.H.E.C. Jordaans, P.A.M. Mevis & J. Wöretshofer, *Praktisch strafrecht: liber amicorum J.M. Reijntjes*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2005, p. 45-62.

Brants & Van Lent 2001 (1)

C.H. Brants & L. van Lent, 'Externe openbaarheid. Van vanzelfsprekendheid tot probleem', in: C.H. Brants, P.A.M. Mevis & E. Prakken (red.), *Legitieme strafvordering. Rechten van de mens als inspiratie in de 21^e eeuw*, Antwerpen: Intersentie 2001, p. 75-101.

Brants & Van Lent 2001 (2)

C.H. Brants & L. van Lent, aant. II bij art. 424 (suppl. 126, december 2001), in: Melai/ Groenhuijsen.

Commissie Meijering 2010

Commissie Meijerink, *Evaluatie van de organisatie van de strafzaak Wilders*, december 2010, <www.rechtspraak.nl>.

Commissie Van Rooy 2011

Commissie Van Rooy, *Rechtspraak in beeld. Evaluatie Wilders II en aanbevelingen voor de toekomst*, oktober 2011, <www.rechtspraak.nl>.

Van Cuilenburg, Neijens & Scholten 1999

J.J. van Cuilenburg, P. Neijens & O. Scholten, 'Trends in communicatie', in: J.J. van Cuilenburg, P. Neijens & O. Scholten (red.), *Media in overvloed*, Amsterdam: Amsterdam University Press 1999.

Van Cuilenburg, Scholten & Noomen 1992

J.J. van Cuilenburg, O. Scholten & G.W. Noomen, *Communicatiewetenschap*, Muiderberg: Coutinho 1992.

Doorenbos 2001

D.R. Doorenbos, 'Publiciteit in strafzaken versus de onschuldpresumptie', in: J.R. van Angeren, T. Barkhuysen & N.S.J. Koeman (red.), *1000 weken bestuursrecht. Bundel aangeboden aan Prof. mr. J.E.M. Polak bij zijn afscheid van Stibbe*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2001, p. 239-245.

Doorenbos 2007

D.R. Doorenbos, *Naming & Shaming*, Deventer: Kluwer 2007.

Elian & Koopmans 2001

A. Elian & I.M. Koopmans (red.), *Media & Strafrecht*, Deventer: Gouda Quint 2001.

Fokkens 2000

J.W. Fokkens, 'De onpartijdige en onafhankelijke strafrechter in (het begin van) het nieuwe millennium', in: J. de Hullu & W.E.C.A. Valkenburg (red.), *Door Straatsburg geïnspireerde grondnormen voor het Nederlandse strafproces*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2000, p. 147-160.

Franken 2011

A.A. Franken, 'Media en strafrechter', *DD* 2011-34.

Groenhuijsen 1991

M.S. Groenhuijsen, 'Slachtofferhulp en strafrechtsbedeling in Nederland', in: S. Snacken & D. Martin (red.), *Slachtofferhulp en strafrechtsbedeling: Studiedag vrijdag 26 oktober 1990 = Aide aux victimes et justice pénale : journée d'étude vendredi 26 octobre 1990*, p. 15-35.

Groenhuijsen 1997

M.S. Groenhuijsen, 'Openbaarheid en publiciteit in strafzaken', *DD* 1997-5, p. 417-422.

Hoekman 2008

J. Hoekman, 'Fair trial, free press. Het wankel evenwicht tussen een eerlijk proces en de vrijheid van meningsuiting.', *Mediaforum* 2008-11/12, p. 422-427.

Hermans & Meijer 2012

R. Hermans & S. Meijer, 'Het gevaar van de publieke schandpaal', *Trouw* 13 november 2012.

Klijn e.a. 2008

A. Klijn e.a., 'Moord, doodslag, taakstraf? Een Zembra-uitzending nader bekeken', *Research Memoranda* 2008-1 <www.rechtspraak.nl>.

Van Koppen & De Poot 2000

P.J. van Koppen & C.J. de Poot, 'Integraal veiligheidsbeleid, de media en criminaliteit', *NJB* 2000-7, p. 358-360.

Kor 2008

G. Kor, *Medialisering van recht*, Deventer: Kluwer 2008.

Kor 2009

G. Kor, 'Lang leve de medialisering', *NJB* 2009-15, 699, p. 991-995.

Kuijer 2004

M. Kuijer, 'Vrijheid van meningsuiting in en rondom de rechtszaal', in: P.D. Duyx & P.D.J. van Zeben (red.), *Via Straatsburg. Liber amicorum Egbert Myjer*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2004, p. 85-96.

Van Lent 2008

L. van Lent, *Externe openbaarheid in het strafproces*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008.

McLuhan 1964

M. McLuhan, *Understanding media*, Londen: Routledge 1964.

Pagano 1992

R. Pagano, *Recht op tv. Een onderzoek naar de toelating van tv-camera's tot de openbare terechtzitting* (diss. Rotterdam), Arnhem: Gouda Quint 1992.

Prakken 2006

E. Prakken, aant. 8 op art. 37-51 (suppl. 153, februari 2006), in: Melai/ Groenhuijsen.

Raad voor de rechtspraak 2004

Raad voor de rechtspraak, 'Rechters en de media', *Rechtstreeks* 2004-2, <www.rechtspraak.nl>.

RMO 2003

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*, maart 2003 <www.adviesorgaan-rmo.nl>.

RMO 2006

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, *Ontsnappen aan medialogica. Tbs in de maatschappelijke beeldvorming*, mei 2006 <www.adviesorgaan-rmo.nl>.

De Roos 2010

Th. A. de Roos, 'Kroniek van het straf(proces)recht', *NJB* 2010-34, p. 2183-2189.

De Roos 2012

Th. A. de Roos, 'De rechtspraak – geen maagd van onbesproken gedrag', *Beleid en Maatschappij* 2012-3, p. 316-319.

Scheltema 2011 (1)

T. Scheltema, 'Het mediagerecht', *Adv.bl.* 2011-2, p.14-19.

Scheltema 2011 (2)

T. Scheltema, 'Hoe bescherm je verdachten in een mediaproces?', *Adv.bl.* 2011-15, p. 11.

Scholten 1998

O. Scholten, 'Media, misdaad en strafrecht', *DD* 1998-9, p. 901-919.

Schouten 2011

P.C. Schouten, *Trial by media. Wie beschermt de verdachte in een mediaproces?*, Deventer: Kluwer 2011.

Schuijt 2006

G.A.I. Schuijt, *Vrijheid van nieuwsgaring*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2006.

Spronken 2003

T.N.B.M. Spronken, 'Strafdossiers in de media', *Nieuwsbrief Strafrecht* 2003, p. 480-483.

Stevens 2010

L. Stevens, 'Strafzaken in het nieuws', *NJB* 2010-11, 545, p. 660-665.

Vanderveen 2011

G.N.G. Vanderveen, 'Trial by media', in: J.P. van der Leun, E.R. Muller e.a. (red.), *De vogel vrij. Liber amicorum prof. dr. mr. Martin Moerings*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2011.

Walenkamp & Van Buuren-Verwaijen 2009

B. Walenkamp & M.J. van Buuren-Verwaijen, *Correspondentie Support*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2009.

Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie 2010

Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie, 'Een onderzoek naar de lijst behorend bij de Zembla-uitzending van 31 januari 2010', *WBOM* 2010-4, <www.om.nl/wbom>.

Witteveen 2012

W. Witteveen, 'Medialogica en de rechter', *Beleid en Maatschappij* 2012-3, p. 313-315.

Regelgeving, overheidsdocumenten en zelfregulering journalistiek**Aanwijzing Opsporingsberichtgeving 2009**

Aanwijzing Opsporingsberichtgeving, *Stcr.* 2009, 51 (i.w.tr. 16 maart 2009).

Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging 2012

Aanwijzing voorlichting opsporing en vervolging, *Stcr.* 2012, 8161 (i.w.tr. 1 mei 2012).

Brief van de Minister

Kamerstukken II 2004-2005, 29 279, nr. 20 (Brief van de Minister).

Code voor de journalistiek

Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren, Code voor de journalistiek (1995), <www.genootschapvanhoofdredacteuren.nl>.

Richtlijnen 1992

Richtlijnen informatieverstrekking strafzaken aan media door politie en Openbaar Ministerie, *Stcr.* 1992, 86 (i.w.tr. 6 mei 1992).

Statuten RvdJ

Stichting Raad voor de Journalistiek, Statuten, <www.rvdj.nl>.

Jurisprudentielijst

EHRM 7 december 1976, appl. nr. 5493/72, *NJ* 1978, 236 (*Handyside t. Verenigd Koninkrijk*)
EHRM 26 april 1979, appl. nr. 13166/87, *NJ* 1980, 146 (*Sunday Times t. Verenigd Koninkrijk*)
EHRM 10 februari 1995, appl. nr. 15175/89, *NJ* 1997, 523 (*Allenet de Ribemont t. Frankrijk*)
EHRM 29 augustus 1997, appl. nr. 22714/93, *NJ* 1999, 710 (*Worm t. Oostenrijk*)
EHRM 10 oktober 2000, appl. nr. 28635/95, 30171/96 en 34535/97 (*Ibrahim Aksoy t. Turkije*)
EHRM 17 december 2004, appl. nr. 49017/99, *NJ* 2005, 369 (*Pederson & Baadsgaard t. Denemarken*)
EHRM 4 juni 2009, appl. nr. 21277/05 (*Standard Verlags t. Oostenrijk*)

HR 22 april 2008, LJV BB7087, *NJ* 2008, 375 (*zaak Niels Kokmeijer*)

Hof Arnhem 24 oktober 2003, LJV AM3132 (*Nulde-zaak*)
Hof Arnhem 4 januari 2006, LJV AU9491 (*zware mishandeling de dood tot gevolg*)
Hof Den Haag 29 mei 2006, LJV AX5782 (*zaak Niels Kokmeijer*)
Hof Amsterdam 16 mei 2007, LJV BB0156 (*zware mishandeling in sportsituatie*)
Hof Amsterdam 2 augustus 2011, LJV BR3937 (*taxichauffeur Leidseplein*)

Rb Zutphen 17 januari 2003, LJV AF3005 (*Nulde-zaak*)
Rb Zutphen 17 januari 2003, LJV AF3006 (*Nulde-zaak*)
Rb. Arnhem 3 juni 2005, LJV AT6707 (*zware mishandeling de dood tot gevolg*)
Rb. Rotterdam 10 augustus 2005, LJV AU0860, *NJFS* 2005,16 (*zaak Niels Kokmeijer*)
Rb. Alkmaar 7 juli 2006, LJV AY3897 (*zware mishandeling in sportsituatie*)
Rb. Maastricht 21 april 2009, LJV BI1776 (*moord door minderjarige*)
Rb. Amsterdam 21 april 2010, LJV BM1702 (*taxichauffeur Leidseplein*)
Rb. Amsterdam 5 oktober 2010, LJV BN9409 (*Wilders*)
Rb. Arnhem 3 september 2012, LJV BX6328 (*Facebookmoord, Jinhua K.*)
Rb. Arnhem 12 november 2012, LJV BY 2835 (*Facebookmoord, Wesley C.*)
Rb. Arnhem 12 november 2012, LJV BY 2852 (*Facebookmoord, Polly W.*)

Raad van Discipline Amsterdam 14 april 2003, *Nieuwsbrief Strafrecht* 2003, 232